

România literară

PENTRU DEZARMARE,
PENTRU PACE!

■ Simbătă, 5 decembrie 1981, la grandioasa adunare populară din Capitală consacrată dezarmării și păcii

PACE ȘI CULTURĂ

ESTE în tradiția poporului nostru, așa cum s-a reflectat de atâtea ori în istoria sa, în structura concepției lui despre viață și lume, în etica lui, de a se împotrivi războaielor și violenței, silnicilor de tot felul, de a fi un consecvent promotor al păcii, în fond, al condiției constructive de civilizație, de cultură — ca factori ai progresului material și spiritual. Aceasta și explică, desigur, dănuirea poporului român de-a lungul unei istorii bimilenare, într-o patrie a statorniciei etnice și a devenirii lui înfruntând atâtea și atâtea uragane de cotropiri ale atitor năvălitori, cărora le-a ținut piept apărându-și glia, nevoile și neamul, identitatea ființei și perspectiva viitorului, în lumina căruia a năzuit — totdeauna — la liniște și pace.

1 Decembrie 1918, ziua Marii Uniri, a însemnat, în fața lumii întregi, tocmai încununarea unei asemenea conduite de popor pașnic, al cărui stat, în concepția modernă de stat național unitar, s-a putut întruhipa, deci, ca o unanimă recunoaștere a virtuților sale constructive, de factor stabilizator în această parte a Europei prin pace și muncă creatoare, prin bună vecinătate și practicarea unei politici de contribuție activă împotriva celor ce amenințau să treacă din nou prin foc și sabie continentul nostru și, prin el, întregul glob.

Reverberația acestui climat spiritual al unui popor regăsit, în sfârșit, în certitudinea întregii lui ființe pe întinsul cel drept cuvenit al pământului străbun, a făcut să înflorească o bogată literatură, și, nu întâmplător, dintre marii scriitori ai epocii, cel puțin cinci au dat opere protectind dramatic problematizări ale conștiinței umane traumatizate de război. Aceasta chiar în primul deceniu de după instaurarea păcii, respectiv, în deceniul al treilea.

Pentru ca, în deceniul al patrulea, când, datorită fascismului tot mai amenințător după instaurarea lui Hitler la putere, conștiința românească, încărcată de o atât de grea experiență a pustirii și a morții din primul război mondial, a fost printre cele dintii care s-au racordat la marea luptă antifascistă pe plan mondial — aceasta datorită lucidității clasei noastre muncitoare, a partidului său care încă din 1933 a proiectat mișcarea noastră antifascistă pe meridianele europene. Comitetul Național Antifascist, printre al cărui membri de conducere, cel mai tânăr — am numit pe tovarășul Nicolae Ceaușescu — simboliza, astfel, însăși chezașia de viitor a poporului ce-și stringea rindu-

rile întru apărarea integrității, suveranității și independenței sale naționale, acest Comitet și această acțiune au avut, în acel an, o iradiere tot mai largă, rallind tot mai numeroase conștiințe, printre care cele mai prestigioase ale intelectualității noastre. Au apărut, începând cu anul 1932, „Bluze albastre”, continuată de „Era nouă”, urmate, între anii 1934 și 1939, de zeci și zeci de publicații antifasciste, conduse direct sau sub influența directă a Partidului, precum „Cuvântul liber”, „Reporter”, „Azi” și altele. Cine le răsfoiește acum, după peste patru decenii, află cu o sporită încordare a sensibilității noastre revoluționare că tematica principală proiectată în spiritele epocii era cea a luptei împotriva războiului ce se pregătea de către puterile fasciste, în frunte cu Germania hitleristă.

Și tot din presa acelor ani află și de numeroasele forme pe care le îmbrăcau acțiunile organizate împotriva războiului, ca, de pildă — limitându-ne doar la experiența noastră ieșeană — cea sub egida „Pentru Pace și Cultură”, sau „Societatea Anatole France”. După cum, în anul 1935—36, în presa românească democratică se reflectă ecoul marilor acțiuni internaționale ale scriitorilor antifasciști: acțiuni precum **Congresul pentru apărarea culturii** de la Paris, din vara anului 1935, unde s-a auzit glasul lui André Malraux, al lui André Gide sau Alexei Tolstoi, ca și al altor exponenți ai culturii europene. Pentru ca, în anul următor, opinia noastră publică să afle cu interes crescând despre marea reuniune a PEN-CLUB-ului la Buenos-Aires, — unde, alături de numeroși scriitori ai Americii Latine, au participat Georges Duhamel, Jacques Maritain, Stefan Zweig, Emil Ludwig, Jules Romains, — acesta fiind cel care a citit un emoționant apel adresat guvernelor și popoarelor conjurându-le de a face tot ce e posibil pentru menținerea și apărarea păcii, tot mai evident amenințată. Demn de amintit e și faptul că la aceeași reuniune delegații scandinavi au prezentat o moțiune în care scriitorii aderanți al PEN-CLUB-ului erau solicitați ca toate faptele și scrierile lor să răspundă imperioasei cerințe: **apărarea Păcii**.

În ce măsură avangarda societății românești a înscris

George Ivașcu

(Continuare în pagina 7)

Numele tău

Numele tău Pace e scump
ca numele unui prieten drag
a cărui căldură încă o simți în palmă
și totuși ți se pare un veac pînă
diminează cînd îl vei întâlni iar

Numele tău străbate lumea
purtat de oameni în inimă
Pescuitorii de perle din Oceanul Indian
și țărani infomețați din orezăriile Asiei
adorm seara cu numele tău pe buze
iar dimineța în zori se trezesc
tot așa cu numele tău pe buze

Muncitorii din minele de diamant
și de uraniu din Africa Neagră
și cei din minele de salpetru
și de pe plantațiile de cafea
din America Latină nu adorm seara
pînă nu repetă numele tău
și adorm cu el în inimă

Gîndurile tale omule de rînd
care luptă pentru Pace
sînt limpezi ca apa cristalină
pe care o bem însetați din izvor
Tu omule simplu ai făcut din cuvîntul Pace
o sămînță roditoare ca bobul de griu
și ai semănat-o în pămîntul fertil al inimii
Acum sămînța încolțită se dezvoltă
iar vîntul clatină spicele-i bogate

Oameni buni pregătiți-vă carele
se apropie ceasul cînd vom pleca
să stringem bogata recoltă din care
vom pregăti cea mai gustoasă piine : Pace

Constantin Nisipeanu

România literară

DIRECTOR: George Ivașcu, Redactor șef adjunct: G. Dimisianu. Secretar responsabil de redacție: Roger Câmpăneanu.

DIN 7 ÎN 7 ZILE

Amploarea unei nobile inițiative

DE CITEVA zile, crescând în amploare, presa noastră comunică, pe cât îi îngăduie spațiul, ecouri tot mai semnificative — reflectate de către toate marile agenții, în presa scrisă și radio-televizată de pretutindeni — generate de marea adunare populară din Capitală, din ziua de 5 decembrie, cînd, în fața celor peste trei sute de mii de participanți, conducătorul Partidului și Statului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a rostit acea înflăcărată cuvîntare al cărei mesaj a străbătut întreaga țară și a cărei semnificație a concentrat interesul mijloacelor de informare de pe toate meridianele.

Ceea ce a impresionat în mod deosebit și ceea ce este relevant ca atare de către cele mai importante organe ale presei internaționale este forța de argumentare a președintelui României într-o problemă majoră — în definitiv, problema problemelor — care se situează astăzi în centrul de atenție al întregii lumi: amenințarea păcii, a însăși existenței umane, atît prin uriasa acumulare existentă de arme nucleare cit și prin anunțarea fabricării și planurilor de amplasare a noi rachete, încă și încă mai numeroase și mai perfecționate, precum și a bombelor cu neutroni. S-a ajuns la un asemenea stadiu al înarmărilor, încît orice nouă acumulare de arme, îndeosebi nucleare, poate declanșa o catastrofă mondială — a subliniat șeful statului român, relevînd imperativul de a se acționa cu toată hotărîrea, pînă nu este prea târziu.

Ca atare, a fost salutată începerea negocierilor de la Geneva dintre Uniunea Sovietică și Statele Unite ale Americii consacrate opririi amplasării și dezvoltării de noi rachete nucleare, „Așteptăm ca încă pe timpul tratativelor să se ajungă la încetarea realizării programului de amplasare a noii arme în Europa, la diminuarea armamentului existent” — a subliniat tovarășul Nicolae Ceaușescu susținînd necesitatea ca să se acționeze pentru un acord de reducere a rachetelor și armamentului nuclear din Europa la nivelul cel mai scăzut posibil și precizînd că la realizarea unui echilibru între Est și Vest trebuie să se ajungă nu prin producerea de noi rachete și armamente nucleare, ci prin reducerea substanțială a celor existente. Aceasta în finalitatea ca, după realizarea acestei reduceri, să se acționeze în continuare pentru lichidarea totală a rachetelor cu rază medie de acțiune și a celor tactice, a oricăror armamente nucleare din Europa, pentru realizarea unei Europe fără arme atomo-nucleare de orice fel.

ARGUMENTAREA unui asemenea proces pe etape într-adevăr eficiente a fost pusă în lumină de către mijloacele de informare de peste hotare, după cum acestea au relevat susținerea de către președintele României că întrucît problema armamentelor cu rază medie de acțiune și a altor armamente atomo-nucleare privește nemijlocit toate popoarele europene, este necesar ca ele să participe nemijlocit, activ, la tratative, să-și poată spune, într-o formă sau alta, cuvîntul la conferința de la Geneva, contribuind astfel la realizarea înțelegerilor și acordurilor trebuitoare, la reducerea și eliminarea treptată, deplină a tuturor tipurilor de rachete și armamente atomo-nucleare de pe continentul nostru. Și nu întîmplător, mari agenții de presă au citat textual pledoaria tovarășului Nicolae Ceaușescu privind Europa: „Noi, popoarele europene, indiferent în ce parte a continentului ne aflăm, în Vest sau Est, în Nord sau în Sud, sîntem direct vizate de armamentul nuclear existent și de cel ce ar urma să se amplaseze în viitor! Noi, popoarele europene, trebuie să ne ridicăm cu toată hotărîrea să spunem un NU categoric rachetelor cu rază medie de acțiune, bombelor cu neutroni, oricăror armamente nucleare!”

NU MAI PUȚIN interes au suscitat propunerile de a se acționa cu fermitate pentru trecerea la reducerea armamentului elasic, a tuturor tipurilor de arme, precum și reafirmarea că România se pronunță consecvent pentru desființarea concomitentă a celor două blocuri militare. În ce privește Conferința de la Madrid, țara noastră acționează cu toată hotărîrea pentru încheierea cu rezultate pozitive a reuniunii, pentru convocarea unei conferințe consacrate încrederii și dezarmării în Europa, pentru continuitatea reuniunilor destinate securității și cooperării egale pe continent.

PRESA de pretutindeni pune în lumină faptul că marea campanie pentru pace, pentru dezarmarea nucleară, pentru securitate și destindere se desfășoară în România în mod gradat de peste o lună de zile și că inițiativa președintelui Nicolae Ceaușescu și-a aflat un tot mai larg și mai entuziast ecou în rîndurile maselor largi. Agențiile și ziarurile, posturile de radio-televizare au marcat ca un punct major dezbaterile de politică externă din Marea Adunare Națională, încheiate prin cunoscutul Apel către guvernele, parlamentele și popoarele țărilor europene, ale Statelor Unite ale Americii și Canadei, ca și prin Hotărîrea de a imputernici pe tovarășul Nicolae Ceaușescu de a se adresa personal președinților Leonid Brejnev și Ronald Reagan, celorlalți șefi de state participante la Conferința pentru securitate și cooperare în Europa cerîndu-le să procedeze la denuclearizarea continentului european. Mesajele respective au fost pe larg comentate, îndată după publicarea lor, ca un eveniment din cele mai notabile prin semnificația lui în actualul stadiu al situației internaționale, marcată de începerea tratativelor sovieto-americane de la Geneva și de intensificarea atît în Europa cit și pe alte continente a manifestărilor de masă împotriva armelor nucleare: pentru dezarmare și reluarea destinderii, pentru soluționarea tuturor problemelor litigioase exclusiv pe cale pașnică.

EVIDENȚIIND în acest mod desfășurarea acțiunii generate de către inițiativa tovarășului Nicolae Ceaușescu, este într-un tot de înțeles nu numai că ea a fost receptată la asemenea dimensiuni — într-adevăr la scara mondială —, dar și faptul că, prin vastul ei ecou în întreaga lume, România, președintele său au înscris noitribute de prestigiu în stima factorilor de decizie din viața internațională, în rîndurile tuturor popoarelor.

Cronica

Viața literară

Din activitatea asociațiilor scriitorilor

Ședința secției de proză

● Joi, 3 decembrie a.e., a avut loc ședința plenară a secției de proză a Asociației scriitorilor din București, în cadrul căreia s-a discutat și aprobat planul de muncă pe ultimul trimestru al anului în curs și pe trimestrul întîi al anului viitor.

Prezintănd o informare a activității biroului de secție de la alegeri pînă în prezent, Bujor Nedelcovici, secretarul secției, a arătat că principalul obiectiv de pînă acum și în viitor va fi acela de a realiza concret sarcinile ce decurg din documentele Conferinței naționale a scriitorilor.

Totodată, secția de proză va fi un organism de lucru al scriitorilor profesioniști, organism preocupat atît de viața social-culturală a fiecărui membru, cit și de munca de creație. Se va introduce un stil de muncă o-

perativ în care vor fi mobilizați cit mai mulți scriitori prin participări la activități social-culturale, dezbateri, mese rotunde etc.

În planul de activitate pe trimestrul al patrulea al acestui an și pe trimestrul întîi al anului 1982, au fost prevăzute: organizarea unei întîlniri între scriitori, directori de edituri, redactori, reprezentanți din Consiliul Culturii și Educației Socialiste; organizarea unor întîlniri cu cenaclul literar al Uzinei „23 August” și cu cel al Facultății de filologie din București.

La discuții au luat parte: Viorel Știrbu, N. D. Carpen, N. Rădulescu-Lemnar, Liviu Bratoloveanu, Al. I. Ștefănescu, Mircea Horia Simionescu, Mircea Săntimbreanu și Laurențiu Fulga, vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor.

Întîlniri cu cititorii

București

● Nicolae Dan Frunțelă, Mihail Ungheanu, Aurel Dragoș Munteanu, Ion Gheorghe, Sinziana Pop, Mircea Croitoru au întreprins o vizită de documentare la unele din secțiile platformei chimice din județul Vâlcea și au participat la șezători literare în sala „Studio” a Casei de cultură a sindicatelor și la căminul cultural din Voineasa.

La căminul cultural din comuna Mihăilești, județul Giurgiu, au prezentat o seară de poezie dedicată patriei, partidului, păcii, poezii Virgil Carlanopol, Stelian Păun, Al. Raicu și Ion C. Ștefan; în cadrul Bibliotecii municipale „M. Sadoveanu” din Capitală a luat ființă cercul literar „Prietenii lui Panait Istrati”. Au luat cuvîntul Al. Hoaje, directorul bibliotecii, Alexandru Talex, Ilarie Hionovanu, Valeriu Gornescu, Ion Larian Postolache, Barbu Alex. Emanu și Mugur Ponișnic; Al. Pîru s-a întîlnit, la Liceul de construcții din municipiul Giurgiu, cu profesorii de limba și literatura română; a fost prezent, de asemenea, însec-torul școlar Florea Păponte; la Casa corpului didactic și la Liceul economic din Buzău, Nicolae Ciobanu a vorbit în fața cadrelor didactice și ele-

vilor despre „Literatura contemporană, literatură angajată în înfăptuirea idealurilor poporului român”; la clubul din cadrul platformei industriale Pipera, Consiliul sindicatelor din sectorul 2 al Capitalei a inițiat un spectacol de poezie patriotică la care și-au dat concursul Valeriu Gornescu, Petre Marinescu, Ionel Protopopescu, Eugen Cojocaru, Teodor Maricar, Viorela Nania, Mihaela Gornescu, Vilia Banța, Luminița Stancu; cu prilejul împlinirii a 25 de ani de activitate a cenaclului literar „George Bacovia”, la Casa de cultură „N. Bălcescu” din sectorul 4 al Capitalei s-a desfășurat o manifestare sub genericul „Pentru a păcii biruință”. Au participat Vera Hudiș, Grete Tartler, Corneliu Vadim Tudor, Andra Cîrnaru, Ionel Protopopescu, Valeria Deleanu, Tudor Opris, Alexandru Chiriac, Gabriel Bacovia, Valeriu Pantazi, Al. Șerban, George Păun, Marius Tevanian; la salo-nul „Comen-tar” din cadrul Casei de cultură a sectorului 3 a avut loc o seară literară dedicată centenarului E. Lovinescu. Au luat cuvîntul Alexandru Ploaie, Petre Paulescu, Mihaela Orăscu Tonescu, Constantin Dascălu, Florin Calafeteanu, Ludmila Modval.

La Tirgu Mureș

● În ziua de 23 noiembrie 1981, în sala mare a Palatului culturii din Tirgu Mureș, în organizarea Comitetului județean de cultură și educație socialistă, Asociației scriitorilor din Tirgu Mureș, Consiliului oamenilor muncii de naționalitate maghiară, redacțiilor revistelor „Vatra” și „Igaz Szó” a avut loc o seară literară, sub deviza „Pace popoarelor lumii”, la care au colaborat Filiala Uniunii Compozitorilor din Tirgu Mureș, Filarmonica de Stat din Tirgu Mureș și Teatrul Național din Tirgu Mureș.

Cuvîntul introductiv a fost rostit de Romulus Guga, redactor-șef al revistei „Vatra”, și János-házi György, redactor-șef adjunct al revistei „Igaz Szó”, secretar al Asociației scriitorilor din Tirgu Mureș.

Au citit din creațiile lor scriitorii: Dan Culcer, Vasile Dan, Zeno Ghițulescu, János-házi György, Marko Bella, Dumitru Muresan, Szekely János, Toth István.

Au recitat actorii Teatrului Național: Adam Erzsébet, Traian Costea, Constantin Doljan, Mihai Gîngulescu, Gabriela Teodorescu-Zein, Török Andras, Zsály Gyula, Dan Glasu, Hunyádi László, Ilyés Kinga, Ioan Cris-

tian, Dorina Păunescu, Aurel Ștefănescu. Și-au dat concursul orchestra de cameră și cvartetul Filarmonic de Stat din Tirgu Mureș.

● Joi, 26 noiembrie 1981, în organizarea revistei „Vatra”, a Asociației scriitorilor din Tirgu Mureș, Filialei Uniunii Artistilor plastici din județul Mureș, a avut loc, la Galeriile „Vatra”, deschiderea expoziției de pictură a pictorului tirgumureșean Octavian Cosman. Cuvîntul introductiv a fost rostit de Romulus Guga, redactor-șef al revistei „Vatra”. S-au recitat poezii închinete păcii și creații libere, omului și demnității sale. Au colaborat actorii ai Teatrului Național din Tirgu Mureș.

● În Sala mică a Palatului culturii din Tirgu Mureș, marți, 24 noiembrie 1981, în organizarea Asociației scriitorilor din Tirgu Mureș și revistei „Vatra”, sub semnul marilor valori ale păcii și creației culturale închinată științei și literaturii. Cuvîntul introductiv a fost rostit de Romulus Guga, redactor-șef al revistei „Vatra”, apoi s-a prezentat filmul „România și programul ei de pace, colaborare și înțelegere între popoare”.

În partea a doua a ședinței, a avut loc o masă rotundă cu tema: „Tendințe noi în proza actuală”, la care au participat Mircea Ciobanu, Ovid. S. Crohmăniceanu, Mircea Iorgulescu și Norman Manea. S-au dezbătut numeroase probleme printre care: prin ce este specifică perioada anilor 1970—1980 în comparație cu perioada 1930—1940; tema „obsedantului deceniu”; adevărul estetic, una din condițiile esențiale ale unei proze autentice; proza tinerilor debutanți etc.

Pe marginea dezbaterilor au luat cuvîntul Adriana Iliescu, Nicolae Moraru, Petre Anghel, Vasile Andru și Constantin Toiu, secretarul Asociației scriitorilor din București.

Lucrările ședinței au fost conduse de Bujor Nedelcovici, secretarul secției de proză.

Timișoara

● În cadrul Asociației scriitorilor din Timișoara a luat ființă un cenaclu literar pentru copii și tineret. Ședința inaugurală a fost condusă de Mircea Șerbănescu. Au luat cuvîntul Al. Jebeleanu, H. Haupt, Marian Odangiu, Șerban Foartă, Dumitru Toma, Nicolae Tîrziu; Cenaclurile literare „S. F.”, „H. G. Wells” și „Helion” din Timișoara au organizat o întîlnire cu scriitorul Gheorghe Săsarman, la care a participat, din partea Asociației scriitorilor, Mircea Șerbănescu.

● Casa de cultură a sindicatelor din Lugoj a găzduit o seară literară cu participarea scriitorilor Lucian Alexiu, Anavi Adam, Petru Ștefănescu și Nicolae Tîrziu; la Clubul „Industria linii” din Timișoara, Sofia Arcan și Laurențiu Cernet au conferențiat despre „Literatură, realitate, realism”; Lucian Alexiu, Nina Ceranu, Corina Victoria Sein și Nicolae Tîrziu au participat la o seară literară la clubul fabricii de tramvaie, din Timișoara; la „Întreprinderea Mecanică” și la clubul „Femina” al întreprinderii „Electromotor” din Timișoara s-au întîlnit cu muncitorii, în cadrul unui fructuos dialog despre problemele păcii oîndite în literatură, Eugen Dorcescu, Ivo Muncian și Corina Victoria Sein; la Casa de cultură din Buziaș, Mircea Șerbănescu, Dorian Grozdan și Corina Victoria Sein au participat la un festival literar în cadrul căruia au fost dezbătute probleme ale actualității literare; un rodnic dialog cu muncitorii, tehnicienii și inginerii din cadrul șantierului Portile de Fier II s-a desfășurat la clubul unității respective, cu participarea scriitorilor Laurențiu Cernet, Valeriu Armeanu și Ileana Roman.

Cenaclul „Vasile Voiculescu”

● Miercuri, 2 decembrie, a avut loc prima ședință din această lună a cenaclului „Vasile Voiculescu”, la Clubul Muncitorilor sanitar din București. Au citit poezie: Magdalena Popa, Liviu Nemțeanu-Chiriacescu și Claudia Ilie. Au comentat: Anatolie Iosipescu, Dinu Prunes, George Dinizvor, Dumitru Marian, Paul Blejean și invitații Ana Blandiana, Tudor George și Romulus Rusan.

SEMNAL

● Vasile Părvan — SCRIERI. Text stabilit, studi, introductiv, și note de Alexandru Zub; volumul cuprinde secțiunile: I. Articolele socio-culturale, apeluri, „cronici istorice”; II. Evocări, alecuii academice, rapoarte, dări de seamă; III. Studii și eseuri; IV. Introduceri, prefețe; V. Addenda. (Editura științifică și enciclopedică, 696 p., 47 lei)

● Constantin Flintneru — INTERIOR. Roman. Ediție îngrijită și prefată de Ștefan Borebely. Seria „Restituirii”. (Editura Dacia, 144 p., 3,50 lei).

● Mihail Sin — IERARHII. Un nou roman al prozatorului laureat al premiului Uniunii Scriitorilor pentru volumul Bata și țese va deschide, 1978. Citim din prezentarea semnată de Lucian Raicu: „Trebuie spus că impresia de autenticitate este mai vie în cărțile sale decît în multe altele mai complicate, mai orgolioase”. (Editura Eminescu, 294 p. 8 lei)

● Elefterie Voiculescu — O FEREAȘTRA SPRI STELE. Romanul completează bibliografia autorului: În lumea de vise, cu picioarele pe pămînt — 1971, Într-o coajă, speranță — 1976, Moartea lupului — 1980. (Editura Cartea Românească, 156 p., 5,50 lei)

● Leonida Teodorescu — EXCELSIOR. A patra carte de teatru a autorului, cuprinzînd piesele Cabana, Excelsior, Cina cea de taină, Irina și Topki, Vinul surîntei noastre, Morandino. (Editura Cartea Românească, 276 p., 8,25 lei)

● Dumitru Sînteanu — PENSIA ȘI PEȘTELE. Apariție în colecția „Proză scurtă contemporană”. (Editura Facla, 144 p., 4,25 lei)

● Nicolae Stole — ZĂPADA DIN ANUL O MIE. Subintitulat „versuri, poezii și poeme”, volumul alcătuiește a patra carte a autorului, după Consemnele necesare — 1969, Drumul spre solști-tiu — 1970 și O ramură deasupra ierbil — 1975. (Editura Eminescu, 92 p., 6,75 lei)

● Hamilcar Petrescu — ÎN CUMPANA NOPTII. Nouă povestiri alcătuită a cincea carte a autorului, după nuvelele din Marele invins — 1975 și romanele Ochii de piscă — 1973, Lăute de întineric — 1977 și Lăute de lumină — 1979. (Editura Eminescu, 264 p., 7 lei)

● Claude Bremond — LOGICA POVESTIRII. Reunind Moștenirea lui Propp și Principalele roluri narative, volumul, apărut la Editions du Seuil în 1973, este tradus de Mihaela Slăvescu; prefată și note de Ioan Pănzaru. (Editura Univers, 432 p., 15 lei)

● Marcellin Defournaux — VIAȚA DE FIECARE ZI ÎN SPANIA SECOLULUI DE AUR. Colecția „Clepsidra”. Traducere de Ileana Cantunari. (Editura Eminescu, 146 p., 11,50 lei)

LECTOR

● Pentru o și mai promptă reflectare a noulor apariții în cadrul acestei rubrici, rugăm editurile și autorii să ne trimită exemplare de semnal.

Grandioasa adunare

CORPUL și spiritul uman nu veghează numai pentru sine. Căci sinele acesta este sinele tuturor.

Și nu există mai crincenă pedeapsă decât să te răsucesți neconținut în jurul propriului tău creier, pipăindu-l, în neștire, circumvoluțiunile

Cel care nu ține seama de soarta semenilor se transformă într-un monstru al opacității și egoismului, rămâne singur și părăsit, spiritul său rătăcește în regiuni ignare, iar corpul său se reduce, în cel mai bun caz, la un simplu obiect de studiu anatomic.

Cel care își imaginează că procedind în acest fel vor putea supraviețui în detrimentul locuitorilor planetei noastre, trăgând foloase în urma dispariției lor, se imbată cu apă de trandafir sau se amestecă cu propria lor lipsă de logică.

În cuvântarea sa chintesențială rostită simbăță la uriașa Adunare populară din București dedicată apărării păcii, împotriva curselor nebune a înarmărilor, și în primul rând, a înarmării nucleare, președintele României socialiste, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a rostit răsplat următoarele fraze, care semnifică nu numai un grav avertisment și un memento, ci au valoarea unui adevăr absolut :

„S-a închis atomul în bombe de zeci și sute de kilotone sau megatone, care pot semăna moartea, abisul, întunericul.

Se construiesc grote subterane în speranța că nu poate pătrunde acolo atomul ucigaș.

Se înșală însă amarnic cei ce cred că se vor putea salva de la pieire, ascunzându-se.

Cei ce vor dezlănțul atomul pot fi siguri că nu vor putea scăpa de forța sa nimicitoare“.

Intr-un asemenea război n-o să mai putem ține, nici măcar cu aproximație, socoteala celor morți, cu miile, cu milioane.

N-o să mai putem trage linie, s-aducem cerneala să facem socoteala.

N-ar mai avea cine să tragă linie, deși bomba cu neutroni promise să lase călăpăra intactă.

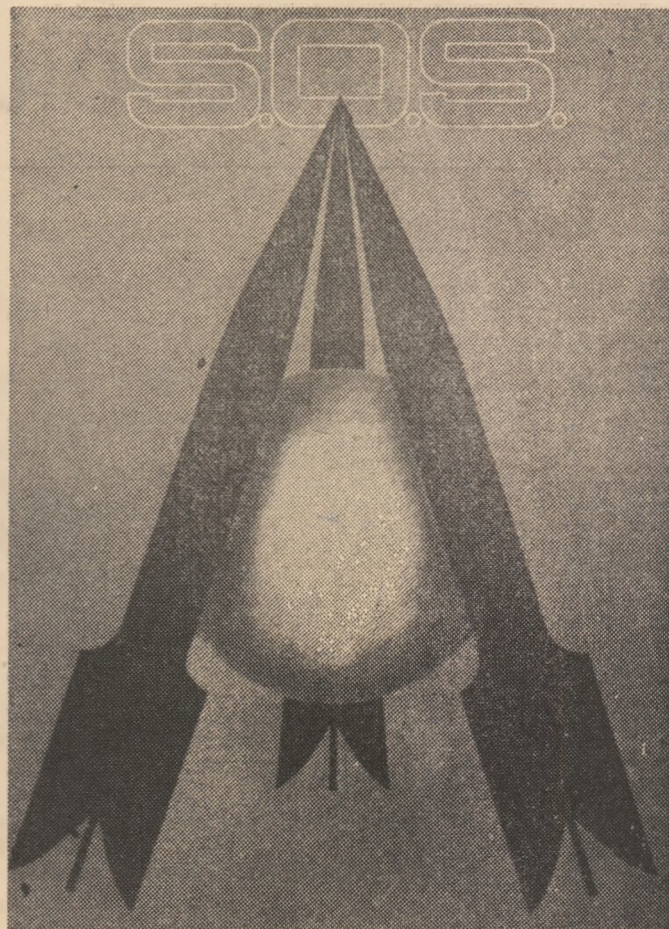
Dar nu. N-o să ajungem niciodată în această situație, dacă se poate numi o situație. Căci e destul ca un singur mort să apară în centrul amintirii noastre și atunci trăim spre a sta împotriva morții, luptăm pentru viață, împotriva războiului.

Brațele se întind spre alte brate, minile se confundă și se detașează în ritmul neîntrerupt al muncii și al gândirii, trăsind între ființele noastre solare puntea înțelegerii, stabilind rolul hotărâtor pe care îl are fiecare dintre noi, oriunde ne-am afla, pentru destinul omenirii.

Conștiința noastră trebuie să ajungă pe treapta superioară a încrederii totale în faptele și gândurile semenilor noștri, iar fidelitatea, trăsătură fundamentală a genului uman, trebuie să fie, pentru cucerirea unei lumi luminoase și drepte, ca aerul pe care îl respirăm pentru a putea trăi.

Trupul îmbătrânește, inima obosește, dar imaginea înțelegerii, dragostei și înfrățirii rămâne mereu aceeași, în toate împrejurările vieții, lăsând larg deschise porțile ale schimbului comun, prin care pătrund promisiunile radioase ale viitorului.

Virgil Teodorescu

Afiș de Eugen Palade

Neostenita stare de veghe

DESPRE pace nu vorbim numai la sărbători. Și nu numai în cancelariile diplomatice. Pacea este ființa de fiecare clipă, de fiecare zi, pe care o întâlnim pe stradă, la piață, în marile și în micile magazine, în biblioteci și laboratoare, în lanul de grâu, în vasele oțelării, în parc, stînd de vorbă cu pensionarii despre schimbarea vremii ; la grădinițe, recitînd poezii naive împreună cu copiii, de trei și patru ani ; în uzinele de utilaj greu, unde se fabrică tractoare în loc de tancuri, pe plajă, însoțindu-se vara alături de fetele frumoase, pe Strada mare, plimbîndu-se de mină cu îndrăgostiții, în sala de concerte, picurînd geniu pe clapele abia atinse de pianistul tinăr ; între copertele ultimului volum de versuri apărut în librării, în care se vorbește de aceeași mereu nedeslușită taină a marilor treceri... Pacea se află în tot ce este fragil și ne înconjoară cu infinită tandrețe, pentru că viața este fragilă și tandră, iar pacea este însăși viața. S-a vorbit despre puterea infinită a vieții de a rezista, și așa este, viața poate să reziste cu încăpăținare în cele mai dificile condiții. Dar, pe cit este de rezistentă, pe atît de fragilă devine viața, cînd starea noastră de veghe, starea de ocrotire asupra ei încetează. Și nu orice fel de viață. Viața omului mai ales ! Pentru că omul este cel mai complex produs al naturii cunoscute nouă și, în mod paradoxal, cu cit un organism este mai complex cu atît el devine mai vulnerabil. Rafinamentul în dezvoltare se plătește ! Iată de ce, viața omului, și viața planetei, atît de laborios și atît de subtil decantate în epoca noastră contemporană, trebuie răscumpărate, în fața noastră înșine, printr-o neostenită stare de veghe. Altfel totul este pierdut. Iremediabil pierdut. Pentru că în timpurile noastre, binecuvîntate de cele mai spectaculoase cuceriri tehnico-științifice, este stîlucit că, odată declanșat, mecanismul infernal al distrugerii nu mai poate fi oprit. „Este posibil și un al treilea război mondial ?“ se zice că ar fi fost întrebare marele fizician Einstein, cel care a participat la crearea primei bombe atomice. „Este !“ — ar fi răspuns savantul. „Dar un al patrulea ?“ „Este posibil și acela, dar el s-ar duce cu „bita !“. Realitatea înarmărilor contemporane a depășit de mult previziunile renumitului om de știință : un al patrulea război n-ar mai putea fi dus... nici cu bita ! N-ar mai avea cine să-l ducă !

Zid neclintit

VINEREA trecută am stat în fața televizorului, privind filmul japonez *Sub ploaia atomică*. Un film aproape documentar, care voia să trezească un fior nu neapărat estetic. Fără subtilități de interpretare, fără unghiuri inedite, fără mișcări savante de aparat, imaginile lui se adresa celor mai adînci straturi ale conștiinței noastre. Pentru că, mai ales în aceste zile, destinul pescarilor de pe vasul „Dragonul norocos“, victime ale unei experiențe nucleare, nu mai avea doar impactul unei amintiri dureroase, dobîndind semnificații de o ardentă actualitate.

În chip firesc, șocul emoțional al filmului, potențat de finalul în care femeile și bărbații în veșminte albe cîntau „Să nu mai cadă flori negre peste oraș“, s-a revărsat în matca hotărîrii de a susține neabătut cea mai nouă inițiativă de pace a președintelui nostru. Am citit mesajele adresate conducătorilor Uniunii Sovietice și Statelor Unite, în temeiul imputernicirii încredințate de poporul român, prin aleșii săi în Forul Suprem al Țării. Mărturisesc aici că am fost răscălit de apelul vibrant la rațiune pe care-l degajă aceste documente, ca de altfel și cuvîntarea rostită de tovarășul Nicolae Ceaușescu la Marea Adunare Populară consacrată dezarmării generale, securității, colaborării și păcii. Pentru că Rațiunea este acum mai necesară ca oricînd. O știre publicată de toate ziarele

lumii ne-a dezvăluit că rachetele din silozuri și de pe rampele de lansare, de la bordul avioanelor și submarinelor, bombele și obuzele nucleare au o putere distructivă capabilă să ucidă pe fiecare locuitor al planetei cam de 30 000 de ori !... În fața unui asemenea cîmplit adevăr matematic, continuarea acumulării și dezvoltării armelor de distrugere în masă, însăși existența acestor mesageri ai neînțelegerii constituie o tragică absurditate.

Spuneam, la începutul mărturiei mele de credință în triumful rațiunii și al vieții, că filmul de vineri seara se adresa celor mai adînci straturi ale conștiinței. Pentru că, dincolo și mai presus de pieirea individuală, o conflagrație nucleară ar determina stingerea civilizației și a speciei umane. Soulberind edificiul înălțat de geniu și truda sutelor de generații, ucigînd prezentul greu de certitudine și neliniști, ea ar curma brutal însăși curgerea timpului pe planeta albastră — căci ce înseamnă viitorul fără arhitectii și visătorii care să-l modeleze în lumina speranțelor noastre ? Iată de ce, în acest ceas de cumpănă, răspunzînd chemării lucid înflăcărate a președintelui României Socialiste, trebuie să ne unim gândurile și faptele pentru a dovedi că omul, „trestie gînditoare“, poate fi și zid neclintit în calea furtunilor oarbe.

Ion Hobana

Poem pentru pacea copiilor

Fetițelor mele

O ninsoare respirîndu-și lumina
plutește peste pămîntul odihnindu-și trupul
în rădăcinile pline de veacuri ale arborilor,
noapți albe mișcă liniștea din jur
cînd mă trezesc în fața ferestrei deschise,
cu pieptul gol în răcoarea ce mă mistuie ;

visez sănii și aud chiotele copiilor ce acum dorm
cu pleoapele cotropite de somn,
și fără să vreau imi îndrept pașii
spre patul lor : imi privesc fetele în somnul lor dulce !

E tîrziu, am rămas singur în noapte,
pe masă citeva file de hirtie mizgălite,
dar ce mai contează gîndurile mele așternute pe hirtie,
în fața pleoapelor tremurînde ale copiilor mei ;
acum, în aceste clipe înalte de noapte
nimic altceva nu mai contează pentru mine
decît respirația suavă a copiilor mei
care-i de o mie de ori mai mișcătoare decît orice poem
pe care încerc să-l aștern pe hirtie ;
ele, zglobiile, jucăușele, păpușile mele
cu care mă copilăresc zi de zi și seară de seară,
în somnul cărora sînt sigur că sînt luat
drept un moș gerilă tinăr și iubitor și darnic !

O noapte albă de decembrie, ce noapte !
o clipă în care lumea respiră, trăiește,
se zvîrcolește de la un capăt la altul al globului,
o noapte în care eu imi veghez copiii cum dorm
pe cînd alții își veghează averile, afacerile,
fac nenumărate calcule, trag balanțe profitului,
pun la cale crime spectaculoase
strîvind și zimbetul în fumul trabucului,
sfîdînd cîntecul păsărilor în zori
cînd dulce-i lumina ce întemeiază ziua.

Ce liniște în această noapte de decembrie
irizată de ninsorea purpurie ce tronează
asemeni unui nebănuit lîntoliu traversat de ușoare brize ;
dar cine simte mirosul acesta proaspăt în nări,
acum, cînd eu stau prins în respirația aeriană
a copiilor învăluți în mrejele somnului ?
Cine le urmărește tremurul ușor al pleoapelor
și obrajii bucălați ce se destind
în respirația plămînilor ?

Cine ?

În această clipă nimic nu-mi mai trebuie
decît să-mi privesc copiii, să-i privesc dormind,
să nu mă mai satur de imaginea lor divină,
să n-aud decît murmurul respirației lor
traversînd această noapte senină și blindă
de decembrie !
De-aceea zic : oameni buni, învățați copiii
să ridă în soare,
cu pleoapele tremurînd de iubire
să-i învățăm să se joace
în Pace !

Nicolae Arieșescu

„...războiul e bici groaznic...”

...care moartea îl lubeste,
și al lui singerați dafini naționale
il plătesc;
E a cerului urgie, este foc care topește
Cringurile înflorite, pădurile ce-l hrănesc”.

EXPRESIVA, pentru epocă, suită de metafore prin intermediul căreia Gr. Alexandrescu reliefa ororile conflagrațiilor armate își dezvăluie peste vreme nestinsa rezonanță contemporană. Versurile extrase din poezia *Umbră lui Mircea. La Cozia*, publicată inițial în revista „Propășirea”, din 7 mai 1844, nu se singularizau. În *Meditație*, același poet se cutremura în fața imaginii dezolante a unui cimp de luptă: „Cit singe aste locuri setoase înghițiră! / Cite case războiului aici a semănat! / Citi veterani războinici, moartea purtind, muriră, / Pentru izbinzi de care ei nu s-au bucurat.”

Dezaprobară folosirii armelor este cu atât mai semnificativă cu cât Gr. Alexandrescu, ofițer el însuși, în înfruntarea română modernă, refuza a exalta forța ca mijloc de rezolvare a litigiilor dintre state. Și dacă evoca faptele de vitejie ale domnitorului Mircea cel Bătrîn, ce se ridicase de nenumărate ori împotriva tentelor invaziei străine, o făcea conștient, deoarece, ca om politic, intuia că independența țării, eliberarea de sub dominația străină, nu se poate obține decât prin luptă.

Prin intermediul imaginilor artistice, Gr. Alexandrescu exprima ideea unei concepții românești despre război și pace, cugetare specifică izvorită și cristalizată de-a lungul secolelor, în timoul nesfârșitelor lupte pentru apărarea ființei naționale, din care totdeauna au lipsit tendințele expansioniste. „Românii n-au iubit războiul de cuprinderi”, afirma în aceeași perioadă N. Bălcescu. „Misiunea lor era să avertizeze țara și creștinătatea; cele mai multe războaie au fost defensive în politică, desi ofensive ostășești.”

Un element component fundamental al viziunii românești despre război și pace, după cum istoria literaturii naționale o dovedește, rămâne condamnarea fără echivoc a războiului. De la *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*, pînă la poezii și prozatori de azi, războiul a fost și este constant dezaprobat pentru caracterul său nefast, nefiresc, condamnat pentru declanșarea nesfârșitelor suferințe umane, denunțat pentru imensele distrugerii de bunuri materiale și spirituale, incriminat pentru traumatismele fizice și psihice declanșate asupra ființei. Și în acest sens, câteva exemple, selective, mi se par edificatoare.

La trei sferturi de veac după Gr. Alexandrescu, versurile lui Camil Petrescu din *Cicluul morții*, 1923, surrîndeau contemporanii prin nouitatea viziunii și realismul notațiilor. Autorul văzuse nu numai „idei”, ci străbătuse, prin murguri grele, istovitoare și *Drumul morții*: „Sleiti de sevă, sclerozați / Și sufocați de-atita mers în urmă. / Noi ne mișcăm înmăși din urmă. / Cum valurile unui riu se-moing / La vale unul ne-altul; / Și pe șoseaua grea de praf / Ne scurgem în coloană, fără șapte / Ca apa unui fluviu în noaptea...”

Cutremurătoare în nuditățile lor, versurile par rînduri dintr-un posibil „Jurnal de front”, pagini „asore și dureroase”, ce „zvînesc de adevăr și umanitate”. Caracterizarea îl aparține lui Perseus, el însuși fost combatant, asemenea lui Camil Petrescu, în primul război mondial, autor al volumului de poezii *Scut și țară*, 1926. O mare parte a poemelor, înrudită prin atitudine și viziune cu poeziile lui Camil Petrescu, integrează simbolistică „scutului”, conturează aceeași unică imagine: un om, într-o barcă, pluteste pe apele unui fluviu. Dar barca aparține lui Petrescu, iar fluviul simbolizează Styxul de pe ale cărui nu poate fi gîndită înnoieria.

Planul posibil, potențial, curge alături de planul real, înglobîndu-l. Nu ni se oferă o simplă deplasare pe Dunăre ci, dimpotrivă, o călătorie spre un alt teritoriu, pe care toate semnele lumii reale o prevestesc. Amurgul aduce în sufletul oamenilor „o adiere de noapte prematură”, anunțată de „genunile lui Dite”, ce își arată „neagra giră”, în vreme ce talarurile „se străduiesc să sapa / O groapă-n unda neagră...” Umbrele înserării aduc dinspre tărîmuri „ciudate zvonuri”, „la cotituri” roiesc „multime de scuturi și de crani”, iar corbii împinzesc zarea. Călătoria se sfîrșește într-o țară a morții. Sub eclipsirea rece a stelilor, oamenii înroșesc cu singele lor petalele florilor: „Florile de pe cimp le cosesc mitraliere / Și cu surucile scurse soală rănile mortale / De eroi căzuți în tină ca și simole efemere / Ce adorm de vece pe-o floare, îngropîndu-se-n petale...”

Și Camil Petrescu și Perseus au pus accentul pe drama personalității umane, pe suferința de origine psihică. Identice vor proceda prozatori ce se vor inspira din experiența de viață a întîiului război mondial: Mihail Sadoveanu în *Strada Lăpușneanu*, Hortensia Paoadat-Bengescu în *Balastrul*, Liviu Rebreanu în *Pădurea spinzuraților*, Cezar Petrescu în *Întunecare*, Camil Petrescu în *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*.

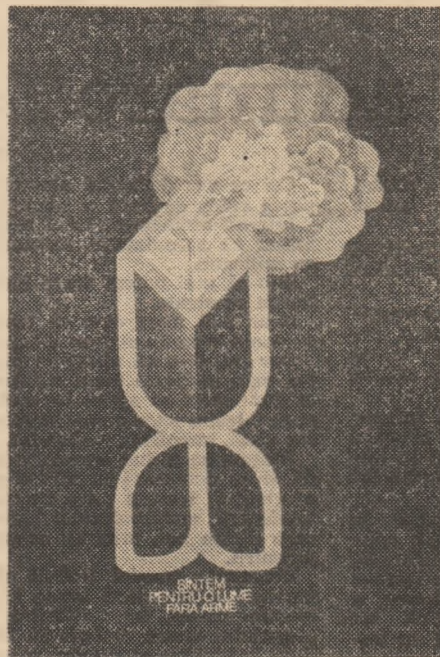
Afiș de Alexandru Bălan

INSĂ nu se poate să nu observăm, pe fondul general al reprobării războiului, nuanțele aduse de fiecare prozator. Cezar Petrescu așează disarmonia vieții psihice, sub influența nocivă a războiului, pe pinza societății românești ante și post-belice, cu năzuințele și dezamăgirile ei. Desfigurată de explozia unei grenade, Radu Comsa nu se poate reintegra lumii căreia îi aparținuse. Nimic nu îl poate ajuta să-și regăsească liniștea, dezechilibrul fiindu-i sporit de esecurile și deziluziile întîlnite la fiecare pas. Un trașim de similitudine intensitate ne întîmoină în *Ochii strigolului*. Grav rănit, sublocotenentul Bogdan Cernegură rămîne cu „ochii în gol” aproape două decenii. Trezit din letargie, omul privește prezentul prin prisma trecutului. Falsa perspectivă creează o fantastică lume a aparențelor, în care realitatea înconjurătoare este recreată dintr-un unghi de refracție inedit, dezvăluindu-i dimensiunile inesigabile ale ochiului comun.

În *nuvela Catastrofa* și în romanul *Pădurea spinzuraților*, prin destinele tragice ale lui David Poo și Apostol Boloza, Liviu Rebreanu reliefează absurditatea războiului care l-a determinat pe românii din Transilvania să lupte împotriva propriilor frați. Conștiința lui Apostol Boloza se interoghează neliniștită, din clipa în care participă la condamnarea ofiterului ceh Svoboda: „...flacăra din ochii condamnatului l se prelînce în inimă ca o imputare dureroasă [...] ochii omului oșindit parcă îl fascinaseră cu privirea lor disprețuitoare de moarte și înfrumusețată de o dragoste uriasă...”. Acea „dragoste uriasă” — îl va întul ulterior semnificația Apostol Boloza — era sentimentul dragostei de țară, pe care îl va trăi la rîndul său pe coordonate superioare. Irit din adîncurile afective ale ființei, patriotismul dizolvă ideea datoriei față de statul habșburgic și îl determină pe erou să răspundă imperativelor lui. Toropeala conștiinței, anihilarea personalității sub efectul educației fac loc unui comportament individualizat, ce-și canalizează acțiunile spre un fascinant ideal: locul său este nu împotriva, ci alături de conaționalii săi!

Camil Petrescu surprinde în *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război* dezumanizarea individului, spaima primară, terifiantă a omului în fața morții. Psihologia panicii, a groazei fără limite, sentimentul insecurității biologice sint magistral înregistrate, vizual și auditiv, în capitolul antologic *Ne-a acoperit pămîntul lui Dumnezeu*: „Exploziile se succed organizat. Unele se aud la cîțiva pași, altele în mine. Cum s-a terminat o ruptură, corpul tot, o clipă sleit, își înjumătățește răsufierea și se încordează iar, sec, în asteptarea celeilalte explozii, ca un bolnav de tetanos. Un vîlîit scurt, pe care urechea îl prinde cu un sol de anticipoatie, încestezi dinții, cu mina îndoită deasupra capului, într-o convulsie epileptică și asetești să fii lovit drept în moalele capului, să fii împrăștiat. Deasupra ta, întâia explozie îți sparge urechile, te năucește, te acoperă de pămînt. Dar prin faptul că le-ai auzit pe amîndouă nu ești mort. Animalic, oamenii se string unii lingă alții...”

Cel de al doilea război mondial a determinat un emoționant concert reprobator. „Noi am perceput adine teroarea sub nesfîrșitele-î înfrîșări — rezuma Geo Dumitrescu starea de spirit a generației sale. — Noi am văzut masacrele, bombardamentele, convoaiele de schiloz și de sclerie, nesfîrșitele convoale de refugiați, măceluri de stradă și de front; peste trupul și sufletul țării, peste miinile și creierii noștri au trecut șiruri enorme de

Afiș de Nicolae Sirbu

șenile, al căror scrișnet fioros se mai aude și azi, iar sub camuflajele oarbe, de hirtie neagră și vorbe mari, transformați în cirite, ne-a fost dat să auzim cu groază, de foarte aproape, pentru totdeauna, geamătul de agonie al țării, al omenirii...”

TRAGISMUL cotidianului nu mai putea fi înfrîșat cu mijloacele tradiționale. Inconformismul, accentuate critice, umorul negru sint procedeele prin care răul și suferința răzbat din poemele publicate în periodice, între anii 1941—1944, de Constantin Tonesgaru, Mircea Popovici, Geo Dumitrescu sau din volumele: *Om*, 1942, de Sergiu Filerot, *Orașul pierdut*, 1944, de Mihai Beniuc, *Ceea ce nu se uită*, 1945, de Eugen Jebeleanu s.a. Menționăm, de asemenea, cutremurătorul reportaj *Pe urmele războiului în Moldova*, 1946, semnat de Geo Bogza, act de acuzare a năpraznicei forțe apocaliptice a războiului, ce a lăsat în urma lui imaginea dezolantă a unui pămînt pustiu: „Cazematele și șanțul anticar nu sint decît coloana vertebrală a groaznicului monstru care a fost frontul. Bătălii s-au dat de o parte și de alta a ei, pe suprafețe întinse, prefăcînd satele în cenusă. De la marginea munților și pînă la Prut se întinde o fișle de ruină totală...”

Războiul, evocat din perspectiva generației care l-a trăit la vîrsta copilăriei, și îndeosebi corolarul lui, lupta pentru pace, l-a obsedat și pe tînărul Nicolae Labiş. Imaginația actualizează mereu engramele indelebile din perioada refugului și sub oricare ipostază poetul se ivește martor ocular. Efectul stilistic este obținut prin introducerea trecutului apropiat în prezent. Clopotelul auzit în noaptea Anului Nou recheamă acustica unui sunet din alt an, cînd tatăl era dus „în marșul surd, de chin” și copilul ascultă „încet sunetul moale”, într-o înfrigurată așteptare zadarnică (*Zurgălăul*). Problematika similară respiră poemele *Roman comun*, *Insemnări de primăvară*, *Subiect de bocet*, *Subiect de imn* etc.

În deceniul al VI-lea, tema o întîlnim la toți poezii, de la Veronica Porumbacu la Maria Banus și de la Demostene Botez la A. E. Baconsky. Superior artistic o va ilustra T. Arghezi prin cîteva din piesele poemului sociozonice *Cîntare omului*: *Jale*, *Luptă și război*, *A mai trecut o vreme* și mai cu seamă în *Prietenie*, unde, peste absurditatea războiului, poetul cheamă la fraternitate pe combatanți: „...lucul vrăjmașul singur, în parte fiecare, / Era un om ca tine, cu buzele amare. / Tu l-ai ucis un tată, el ți-a ucis un frate. / Din țara prinsă-n flăcări plerise jumătate. / Erau zvîrliti în groază cu morții, și rîniții. / De vii, și oropsiți de-al lor și urgiștii, / Tu n-ai văzut, ca mine, închise de curînd / Și proaspete, mormintele mis-cînd. / Ce ți-am făcut eu ție, ce mi-ai făcut tu mie. / Ca țara ta să fie cu-a mea în dușmănie?”

După 1960, problematica păcii și a războiului va cunoaște o spectaculoasă evoluție, vizibilă în spontaneitatea impresionant de variată, cu care poezii tuturor generațiilor, integrîndu-se în marea tradiție a spiritualității românești, au aderat entuziast la aceleași perene idealuri, transpunîndu-le în imaginile sensibilității contemporane. Să amintim poemele *Ninel Cassian* și ale lui Al. Andrițoiu, ale lui Ion Horea și Ion Brad, ale lui Aurel Rău și Al. Căprariu. Nu putem ocoli poemul închinat de Adrian Păunescu lui Tudor, pateticele versuri dedicate de Ion Gheorghe eliberării patriei sau poeziile de subtilă rezonanță afectivă ale Anei Blan-

diana, ale lui Cezar Baltag, Gheorghe Tomozei, Florin Mugur, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru s. a.

Simbolic, unitatea problematicii și diversitatea ei stilistică mi se pare a o răsfîrînge ciclul de poeme *Construcții rui-nei* din volumul *Semicerc*, 1964, de Virgil Teodorescu. Poetul întreprindea o incursiune în zbuciumata istorie a planetei, „care a traversat epoca noastră cu pîr-ul în flăcări”; în subteranele memoriei, pămîntul păstrează nestinsa memoria su-telor de mii de oameni prefăcuți în cenușă în cuptoarele naziste, „în care ar-deau, zilnic, cel puțin treizeci de mii de / oameni... Cînd cuptorul se încălzea la 800° centigrade / cadavrele erau răsturnate în pachete de cite 50”. Zguduirea trăită de urmările războiului este exprimată de Vasile Nicolescu în *Expoziție în crematoriu*, din volumul *Poeme*, 1963, prin evocarea obiectelor rămase de la cei uciși, emoția fiind focalizată în jurul încultă-mintei unui copil: „Într-un somn neîntre-rup, / Într-un somn ca de piatră, / dorm pantofii mărunți, / Într-un port fără ape, / La un tărîm fără nume / Par corăbii ui-tate.”

Și, deodată, un aspect inedit al războiului, necunoscut generațiilor anterioare, se ivește: primejdia atomică! Anticipată de G. Călinescu în *Război războiului*, 1949: „Noțiunea de dezintegrare a atomu-lui mă înspăimîntă dacă e vorba să se dezintegreze prin ea civilizația”, reluată de T. Arghezi în *Cel ce gîndește singur*, 1957: „...urmasul lui Prometeu, el omul, / A prins și taina mare, a tainelor, ato-mul, / El poate omenirea, în citeva se-cunde, / S-o-ntinerească nouă pe veci ori s-o scufunde” — dubla alternativă pusă de veacul nostru în fața contemporaneității era surrîndă de Eugen Jebeleanu în *Surisul Hiroshimei*, 1958.

Simfonie a trașimului de un „aspect faustian” (G. Călinescu), *Surisul Hiroshi-mei* este înfrîșată amplă piesă lirică ce transcende un eveniment marțial istoric într-un simbol universal, „care zgudule pe cei ce dorm, dă auz celor surzi, ochi celor orbi” (Miguel Angel Asturias). Concreti-zare artistică a morții la proporții cosmice, explozia atomică declanșează incredi-bile mutații în structura lăuntrică a reg-nurilor. Văduhul creează sclerie de ce-nusă, mînerul se dezintegrează în chi-nuri biologice, apele olesnesc asemenea unor artere, un singe negru se asterne peste zăre și cerul în zădar își caută soa-rele: „...văduhul / la față vînat, gata să-si dea duhul, / se-neacă... / plîngînd, lesie varșă neste-ai lui, / peste orașul lui, / si-si caută prin iadul / de flăcări ne-gre / ochiul / pierdutu-i ochi de aur.”

OALTĂ secvență constitutivă a conceputului național despre pace și război o constituie năzuința de eliberare de sub dominația străină.

Peste veacuri, identice de actuală, nulsează cutezanța — relatăta de Ion Neculce în *Letonisețul său* — cu care Miron Costin reacționează în fața tendințelor expansioniste ale imperiului otoman: „Si l-au dzis vizirul să-i spuie dreptu: pare-le lor bine c-au luat împăreția Cămenita, au ba?... Atuncei Miron au dzisu că «sintem noi moldoveni bucuosi să se lătească în toate părțile cit de mult, iar peste țara noastră nu ne pare bine să se lătească...”

De la cronicari la reprezentanții Școlii Ardelene, năzuința independenței naționale incendiază conștiințele. Nu altfel cu-geta Vasile Carlova, întîiul ofițer poet care, în *Marșul (oștirii române)* sau *Odă oștirii române cu ocazia înălțării steagului național la 1831*, sintetiza aspirațiile unei întregi generații ce gîndea că vom ajunge — după cum observa Ov. Densusianu în *Literatura română modernă* — „să înălțăm românismul două veacuri de sufe-rințe și nedreptăți”: „Dragii mei copii războinici, ascultare mumiți dați, / Iată vreme, mic si mare armele s-îmbrățișati, / Strîind totî c-o glăsuire, / Spre a mumiți fericire / S-alereăm de obște frați...”

Această ideatică o întîlnim în *Marșul românilor* de Iancu Văcărescu, în *Marșul libertății muntenilor de la 1848* de Ion Catina, ori în poemul *Un răsuneț de And-rei Mureșanu*. În înfrîcăratul manifest *Destinarea României*, Vasile Alecsandri avea încredințarea că înmormîntările istorice sint favorabile deschiderii unei pa-gini noi de vitejie: „Pînă cînd în țara noastră tot străinul să domnească? / Nu sinteți sătul de rele, n-ati avut destul stăpîni? / La arme, viteji, la arme! fa-ceți lumea să privească / Pe cîmola ro-mânească / Cete mindre de români!”

Proclamarea independenței îi va prile-lui lui Mihail Kogălniceanu, într-unul din discursurile sale parlamentare, această frază sculată în marmură: „Dacă voim să fim națiune liberă și independentă, nu este pentru ca să nelinistim pe vecinii noștri, nu este ca să fim un popor de îngrîșire pentru dînșii. Voim să fim in-dependenți pentru că voim ca la gurile Dunării de jos să fim un bulevard în calea războiului.”

Războiul de independență dintre anii 1877—1878 îi inspiră lui V. Alecsandri și, mai tîrziu, lui G. Cosbuc poeziile incluse în volumele *Ostași noștri* și *Cîntec de vitejie*. Amîndoi slăvesc eroismul solda-tului obisnuit, înfrîșind războiul exclusiv de latura lui umană; el declanșează su-

ferinte, determină înstrăinarea individului de esența lui, seamănă moartea. Așa se explică pentru ce, de pretutindeni, răzbate un coalesitor traicism subtextual, reliefat, de oildă, în poemul *O scrisoare de la Muselim-Seio* de G. Cosbuc, prin structura compozițională, ori, în celelalte, prin tragicul inclus. „Urăsc toate războaiele — scria V. Alecsandri în 1877 —, dar cu cit oroaia și suferințele pe care le aduce războiul sînt mai mari, cu atît admirația pentru «ostași noștri» se amplifică.” Si nu intimidator, poetul așeza pe acesti umili ostași alături de marii eroi ai trecutului: „Vin acum, la rîndul vostru, să v-aduc o închinare. / Vin cu inima crescută și cu sufletul mai tare. / Ca eroi de mari legende, vin să vă orivesc în față. / Voi, nepăsători de moarte, disprețuitori de viață. / Ce-ați probat cu-avîntul vostru lumii pusă în mirare. / Că din vultur vultur naste, din stejar stejar răsare !”

O similară dorință de libertate, rellefind o subtilă mindrie patriotică, răsună după auroașe un veac orin versurile lui Geo Dumitrescu din poezia *Inscripție pe piatra de hotar*: „Întind spre toată zarea poduri bune: / primesc și dau întregul Pămînt: / nu-l gînd viclean în mine să răsune, / dar nici stăpîn nu caut: eu sînt sînt !” Atitudinea izvorăște din comuniunea profundă dintre poet și patrie. În viziunea lui Nichita Stănescu evenimentele tragice din istoria patriei evocate în ciclurile *Orfeu în cîmpia Dunării*, *Soldat și armele*. Un pămînt numit *România*, simbolurile neopieritoare orin inter-ului cărora se exprimă destinul unui or, cu care, de asemenea, poetul se identifică: „De două mil de ani acest pămînt / din trupurile noastre face parte. / Noaptea, în lanul cel de griu / cînd fluier herghelia din orundisuri / sîntem de față eu și tu / și tu și tu / viii și morții laolaltă.”

CONSTANTA vocatie a constructiei pasnice reerezintă o altă aspirație esențială a poporului român. Concretizată în mitul *Mesterul Manole*, expresivă întruchipare a setei nestinse de creație, a elanului creator a hărniciei oamenilor de pe aceste pămînturi, exorimată la nivelul statal de Neagoe Basarab: „...să nu iubiți răzmeritele și războaiele” și Constantin Brâncoveanu: „Între împărați să fie iubire ca să se liniștească lumea”, deșideratul păcii a solicitat pe cele mai felurite registre sentimentul civic al scriitorilor români. „...înțelegerea fără săbii și tunuri a raselor, deosebite între ele mai mult prin înorantă și sălbătice merită să fie o preocupare omenească esențială și cîntesc pe învățatii și intelectuali care au născocit-o — afirma T. Arhezi în articolul *Jos războiului*. 1912. Omul civilizât are războaie mai lungi și mai curate de război pe fața planetei, decît uciderea de oameni. Viata e un mister care nu trebuie mințit cu sinze și ofensat cu sabia unui fanatic. Viata e cucerirea din toate veacurile, lumina, speranța și bucuria.”

Pacea cistigată cu armele, adăuga E. Lovinescu în volumul *În marginea epopeei*, 1919. „trebuie s-o merităm orin munca și silinta noastră, orin ascensiunea noastră sufletească: trebuie s-o îmbunătățim și s-o lărgim. Într-un cuvînt, trebuie s-o creăm în mod continuu.”

Edificarea pasnică, solitua și materială este elogiata pe felurite registre afective și ideatice, la sfîrșitul celui de-al doilea mare război mondial, de Perpessicus în *Triumful muncii* („România liberă”, nr. 231, 2 mai 1945). Zaharia Stancu în *Sărbătoarea păcii* („Ultima oră”, nr. 189, 5 mai 1945). Demostene Botez în *Pacea* („Timpu”, nr. 2532, 10 mai 1945). George Ivascu în *Drumul victoriei* („Victoria”, nr. 164, 11 mai 1945). Mihail Sadoveanu în *Ziua biruinței* („Jurnalul de dimineață”, nr. 145, 14 mai 1945) etc. G. Călinescu îi va da motivarea metafo-

rică: „...producția culturală se execută în cetate și pentru cetate și dacă aceasta e în primeidie, tihna atelierului însuși e tulburată.” Iar în anul 1960, Lucian Blaga va adăuga: „Toti creatorii de cultură și civilizație, care au luciditatea deplină a chemării lor, sînt iubitori de pace, căci pacea este suprema condiție a creației.” Și incheia cu aceste cuvinte profetice: „Stihuiitorii de astăzi pot cînta pacea numai din fierbinte incandescentă dorință, si ca o izbîndă a zilei de mîine. Mărturisesc că as dori să văd o zi în care oălanjenul să-și țeară pinza peste toate tancurile de pretutindeni, iar rugina să acopere toate bombele de hidrogen de pretutindeni. Si as dori să vină o zi în care rachetele, în loc de a ourta virtual spectrul morții peste mări și continente, să aduce mai degrabă pe drumuri de azur ca vestitoare ale genului uman: să se ducă pe urmele închisorii și să se întoarcă. Să se ducă și să se întoarcă pentru a ne povesti ce au văzut pe planeta Marte.”

În ultimele trei decenii, tema constructiei pasnice a cunoscut în literatura noastră o deosebită resurecție. *Apelul Consiliului Mondial al Păcii* (din care făcea parte, ca membru, și Mihail Sadoveanu), ce propunea în februarie 1951 încheierea unui *Pact al păcii*, a determinat numeroase luări de vibranta atitudine, de neștrămutată încredere în necesitatea asigurării unui climat responsabil de liniste și siguranță. „Pacea creatoare de solidaritate și iubire între oameni — scria Hortensia Papadat-Bengescu („Flacăra”, nr. 9, 3 mart. 1951) — noi nu o putem îngădui a fi amenințată. Acesta va fi cuvîntul de ordine, cuvîntul de bază, constructiv, cel de bună propășire, cel care este idealul omenirii.”

„Aici e masa mea de lucru — își iustifica intervenția Ionel Teodorescu („Flacăra”, nr. 16, 19 apr. 1951) — de 40 de ani e ogorul meu. Aici e lampa mesei mele de lucru: de 40 de ani e lumina trudei mele. Aici e casa mea, aici e familia mea, aici e tara mea, aici e soarele... A apăra pacea, bărbătește, lumina de chemarea Consiliului Mondial al Păcii, înseamnă a lupta pentru tot ceea ce pentru fiecare om cîștit și limpede, înseamnă lumina, casa, familia, tara și soarele. Pacea nu e în palma care o cersește, ci în pumnul nostru — al milioanelor de oameni care o impun.”

CINTATĂ pe felurite registre valorice, simfonia construcției socialiste a zilelor noastre — căreia recentul *Apel pentru dezarmare* și pace al Frontului Democratiei și Unității Socialiste din Republica Socialistă România i-a asigurat un cadru adecvat de manifestare — o întinim la scriitorii tuturor generațiilor. Este o mărturie a inerierării adinci și totodată a hotărîrii scriitorilor de a nu preocupati nici un efort, alături de întregul popor, pentru realizarea unui climat de pace, efectiv favorabil dezvoltării sociale și spirituale.

Străbătînd secolele, concepția românească despre război și pace se constituie ca parte integrantă al înaltului umanism al literaturii noastre, ce își găsește acum expresia deplină. Garantie desăvîrșită a înfloririi plenare a personalității individuale și a progresului immetuos a colectivității naționale, pacea reprezintă coloana perenă pe care se reazemă valorile spirituale și materiale ale umanității. Stă în outerea noastră astăzi să ridicăm lespezi de granit în jurul ei !

Ion Bălu

ERATA: După corectura a II-a, în monografia *Viața lui G. Călinescu* s-au strecurat cîteva erori tipografice, pe care le semnalăm din nostalgia pentru perfecțiunea tiparului. La p. 41, rîndul 13 de jos, se va citi: „glumele lui Marlon”; la p. 312, rîndul 12 de sus: „România modernă”; la p. 328, rîndul 11 de sus: „ci numai...”; titlul paragrafului de la p. 349 se va citi: „Bufonada Inteligentului”; la p. 401, rîndul 13 de sus: „George Muntean”; la p. 416, la sfîrșitul paragrafului al II-lea: „demisia prezentată în... 1934 !”; la p. 421, rîndul 4 de jos: „George Muntean”, ca și în nota nr. 404. Celelalte sînt neînsemnate.

„Continuitate, unitate, independență”

● CU prilejul împlinirii a 63 de ani de la Unirea Transilvaniei cu România, Uniunea Scriitorilor și Comitetul de cultură și educație socialistă al județului Alba au organizat un amplu program de manifestări care a inclus, printre altele, și sesiunea de referate „Continuitate, unitate și independență în istoria poporului român”.

Tovarășul Nicolae Hurban, prim secretar al Comitetului județean Alba al P.C.R., s-a întîlnit, la Casa de cultură a sindicatelor, cu un mare număr de oaspeți — oameni de artă, știință și cultură: acad. *Stefan Pascu*, *Hadrian Daicoviciu*, *Andrei Aricescu*, *Nikolaus Berwanger*, *Petre Bucea*, *Franz Johannes Bulhard*, *Adrian Cernescu*, *V. Copilu-Cheatră*, *Anghel Dumbrăveanu*, *Mihail Gavril*, *Gheorghe Istrate*, *Ion Lăncrănuș*, *Lendway Evă*, *Ion Mărgineanu*, *Teohar Mibadaș*, *Ion Mircea*, *Ion Larian Postolache*, *Valeriu Pantazi*,

Al. Raicu, *Nicolae Stoiu*, *Ion Singorean*, *Mircea Tomuș*, *Mihail Tunaru*, *Dragoș Vicol*.

Oaspeții au vizitat, în prima zi, „Întreținerea mecanică” din Alba Iulia, explicațiile fiind date de directorul tehnic al întreprinderii, *Siebert Gotfried*. S-a asistat apoi la vernisajul a două expoziții de artă plastică găzduite de Muzeul Unirii, organizate de filiala U.A.P. și de școala populară de artă din Alba Iulia.

La Casa de cultură a sindicatelor, la liceul militar „Mihail Viteazul”, la casa de cultură din Blaj, la liceul din Cugir și la căminele culturale din Crăciunel și Pianul de sus, s-au desfășurat ample sesiuni literare în cadrul cărora scriitorii au citit din creațiile proprii consacrate unității naționale, independenței și păcii, după care au întretinut un rodnic dialog cu oamenii muncii prezenți la aceste manifestări.

Afiș de Iosif Cova

Cîntec tîrziu despre săgeți

Săgețile cîndva temute sînt azi numai metafore. S-au dus. Arcașul s-a retras, frumos, la ceruri cu arcul lunii lung pe umeri dus. Săgetătorul a orbit tînd, s-a hieratizat în zodiac pe lingă Gemeni, Cumpeni și Fecioară și cei doi Pești în mers invers și vag.

Din smirna Putnei se-aude un arcaș cîntînd ciudat, pîndit de faima armelor moderne metalizate. Și i s-a curbat ca arcul girbov și săgeata care, deunăzi, dreptă, a fișnit vibrînd. În secol dur săgețile-s de ceară cu virf topit și picurat în vînt. Nu se durează un lăcaș de taină unde săgeata se împlîntă-n pom. Fără săgeți în torbă pierе omul, săgeata pierе, frîntă, fără om. Atomii palizi, domoliți, odată, de spirit presocratic, au fugit din lauda filosofiei pure și cu Thanatos bîntuie cîmplit. Nălucitoare, sveltele fusee pe schelării uscat păienjenis, de fire colorate, la colindul sol-aer-sol, privindu-se pieziș — O, leu-i ler, tînest colind: zăpadă ciuperca de cenușă-a scuturat. Zenon ! Zenon ! Striga-voi, ca poetul, la cîmitir de mări și de uscat.

Nu pot dormi. Mi-e rîvna amputată. Copii sau păsări țipă în amurg ? Sînt ca pe-o pinză expresionistă, — catapetesme despicate curg. E-o mater dolorosa radiată și-i un olog pe bulevard cretos. Citate lungi din Kafka par versete de negri psalmi răștiți cu glasul jos. Ci cum să dormi ? Zîmțat respiră veacul, ca ferestrăul, în plămîn absurd. Fug neutronii, note muzicale la un sabat, pe portativul surd. Auzul meu obișnuit cu muzici de harfe și de sfere — dăruit căderilor de frunze și de ape, acum în zvon morții a tresărit. Zenon ! Zenon ! Pe-acoperiș să treacă ușor, columbele dinspre azur. Ca-n joase mări din Sud să treacă liniști peste pămîntul inimii impur ! Toți creatorii de frumos să vie cu noi. Un Beethoven străbătător să cînte : „raza ta aduce iarăși” în pace, deci : „popor lingă popor !” Să vie toți poezii să ne-mpace scriind adînc scrisori, spre veșnicii, cu întrebări — „Ce vrei” — „Noi ?, Bună Pace !” Să îmbrăcăm pămîntu-n poezii !

Franz Masserel, Franz Masserel, cu mine, cu alții, revărsare de uman, talaz de sinze în artere încă, prin miezul miezului contemporan. Și Picasso din columbarul epic, dramatic, — ridicat în liric zbor. Avem trecut, avem prezent sub talpă, ne trebuiește numai viitor !

A fost un vis. Re-ntoarcerea la Putna — treflate ctitorii de frumuseți. Cu ochiul minții văd, uitați arcașul baladelor, plîngînd peste săgeți. Nu se durează turlă sau cetate unde săgeata se împlîntă-n pom. Fără săgeți în torbă pierе omul, săgeata pierе, frîntă, fără om. Dar veacuri vechi, dar așezări primare, se reintorc în noi cerînd, ca ieri : pace în țară, pace la hotare ! calofilii și liniști și tăceri ! Atît noian de pace vrem pe lume nimboți de grija propriului veac, incit dorim în zbor, săgeata noastră să nu rănească vultur. Nici copac.

Alexandru Andrișoiu

Expozeul marelui mutilat...

Soarele e deasupra mea, dar nu-l văd.
Îl simt numai încălzindu-mi miinile,
inelul din deget —
și cum fără preget
coboară în creștetul capului meu.
Nu văd nici cum după ploaie iese un curcubeu
intins peste țară,
nici ciuta sprințară
care suie pe stinci
s-ajungă în codrii cu vuiet, adinci...
Nu văd nici mirese gătite-n beteață,
nici fetele care se sărută cu destulă sfială
în boschetele parcurilor
în nopți romantice cu lună și stele.
Nici chipul soției mele
nu-l văd...
Inelul și verigheta nu le văd. Doar din amintire le știu.
Nu-mi văd nici copiii cum lingă lampă, seara,
temele-și scriu,
sau cum cuprinși de dilemă
încearcă diverse soluții la o problemă
de geometrie
pină-n noaptea târzie.
Nu văd nici plopii de vint cum se-ndoaie
sau cum girle se revarsă peste zăvoaie
la topirea zăpezilor,
Nu văd nici mugurii cruzi ai livezilor.

Nu văd niciodată luna impresurată de stele
sau părul bălai al fetițelor mele
răvășit peste peme,
nici zăpada cum peste coline s-așterne.
Nu văd nici cocorii cum pleacă
în cirduri nostalgice către sud,
deși suspinul lor îl aud ;
nici cum plesnește-n grădină o teacă
sau cum s-apleacă
domoală
în liniștea goală
cumpăna fintinii
pe care cîntă o mîerlă.

Nu văd nimic din lumea aceasta care-i o perle.
Nu văd nici arcușul peste vioră cum lunecă.
La mine, mereu, totul se-ntunecă
și rămîne opac.
Pendulind peste lac,
aș dori să văd și eu o floare gingașă de nufăr,
dar eu m-am închis numai în mine și sufăr —
deși iubesc lumina și cîntul
și apele care scaldă pămîntul
din Alaska pină-n Tibet.
Orb ca și mine a mai fost un poet
dăltuitor de „statui”
și cu faimă destulă pentru sonetele lui.

Dacă azi nu văd stema republicii mele
e fiindcă-am văzut prea multe ghiulele,
șrapnele
și ciosvirte de miini azvirlite spre stele.
Dacă sint orb,
lăsați-mi să sorb
parfumul din toate florile cimpului,
iar cu roua de pe petale
să-mi spăl miinile pale
cu care dibui plingînd frumuseți de tot soiul.

Iată, ce-a făcut din mine războiul —
acel apocaliptic măcel,
dintr-un om tinăr, temerar și cu totul alt fel !
De-aceea, iubiți, milioane de oameni, lumina,
ceardacul cu iederă,
landoul copiilor
și grădina
cu garoafe și zeci de latele,
cum eu iubesc brazii din stema republicii mele !

Iubiți, milioane de oameni, nevinovăția copiilor
și luptați pentru pace,
gîndindu-vă numai la spicul de griu ce se coace,
gîndindu-vă numai la munții cu peșteri și chei,
gîndindu-vă numai și numai la victoria ei,
iar, vara, pe-a mărilor plajă
nu uitați că lumea e cîntec, lumină și vrajă !

Ion N. Voiculescu

Întoarcerea fiului risipitor

Pină și orbul vede limpede :
titlul poeziei — asemeni atitor titluri răsunătoare —
nu coincide cu realitatea.
Eu nu m-am întors acasă
eu am fost întotdeauna aici.
Tatăl meu cutreierase lumea
întocmai ca moșul meu strămoșul meu stră-strămoșul
meu

ca toți străbunii mei în linie ascendentă.
Între timp toiagul de drum a devenit măciucă
lance halebardă arbaletă sineață
pușcă mitralieră aruncător de grenade anticar.
Copilul își aștepta acasă părintele
care se întorcea mindru cu un dar de la tirg
al cărui nume sonor era pradă de război însă de dragul
variației i se zicea uneori Eldorado India Africa sau
domeniu al coroanei adesea colonie ori pur și simplu
spațiu vital.
Cînd copil insetat de lume
am deschis fereastra spre soarele răsărind
autoritatea părintească m-a gonit de acolo și a coborît
și storul :

o să te orbească jocul amăgitor al luminii !
Au trîntit ușa
m-au prevenit : ai să răcești afară bîntuie războiul rece
și dealtfel trebuie să economisim combustibilul.
M-am furișat în răcoarea pivniței să mă călesc.
Stăteam de vorbă cu străbunii mei cu oase-ncărunțite
prometei icari țărani medici descoperitori
cavaleri ai Rozelor predicatori eretici dascăli
cronicari zugravi de biserici revoluționari tiparnici
poetți rebeli zăceau acolo iar printre ei cite un
voievod ctitor de școli sau
un rege ce schimbase spada cu cartea.
Îi iscodeam mai tîrziu am aflat
că făceam interviuri primejdioase.
Tata m-a prins în flagrant delict mi-a confiscat creionul
și m-a gonit :

te derutează ăștia sint sectanți deviatori
și n-au avut perspectiva istorică oportună
falsa strălucire a cuvintelor lor îți tulbură clarviziunea.
După o vreme i-au cărat afară
au transformat cripta în cazemată de beton
iar pe paturile de piatră ale înaintașilor acum
așteaptă gata de drum rachetele balistice.

Azi-miine mă vor declara major
aș putea fi chiar homo faber homo oeconomicus
homo publicus homo ludens homo sapiens și
stau în ușa patriei mele Europa avînd pe buze
întrebările lipsite de bucurie ale moștenitorului curios :
eu am risipit belsugul pămînturilor roditoare ?
eu am irosit cirezile de vite ?
eu am părăduit pădurile ?
eu am făcut să se scurgă limpezimea apelor ?
eu am împrăștiat comorile adîncurilor ?
eu azvirl pe fereastră banii contribuabililor ?
eu prăpădesc strălucitele noastre comori de artă ?
eu fac să se piardă încrederea oamenilor ?
eu ard cărțile ce pun întrebări ?
eu cheltuiesc pentru arme inutile ?
eu arunc pacea pe apa simbetei ?
eu le interzic cop..lor mei să stea la fereastră ?
eu închid dinaintea lor ușa lumii ?
eu sint cel care iau în mină toiagul de cerșetor
pe care mi-l vor infige la cap pe mormîntul fără nume ?
eu sint fiul risipitor ?

Vis pe terenul de joc

La intrarea în orașul copiilor
de trei ori pe săptămînă un șir nesfîrșit șerpuiește
în liniște fără imbulzeală
Comandanți de oști marelui generali amiroli
însotți de nelipsiții aghiotanți și preoți
de campanie își așteaptă rîndul într-o disciplină militară
La casă își scot bilete
iar la magazine își primește fiecare preferatul său
portavion tun cu bătaie lungă bombardier în picaj
tancul amfibie rachetă și sabie de lemn
iar pe lingă ea călușul și coiful de hirtie și
gonește în pas alergător să ocupe
cel mai favorabil teren de desfășurare
și să-și construiască pozițiile de luptă
De trei ori pe săptămînă
luni-miercuri-vineri după amiază între orele 16 și 18
terenul de joc e trezit de vuietul luptei
pe cîmpurile războaielor de o sută de ani de treizeci de ani
de șapte zile și firește ale celor mondiale trosnesc comenzi
bubuie tunurile explodează bombe
gonesc aghiotanții huruie motoarele și
fumează cădelnițele preoților de campanie
Prin vîcarmul infernal răzbate glasul cite unui
comandant de armată în pragul înfrîngerii :
„dau solda mea pe două luni pentru un soldat !”
căci numărul cătanelor scade întruna
nici chiar soldații de plumb nu mai acceptă rolul
de carne de tun și se predau pe rînd comandanții cărunți
se prăbușesc zdrobiți și hohotînd pe nisipul
cîmpului de luptă sau se împușcă cu un pistol jucărie
De trei ori pe săptămînă
luni-miercuri-vineri
maestrii de joc care sint de serviciu la supravegherea ordinei
(elevi ai școlii de muzică din apropiere)
îi consolează pe învinși cu suc de portocale
A doua zi în parc nu se văd uniforme
în simbăta lor liberă generalii se odihnesc
iar duminica în halat și papuci
își mîzgălesc memoriile.

Balogh József

În românește de LIVIA BACĂRU

PRO-PACE

1

Aripa ta
Mi-a acoperit cerul din dreapta.

De-ar fi acolo poemul,
Mi-aș face din cer — față —
Să crească pruncii drepti.
Și casa,
Casa cu fața la soare
Să toarcă lumină-n cuvinte...

Pe acoperișul înalt
Tropăie Timpul —
Un zîmbu albit
De vîrsta din noi.
Am obosit alergînd cu lumina pe buze !

2

Rațiunea —
Un mare poet lingă mine !...
Paharul plîgînd
Precum via de coarda tăiată, —
Se mai crede că acolo
Un strugure plînge în ochiul iubitei
Și ploaia are zîmbetul impietrit
Pe o cruce de pace.
Rugăciunea — au inventat-o poeții—
Ei știu
Și-n genunchi să cucerească cuvîntul.

Intr-un pui de sămînță
O lume-ntreagă am găsit, —
În inima ta tremurîndă,
E prigoană și cîntec.

3

Pe unde treci tu
Pămîntul fumează ca o piine caldă,
Dar sint trist precum mărul
Din grădina cu fluturi atomici.

Ai fugit din mine cu zarul întors —
În teribilul joc de-a v-ați-ascunselea...

Unde mi-e Pacea !...
Acolo dragostea-i fără de legi.

4

Cine numără boabe de griu —
Numără cuvintele mele,
Prin tine strigînd.

Ești bogată
Cit o țară coborîtă din soare.

Cine nu te știe,
Să-mi sădească poemul
Nesfîrșit și cîteț —
Într-o glie bogată...

Să se roage „Păcătoșul” !

Acolo — mereu —
Va plînge Pasărea ploilor
Cu o lume pe aripi.

Acolo într-o cetate,
Dragostea nu va uita de prunci.

5

Semăn griu
Și de teamă răsar pe cîmp soldați.
Semăn cuvinte pe răni
Și sint plin de aduceri aminte !

— O pușcă de salcîm
Aveam la umăr,
Un bulgăr de pămînt
Țineam în pumni,
Vreun tanc cotropitor
De libertate
Ca nu cumva pe-aici
Să mai rămînă !...
Nu-l duceți pe tata, strigam !
E destul nisip în curtea noastră —
Voi face castele în jurul lui
Și din cînd în cînd
Îl voi mai întreba cite ceva —
Despre mine,
Despre sufletul mamei ; —
Despre Pasărea ploilor
Și despre apele
Ce trec prin fundul grădinii.

Nicolae Sinești

Pax romana

AȘA s-a numit regimul de pace instaurat de Traian din primul an ai domniei sale și care a durat mai bine de un veac. Epitetul s-a inspirat de la panegiricul lui Pliniu cel Tânăr, rostit în fața Senatului și a împăratului, în anul 101 al erei noastre, în calitate de consul.

Intr-adevăr, Traian asigurase, prin biruințele lui și prin regimul de legalitate instaurat în tot imperiul, securitatea internă și pacea în afară, pace care s-a dovedit durabilă și l-a consfințit pe autorul ei ca pe cel mai bun (optimus) dintre împărați. Era viu încă, în memoria tuturor, regimul de arbitrar, de sus în jos, întemeiat pe delațiuni, pe exilări și pe singeroase execuții de inocenți, care au acoperit cu o tristă faimă epoca lui Domițian. Urmasul acestuia, bătrînul și înțeleptul Nerva, și l-a asociat pe Traian la conducerea imperiului, recunoscîndu-i calitățile excepționale și bizuindu-se pe ele, pentru pacificarea spiritelor, repararea nedreptăților, sancționarea inovațiilor și instaurarea unui regim de dreptate și omenie. Delatorii au fost strînși la un loc, imbarcați și lansați în largul mării furtunoase, ca să-și găsească sfîrșitul meritat, printre valurile minioase sau pe o insulă stîncoasă.

Traian s-a arătat modest, popular, generos, darnic, adoptînd în campaniile lui victorioase stilul sobru de viață al soldaților, iar în Senat, desăvîrșita colegialitate. În timp de pace, rezolva în modul cel mai drept problemele fiscale și administrative, găsind soluții practice tuturor. Astfel, în corespondența lui cu Pliniu cel Tânăr, care-l consulta din Bitinia, în calitate de legat imperial, asupra unor chestiuni uneori mărunte, îl vedem pe Traian, în concise răspunsuri, găsind soluțiile cele mai bune și echitabile.

Panegiricul împăratului, de Pliniu cel Tânăr¹⁾, prin însăși firea genului, un text apologetic, e însă nutrit cu numeroase fapte concludente, care nu mai lasă nici o îndoială asupra genului binefăcător al celui care se avea să fie peste puțin timp și întemeietorul Daciei felice.

Să culegem însă, din Panegiric, acele puține, dar ilustrative citate, din care a rezultat faimoasa sintagmă **pax romana**.

Exordiul pune problema :

„Deseori m-am întrebat în sinea mea, senatori, ce fel de om și cit de mari calități trebuie să aibă acela care, cu autoritatea lui și la un singur semn, supune mări și țări, **pacea**”²⁾ și războiul. Unul s-a distins în războaie, dar a fost dat uitării în timp de **pace**; pe altul l-a făcut renumit toga, dar nu și armele; unul a căutat să-și atragă respect prin teroare³⁾, celălalt, dragoste, înjosindu-se; unul și-a pierdut în pu-

blic gloria dobîndită în familie, altul și-a pierdut în familie gloria cîștigată în public; în sfîrșit, n-a existat nimeni încă ale cărui virtuți să nu fie umbrite de vecinătatea vreunui defect. Dar cită armonie și cită concordanță a tuturor laudelor și a oricărei glorie l-au fost hărăzite împăratului nostru!”⁴⁾

Intr-adevăr, nici înainte de adoptarea și asocierea lui la tron, nici în timpul domniei sale, Traian n-a oferit vreun prilej de scandal, nici pe planul vieții de familie, nici pe acela al vieții publice.

Cităm mai departe :

„Cu atît mai mult trebuie lăudată cumpătarea ta pentru că, hrănit cu gloria militară, **tu iubești pacea**; și nu cauți triumful în orice împrejurare [...] Nu te temi de războaie și nu le provocă. Ce faptă măreață, slăvite împărați, măreață faptă este să stai pe malurile Dunării⁵⁾, să fii sigur de triumf dacă treci Dunărea și să nu cauți lupta cu un dușman care nu o vrea; una e dovadă de vitejie, cealaltă de cumpătate. [...] Capitolul va primi deci cîndva nu carele unor actori, și nici simulațiile unei false victorii⁶⁾, ci pe un împărat care și-a dobîndit o glorie adevărată și durabilă : **pacificarea** și supunerea atît de evidentă a dușmanilor, încît nu va mai exista nimeni care să trebuiască să fie învins”.

Despre instaurarea păcii interne, panegiristul precizează :

„Cum înainte ai adus **pacea** în tabără, așa ai adus-o după aceea în for”.

Așadar, înaintea lui Nerva și a lui Traian, atît în armată, cit și în viața publică, domneau nesupunerea și agitația, datorite regimului abuziv al lui Domițian.

Invingătorului suevilor, — ceea ce îl atrăsese lui Traian, înainte de a fi fost împărat, titlul de **Germanicus**, — și al partilor, pacificînd imperiul de la Rin la Eufrat, Traian și-a putut merita pe deplin elogii lui Pliniu :

„...o pace desăvîrșită [...]”

sau

„...pacea este asigurată”.

Pacea internă într-un regim de strictă legalitate, iradiînd din Roma pînă la cele patru extremități ale Imperiului, niciodată n-a fost realizată ca în timpul lui Traian, care și-a cîștigat astfel calificativul de „cel mai bun dintre împărați”.

Așadar **pax romana**, instaurată de el pe trei continente, a putut aduce Romei o securitate internă și externă timp de mai bine de un secol.

Împăratul optim n-a creat numai **Dacia felix** și n-a fost numai unul din ctitorii neamului nostru, ci și simbolul păcii mult rîvnite în acele vremuri, ca și în timpurile noastre.

Șerban Cioculescu

¹⁾ Traian ar fi „făcut o călătorie de inspecție pe malurile Dunării (iarna 98—99)” (nota editoarei).

⁵⁾ Aluzie tot la Domițian.

Deschid cartea...

DESCHID cartea vieții mele la un proiect de acum un sfert de secol, care, dacă ar fi fost dus pînă la capăt, ar fi urmat să treacă în revistă, una după alta, într-un enciclopedism patetic, toate realitățile ce ne înconjoară și felul cum se reflectă în ele — fără ca vreuna să rămînă străină — problema cardinală a timpului nostru. Asupra celui abia început „Dicționar al păcii și al războiului” mă întorc acum și îmi îngădui, spre a ne reaminti ceea ce ar fi putut să fie, să dau încă o dată la lumina tiparului prima lui filă. Ca orice lucru ce năzuiește să fie temeinic, ea începe cu începutul : cu cea dintîi literă a alfabetului.

„A este cea dintîi literă a mai multor alfabetelor, folosite pe o mare parte a globului pămîntesc, și cea dintîi dintre cele cinci vocale cu ajutorul cărora vorbirea omenească alcătuiește cuvinte expresive și sonore, capabile să înceteze auzul, să străbată distanțe relativ mari și să fie înțelese fără echivoc.

Vocala „a” trebuie considerată ca o cucerire a speței umane, ca un triumf al genului și gingășiei sale. Acest sunet, de o mare puritate și limpezime, este o realizare superioară a omului, a laringelui său dotat cu posibilități surprinzătoare și emoționante. În natură, în manifestările sonore ale regnului mineral și vegetal, el nu există, oricît ar fi acestea de pline de farmec și uneori de poezie, ca vuietul vîntului, murmurul mării, foșnetul pădurii...

...De milioane de ani mugeau oceanele, izbindu-și talazurile de țărmuri, de milioane de ani foșneau giganticele păduri, și de milioane de ani tot felul de specii de animale și de păsări umpleau văzduhul cu țipetele lor, și dispăreau apoi fără urmă. Atunci a venit omul și, într-o clipă de expansiune a genului său, a rostit cel dintîi cuvînt. Și de atunci a început istoria lumii.

„A” este cea dintîi dintre vocalele cu care omul a început marea sa operă pe pămînt. Desigur că multă vreme se va mai fi auzit ca un muget, și va fi fost nevoie de o lungă evoluție, tot atît de lungă ca aceea care a transformat laba în mină și ghiarele în degete, pînă ce coardele vocale au reușit să o pronunțe așa cum se auzea pe vremea cînd fenicienii au ales-o dintre toate sunetele vorbirii omenești, punînd-o la începutul alfabetului lor, iar grecii au notat-o cu alfa, celebra alfa, cu care începe o nouă eră a civilizației umane. De atunci, nenumărate rînduri de oameni, din cele patru zări ale lumii, au știut-o drept cheia cu care se deschide poarta de aur a poeziei și filosofiei, Aristotel, Eschil și Homer fiind compatrioții primordialei alfa.

În numercale graiuri dintre cele ce se vorbesc astăzi pe pămînt, „a” este un sunet fundamental, datorită căruia cuvintele devin de o sonoritate arhitecturală. Printre celelalte sunuri ale limbii, el aduce lumina și echilibrul unor coloane de marmură. Datorită acestui sunet, perioadele în care se desfășoară vorbirea omenească pot încînta ca și cele mai echilibrate și armonioase temple ale antichității.

Oamenii pot fi mîndri de puritatea la care laringele lor a dus un sunet ce nu se găsea în natură, și de bogăția de semnificații pe care acesta a căpătat-o în viața lor afectivă. Rostirea unui „A !” în anumite circumstanțe, cu tonul cuvenit, poate dezvălui omului propria sa noblete și măreție, ca și cum i s-ar pune pe umeri, față de tot ceea ce îl înconjoară, mantia de purpură a unui rege.

Dar, vai, adeseori acest rege e nevoit să abdice, pronunțînd prima literă a alfabetului într-un fel care îl prăbușește din demnitatea lui în cel mai trist întineric. În împrejurări de groază, coardele vocale ale omului pierd într-o clipă ceea ce au cîștigat în milioane de ani, iar sunetul pe care îl emit nu se deosebește cu nimic de urletul unui animal înspăimîntat. Ori de cite ori se află pe neașteptate în fața unei primejdii mortale, speța umană scoate acest răcnet, atît de depărtat de vocala luminoasă cu care a urcat treptele civilizației.

De cînd a început istoria lumii, de cînd au fost născocite atîtea unelte ale vieții și odată cu ele atîtea arme ucigașe, nenumărate au fost împrejurările în care laringele nostru l-a alterat pe „a”, transformîndu-l în țipăt de groază. Sub tăișul fierului, gîtlejul omenesc devine bergeat de animal înjunghiat. Rușinea, oroarea, umiliția umanității nu pot fi măsurate.

Dar nici cele mai îngrozitoare crime, și nici hecatombe pe care le-a prilejuit vreuna din calamitățile naturii sau lungul șir de războaie din trecut, n-au scos din gîtlejul omenirii strigătul de spaimă care s-a auzit în zilele noastre, cînd moartea a început să vină din cer.

Cu toate că în timpul marilor furtuni devine amenințător și dramatic în cel mai înalt grad, cu toate că este lăcașul fulgerelor — simbolul miniei și al răz-bunărilor necrutătoare —, înfîmîl număr de victime pe care acestea l-au făcut de-o lungul vremii nu a înspăimîntat în fond omenirea, care s-a obișnuit să vadă în cer un acoperiș uriaș, plin de mister, dar de unde n-o pindea nici o primejdie. Bombardamentele aeriene ale celor două războaie mondiale au schimbat într-un mod sinistru imaginea milenară a cerului și țin în inima omenescă într-o neîntreruptă și tragică neliniste. S-a dovedit că nici o moarte nu inspiră mai multă oroare decît aceea care vine din aer, într-o singură clipă, asupra a mii de oameni deodată. Niciodată, ca în fața acestei monstruoase morți, care rezervă colectivităților umane soarta mușuroaielor de furnici, laringele omenesc n-a fost obligat să scoată un atît de imens strigăt de groază.

Lista valorilor pe care omenirea le are de apărut împotriva dezastrelor războiului începe cu cea dintîi literă a alfabetului.

Geo Bogza

PACE și CULTURĂ

(Urmare din pagina 1)

— prin manifestările sale — acest impact la scara europeană, dar și la cea mondială, o știm foarte bine, gîndindu-ne la acțiunile antirăzboinice, culminînd cu cea din primăvara anului 1939, de la 1 Mai, condusă de tovarășul Nicolae Ceaușescu, ca exponent al U.T.C.-ului, acțiune îmbrățișînd salvagardarea integrității, suveranității și independenței naționale.

Antologia **Cumpăna cuvîntului**, implicînd anii celui de-al doilea război mondial, demonstrează reverberațiile conștiinței patriotice și antifasciste a intelectualității noastre mărturisind, în variate modalități, convingerea în perspectiva victoriei Națiunilor Unite și a instaurării cit mai grabnice a păcii. A păcii în condițiile căreia atîtea popoare, și în primul rînd poporul nostru, au pășit la construirea revoluționară a unei noi orînduirii, cea la desăvîrșirea căreia străduim astăzi.

SUB acest semn, prin glasul el cel mai autorizat, cel al președintelui Nicolae Ceaușescu, România socialistă proiectează o concepție de cea mai largă cuprindere — cea a unei Europe unite întru consolidarea păcii, într-o lume izbăvită de amenințarea unui cataclism nuclear, o lume care să-și convertească întreaga-i capacitate pentru o nouă ordine economică, pentru o nouă așezare în respectul justiției și echității, al libertății și egalității depline, dar — mai presus — pentru garantarea vieții, a civilizației și culturii umane. În această pe cit de stringentă pe atît de nobilă finalitate, grandioasa demonstrație din Capitală, reunind peste trei sute de mii de cetățeni veniți din toate unghiurile țării, a înscris ziua de 5 decembrie 1981 ca o dată istorică pe răbojul tot mai bogat al amplelor manifestări de opinie publică de pe

cuprînsul Europei, marcînd intensificarea urlașei ofensive contra războiului, pentru salvagardarea păcii, atît de profund amenințată prin neînfrînată cursă a înarmărilor, cu dementa escaladare a celor atomice.

NOUA inițiativă, de anvergură mondială, a președintelui României ne situează pe noi toți, alături de toate acele forțe ale binelui, ale coexistenței pașnice, ale responsabilității față de destinul Europei și al întregii lumi, forțe care zi de zi devin tot mai numeroase și al căror strigăt de alarmă capătă un tot mai larg ecou în conștiința oamenilor de pretutindeni.

În acest larg perimetru se înscriează, deci, și acțiunile Uniunii Scriitorilor, ale asociațiilor ei, ca și intensificarea manifestărilor de poziție ale slujitorilor artei cuvîntului pe calea undelor sau în presa tipărită. După cum, se cuvine a menționa și demersurile lor în reuniuni internaționale precum cele ale PEN-CLUB-ului, ale Asociației Internaționale a Criticilor Literari, ca și în alte felurite întîlniri pe care scriitorii noștri le au cu cei ce ne vizitează, sau peste hotare.

Expresie a acestor generoase dăruiri de filă ai unui popor cu o conștiință vibrînd intens la imperativele identificării cu cele mai fierbinți năzuințe de construcție întru civilizație și cultură ale întregii umanități, scriitorii români se vor tot atîtea antene purtătoare ale nobilului mesaj pe care primul cetățean al țării lor l-a făcut auzit atît de pregnant și care — veritabil revelator de conștiință întru solidaritatea umană — a fost receptat cu un ecou atît de răsunător pe toate meridianele lumii.

Mărturie a spiritului nostru încordat la tensiunile timpului pe care-l străbăteam se vor și paginile numărului de față al „României literare”.

George Ivașcu

Nicolae Labiș văzut de poeți

● Muzeul literaturii române organizează, în cadrul tradiționalei „Rotonde 13”, o seară omagială sub genericul: **Nicolae Labiș văzut de poeți**, cu prilejul comemorării a 25 de ani de la moarte.

Vor evoca personalitatea autorului **Primelor iubiri** și valoarea poeziei sale : Ioan Alexandru, Alexandru Andrișoiu, Nicolae Dragoș, Nicolae Dan Frunteletă, Ion Gheorghe, Ion Horea, Cezar Ivănescu, Nichita Stănescu, Gheorghe Tomozel.

Manifestarea va avea loc luni, 14 decembrie a.c., la orele 18, în Rotonda muzeului, din str. Fundației, nr. 4.

Conținutul umanist al culturii de masă

■ **SIMBATA** s-au încheiat la Tirgoviște lucrările primului colocviu național cu tema „Cultura de masă și educația permanentă”, organizat de Consiliul Culturii și Educației Socialiste, U.G.S.R., C.C. al U.T.C., Academia „Ștefan Gheorghiu”, Academia de științe sociale și politice, Ministerul Educației și Învățământului.

În cadrul colocviului — la care au participat tovarășa Suzana Gădea, președinte al Consiliului Culturii și Educației Socialiste, Ristache Florea, prim secretar al Comitetului județean al P.C.R. Dimbovița, Elena Ene, secretar al Consiliului Central al U.G.S.R., Vasile Bontas, secretar al C.C. al U.T.C., Dumitru Radu Popescu, președintele Uniunii Scriitorilor, Nicolae Dragoș, prim redactor șef adjunct al ziarului „Știința”, Gavrilă Sonea, din conducerea C.N.S.T., Gheorghe Atanasu, director general adjunct al Radioteleviziunii Române, Marin Iliescu, director în Ministerul Educației și Învățământului, numeroși oameni de cultură și știință implicați în vastul proces de educație a maselor — au fost prezentate, în secțiuni și în plen, 110 comunicări și referate care au prilejuit un util schimb de experiență cu privire la formarea și dezvoltarea culturii socialiste, stimularea creației tehnico-științifice și literar-artistice în cadrul Festivalului național „Cîntarea României”. Cu același prilej, au fost organizate o masă rotundă avînd ca temă „Valorile etice și echitățile socialiste în comportamentul tinerii generații”, precum și un spectacol al formațiilor artistice dimbovițene, laureate ale Festivalului național „Cîntarea României”.

„**C**ULTURA — observa cu îndreptățire Tudor Vianu — alcătuiește un fenomen prin excelență sociologică. Ea este un produs specific social care definește societățile, le conferă identitate, originalitate și perenitate.

Societatea socialistă a zămislit și dezvoltat un nou tip de cultură. Conținutul și funcțiile ei multiple au la temelie valorile umanismului socialist, el însuși un umanism cu caracteristici noi, specifice, izvorite din metamorfozarea și înălțarea pe o treaptă superioară a tot ceea ce s-a creat mai bun în istoria socială și culturală a umanității, din efortul demiurgic — departe de a fi încheiat — de a face să penetreze principiile umanismului în toate sferele practicii sociale.

Umanismul, multă vreme un concept cu acțiune aproape exclusivă în sfera culturii spirituale, devine în societatea noastră socialistă un principiu director al întregii vieți și organizării sociale. El își afirmă în mod firesc valențele și în domeniul culturii de masă.

Cultura, în toate formele sale, este un factor activ, de cea mai mare însemnătate, al edificării societății socialiste și personalității multilaterale dezvoltate. Fără pătrunderea largă și adîncă a valorilor științei și culturii în masele largi populare nu poate fi concepută realizarea obiectivelor complexe ale societății socialiste, atît pe plan material, cît și spiritual. Definind esența relației între umanismul socialist și valorile active ale științei și culturii, tovarășul Nicolae Ceaușescu spune: „Realizăm un umanism nou, în care pe primul plan stă omul, stă societatea, stă preocuparea de a face ca poporul nostru să ducă o viață demnă, tot mai îmbelsugată, să aibă accesul liber la toate cuceririle științei și culturii și, totodată, să se afirme el însuși ca un creator activ a tot ceea ce este mai bun atît în domeniul material, cît și în domeniul științei și culturii, dovedindu-și capacitatea, geniul creator” (volumul *Om și afirmarea personalității sale în societatea socialistă*, Ed. Politică, 1981, pag. 39).

În societatea noastră cultura de masă a căpătat un conținut nou, un statut de prestigiu și funcții sociale noi. Nu numai discutiile teoretice, științifice, dar și practi-

ca răspîndirii în mase, însușirii de către mase și participării lor la creația de valori științifico-tehnice și culturale prin Festivalul național „Cîntarea României” au impus ideea că în nici un caz „cultura de masă” nu are, nu poate avea, un statut inferior, o substanță diluată, formule vulgarizate. Ea nu poate admite kitsch-ul cultural, pentru că din perspectiva umanismului socialist, acesta este inevitabil un kitsch ideologic. Sensul și scopul culturii de masă constă în a ridica masele la nivelul formelor superioare de cunoaștere, de știință și cultură și, pe această bază, a stimula creația de valori, participarea la viața civică, angajarea conștientă în acțiunea social-politică de perfecționare a tuturor activităților și relațiilor sociale în consens cu principiile umanismului socialist, ale eticii și echităților socialiste.

Este simplistă și schematică imaginea despre cultura de masă ca un raport între „difuzor” (activ) și „receptor” (pasiv), ca un act informațional cu sens univoc. Atît prin conținut, cît și prin formele sale variate de realizare, cultura de masă este o formă organizată, instituționalizată a comunicării sociale, a educației, a acțiunii sociale, a creației sociale. Decisiv e conținutul acestora conferit de filosofia, ideologia și politica partidului nostru — construite integral pe principiile umanismului, ale patriotismului socialist — de cuceririle revoluției științifico-tehnice contemporane, de valorile filosofice, etice și estetice ale societății socialiste. Structura ideatică a umanismului socialist oferă minții inteligențe acel sistem de criterii ferme și precise care disting, în cultura de masă, valoarea de non-valoare, tradiția autentică de tradiționalism desuet, modernitatea veritabilă de modernismul imitativ, superficialitatea de profunditate. În viziunea luminată și luminatoare a partidului nostru, cultura de masă, tocmai prin conținutul ei ideologic bogat și viu, este un puternic factor modelator al spiritualității poporului nostru, constructor al socialismului, un ferment al creației de noi valori materiale și spirituale.

Decisiv este efectul educativ, formativ de conștiință socialistă al culturii de masă, măsura în care aceasta, prin forme inspirate de bună calitate contribuie la îmbo-

gățirea universului spiritual — cognitiv, dar și afectiv — al oamenilor muncii de toate categoriile, la orientarea comportamentelor lor cotidiene după „busola” valorică a umanismului socialist, ca și după criteriile și exigențele acestuia.

CULTURA de masă poate și trebuie să contribuie la generalizarea convingerii că umanismul socialist nu e doar un sistem de „oferte” și avantaje sociale, ci și de cerințe, obligații și răspunderi personale. El nu constă numai în grija societății față de om, ci și în grija acestuia față de societate, față de semenii, materializată în calitatea muncii proprii, în spiritul de ordine și disciplină, în spiritul de într-ajutorare și solidaritate în învingerea dificultăților, lipsurilor, rămințelor în urmă. Împlinirea intereselor personale cu cele sociale, spiritul ofensiv față de individualism și privatism, stimularea și călirea simțului de răspundere față de interesele superioare ale patriei și aversiunii față de cosmopolitism — sînt tot atâtea elemente de conținut ale educației în spiritul exigențelor umanismului socialist, educație făcută prin multiple mijloace și forme ale culturii de masă.

De maximă importanță pentru vasta acțiune formativă desfășurată în sistemul culturii de masă este înțelegerea umanismului socialist ca expresie a unității dintre patriotismul luminat și activ al faptelor și solidaritatea internațională, ca o chintesență a redorocității de interese și comunității de destin dintre individ și colectivitate, dintre națiune și umanitate.

Refuzul oricărei unilateralități și îngustimi de orice natură caracterizează atît cultura de masă cît și umanismul socialist, care o inspiră. Cultura științifică și tehnică nu poate fi ruotă și, cu atît mai puțin, opusă culturii literare și artistice. Îndiferent ce profesie ar practica, omul nu ce aspiară la idealul de personalitate multilateral dezvoltată, are nevoie — mai mult decît oricînd tocmai în epoca revoluției tehnico-științifice — de mesajul profund umanist al literaturii și artei. Acestea nu sînt doar forme de „divertisment”, de umplere a timpului liber ci modalități esențiale de cunoaștere și transformare a omului de către om, de stimulare a creativității, de elevare a conștiinței umane.

În cadrul culturii de masă, o atenție cu totul aparte se cere acordată creării și stimulării nevoii de lectură. Aceasta cu atît mai mult cu cît audio-vizualul tinde să acapareze și să „muste” tot mai mult din timpul și atracția pentru lectură a omului contemporan. Societatea noastră a creat posibilități materiale excepționale pentru satisfacerea nevoii de lectură a maselor.

E cu neputință a realiza educația permanentă fără lectură permanentă. A transforma lectura într-un act cotidian, într-o nevoie vitală a fiecărui om, a orienta valoric aceste lecturi spre lucrări fundamentale clasice și contemporane este, după opinia noastră, un obiectiv strategic al educației permanente și culturii de masă, fără atingerea căruia nu pot fi realizate nici celelalte obiective ale acestei opere sociale profund umaniste prin conținut, scopuri și aspirații.

Petru Pânzaru

Romulus Diaconescu scrie despre „pseudo-jurnalul” lui Ion Ianoși, „Secolul nostru cel de toate zilele” („acest roman autobiografic este izvorit dintr-o nevoie de contemporaneitate”). Mai citim: Mihaela Andreescu despre „Rebreanu la lumina lămpii” (correspondența lui Liviu Rebreanu într-o ediție îngrijită de Puia Florica Rebreanu), Patrel Berceanu despre „Mormintul călărețului avar” de D. R. Popescu. Pe ultima pagină, un interesant articol al lui Barbu Brezianu despre Th. Aman.

„Arhivele Olteniei” nr. 1

■ Este binevenită inițiativa celor care au determinat apariția, în Editura Academiei și sub auspiciile Academiei de științe sociale și politice, ale Centrului de științe sociale Craiova, a seriei noi din publicația fondată în 1922, continuată — prin efortul spiritual și material al doctorului Charles Laugier, C. D. Fortunesco și St. Ciuceanu, pînă prin 1946 (130 apariții) — a „Arhivelor Olteniei”. Cu un statut științific bine delimitat între cele două războaie, publicația craioveană de azi își grupează studiile, articolele și notele în secțiunile: I. Istorie; II. Filosofie, sociologie, economie; III. Filologie; IV. Et-nografie și folclor; V. Cronică, recenzii și prezentări de cărți. Din bogăția sumarulului primului număr, amintim cuvintele de salut ale acad. Iorgu Iordan din care reluăm: „Publicații «literare» avem destule, n-ăș zice, însă, că prea multe, dacă ar fi toate bune sau foarte bune. Avem nevoie, ba chiar mai ales, și de cele științifice, legate prin conținutul lor, așa cum am mai spus, de «întîmplările» (vreau să spun evenimente) din trecutul unor zone sau regiuni, care, toate împreună, alcătuiesc trecutul nostru național.”

I. M.

Radu Stoichiță

(II)

● ÎN interpretarea lui Radu Stoichiță, Hegel, conform cu logica sistemului său, poate să facă din concept un „început absolut”, „actul de creație în puritatea sa”, „principiul creator a tot și a toate”, dar propria noastră înțelegere a logicii actului creator ar fi mai săracă fără analiza hegeliană a funcțiilor și structurilor conceptului, fără clarificările unice pe care le aduce regretatul logician român în această privință. Nimeni nu creează ex nihilo, în afara unei continuități, dar nimeni nu va crea ceva durabil izgonind din filosofie, din conștiința culturală, „conceptul de început”. Așadar, fiecare, pe măsura potențialului său creativ, trebuie să creeze — într-un anumit sens — ca și cum ar începe odată cu el dacă nu lumea însăși, o anumită lume, ca și cum fiecare ar institui nu doar un nou model de existență culturală, ci chiar un arhetip, ca și cum absolutul însuși s-ar intruchipa în obiectivitatea instituită prin realizarea potențialității originare, prin împlinirea naturii subiectului potrivit rostului său. „De aceea actul pur de creație, cum scrie Stoichiță, reprezentînd unicul început veritabil, deci începutul absolut însuși, creația sa, autentică sa existență este și ea, chiar prin acest fapt, unica și absoluta existență, existența ca atare, în afara căreia, evident, nimic nu mai poate avea în nici un fel drept la atribuirea caracterului existențial, deci la existență”. Singurul corectiv esențial pe care trebuie să-l aducem este de a înlocui perspectiva ontologic-idealistică hegeliană cu cea axiologică, materialistă istorică, cu toate consecințele ce decurg de aici; funcția ontologică a triadei subiect-început-obiect este înlocuită cu funcția axiologică.

De aici rezultă și problema sensului absolutului ce și-a pierdut transcendența, devenind immanent și launtric existenței, ca identitate dintre real și rațional sau între „ideea rațiunii de existență” și „ideea rațiunii de cunoaștere” a realului, ca depășire a subiectivității și ancorare în obiectiv, ca unitate dintre logic și ontic. A poseda subiectul ca principiu absolut al construcției și reconstrucției lumii înseamnă idealism; a proclama însă subiectul ca temelie și resort al ființării culturale este o necesitate pentru a înțelege natura formelor logice, ca și natura formelor culturale, ca un principiu de unificare a multiplicității empirice. Aș dori să atrag atenția asupra unui superb pasaj din *Natura conceptualului* în logica lui Hegel ce ne introduce în imperiul gândului pur, a cărui valoare coincide cu însăși autenticitatea realului și care ne sugerează tocmai drama cea mai adîncă, paradoxul marelui efortului său de a construi obiectul în plan inteligibil și de a cuceri absolutul: „E aici exprimată, în caz optim, cel mult o supremă încordare de a cuceri un absolut destinat să rămînă însă mereu dincolo de veșnic mărginită noastră putere de cuprindere, un absolut mereu destinat tocmai atunci cînd ne apare mai aproape, mai accesibil, deci tocmai atunci cînd întindem plini de nădejde mina spre a-l prinde să se desprindă brusc de noi, ademenindu-ne din nou de dincolo, de departe, de foarte departe, de tot mai departe. Acesta este destinul necrutător al actului pur sau, mai bine zis, purificat de orice urmă de obiectivitate. Acest act de supremă și superbă ratare e însă și cucerirea prin înfrîngere a conștiinței aceluși efort primar, a aceluși impuls originar, principiul veritabilei ființări. E drept, obiectul s-a risipit, trecînd din domeniul părelnicului în neant; dar e tot atît de drept și că, tocmai prin această jertfire de sine a obiectului s-a trezit în conștiința cunoscătoare reflexul nepieritor al propriului lui existențe și, deci, și a propriei lui vieți”. Dar oare nu tocmai prin relativizarea culturală, prin acte de creație artistică, științifică etc., subiectul poate ieși din acest paradox și își poate croi astfel un drum mai modest către absolut, de vreme ce „valoarea se dovedește astfel a fi expresia nemijlocită a desăvîșirii subiectului sub forma realului”, ca „însuși procesul de realizare a subiectului”? Ceea ce din unghiul de vedere al ontologiei idealiste hegeliene înseamnă intensiunea valorică prin coborîrea subiectului „de la ființa pură a absolutului, abstractului, la cele destinate a ființa în lumea sensibilului, concretul” înseamnă de fapt ridicarea spiritului demiurg pe scară axiologică, înseamnă, spre a-l parafraza pe Radu Stoichiță, unica geneză veritabilă a concretului cultural.

Radu Stoichiță analizează funcțiile și stările conceptului în lumina filosofiei hegeliene, dar pe temeiul explicației marxiste a fenomenelor de hipostaziere și fetișizare, de deformare a umanului și a raportului abstract-concret prin cauze sociale și istorice. Este un aspect esențial al problemei care ar merita un examen critic aparte ce nu e posibil aici.

Nu înainte de a mai reține o idee care poate reprezenta o cale foarte rodnică de cercetări și meditații viitoare: distincția dintre istoria sacră și istoria sa profană; cea dintîi, specifică hegelianismului, duce la absolut, fetișizare, la spiritualizarea și logicizarea existentului. Adevărata istorie umană a subiectului este cea profană, istoricizată, de care, totuși, filosofia lui Hegel nu e străină, deoarece ea se află, cum precizează Stoichiță, „la cumpăna apelor”. Chiar atotputernicul Spirit Absolut își află în această istorie profană adevăratul izvor de apă vie; e singura lume în care omul își poate împlini rosturile; adevărata sa natură se exprimă în natura vorărilor, iar atestarea acesteia „e singurul rost al existenței istoriei și al celui ce-i este destinat să-i fie subiect”.

Al. Tănase

Revista revistelor

„TRIBUNA” nr. 48

■ Revista clujeană are un sumar bogat și atractiv. Semnalăm în primul rînd trei articole incitante despre proza lui Mircea Eliade, considerații pe marginea volumului recent apărut *În curtea la Dionis*, Mircea Vaida („Un realism orfic”), pornind de la comparația cu „realismul magic” caracteristic scrierilor lui Márquez, descifrează o invariabilă esențială a demersului prozei lui Eliade, anume „realismul orfic, această mare încredere în capacitatea somatică a omului — primat al experienței, unde fantasticul e subsumat efortului uman, al imaginării, care a găsit cheile pierdute la Eleusis”. Ion Vlad („Universurile povestirii lui Mircea Eliade”) analizează „universurile paralele”, subtila dialectică profan-sacru, jocul dublului (real/fantastic), ambiguitatea planurilor și noua experiență a trăirii temporale proase nouă de „poetica” lui Mircea Eliade. Din articolul lui Tudor Dumitru Savu cităm: „Mircea Eliade, folosindu-se de mituri autohtone sau orientale, recuperează un model de gândire, marele început, tineretea literaturii”. La acestea se adaugă: Leontin Stoica, „Sensurile majore ale educației”, Andrei Marica, „Lorica limbajului” (pornind de la Brentano), Adrian Marino despre volumul *Zile în entul pasării* de Mircea Vaida, Vasile Chifor despre *Pretul singurătății*, romanul Eugeniei Tudor Anton, Valentin Silvestru despre spectacolul de la teatrul „Bulandra” cu piesa lui D. R. Popescu *Studiul osteologic asupra unui schelet de eal dintr-un mormint avar din Transilvania*. Belestriștica e prezentă, printre altele, cu un fragment din romanul lui Vasile

Rebreanu *Legăți-vă centurile de siguranță* și cu o traducere de Ion Brad din poetul grec Nikiforos Vrettacos, ecou al festivalului de poezie balcanică.

„RAMURI” nr. 11

■ În numărul 11 al revistei „Ramuri” cititorul poate găsi multe articole de mare interes. Mai întîi un amplu și substanțial studiu al lui Constantin Noica despre sensul filosofiei lui Heidegger („Meditații asupra lui Heidegger”), din prefața la *Originea opereii de artă* a filosofului german, aflată în curs de apariție la Editura „Univers”. Centenarul nașterii lui Eugen Lovinescu este marcat prin contribuțiile lui Șerban Cioculescu („Centenarul Lovinescu”) și Constantin Barbu („Judecata secolelor și coexistența orizonturilor”), din care cităm: „Mutația valorilor estetice interogată sub o judecată a secolelor și cercetată în coexistența orizonturilor, oglindită cu teoriile unor Kracauer, Blumenberg, Wellek ori Jauss, poate, singură, da măsura adevărată a saeculum-ului lovinescian”. Cîteva dintre cele mai recente apariții editoriale sînt consemnate și comentate de Eugen Simion („Un roman de moravuri” de Eugenia Tudor Anton) și Ion Pecic în trei recenzii despre *Casa cu retori* de Aurel Pantea, *Aripa grifonului* de Alexandru Vlad și *Ficțiune și infanterie* de Costache Olăreanu. La rubrica „lecturi din contemporan” Marin Vasile despre *replica* lui Al. Paleologu la Constantin Noica în „Desoartirea de Noica/Ipotere de lucru”; Mihai Duțescu despre „echilibru și maturitate” în poezia lui Anghel Dumbrăveanu și Ion Dur („Ochiul de argus al criticii” despre studiul lui Liviu Rusu, „De la Eminescu la Lucian Blaga”, „o carte necesară, un dialog sincer și de mare rafinament intelectual între cultura noastră și cea universală”.

Cu cărțile pe masă

MIRCEA ZACIU dezmințe imaginea seriozității greoaie, încete și lipsite de umor a spiritului ardelean. Nici unul din volumele sale de la *Masca* genului încoace nu-l arată înveșmântat pentru rolul sobru al profesorului obsedat temeinic de detaliile istoriei literare sau de marile probleme vagi ale esteticii tradiționale. Este primul său gest polemic față de o prejudecată rezistentă. Mai multe promoții de scriitori și critici clujeni s-au format sub presiunea delicat pedagogică a unei gândiri riguroase, dar și artistice, sub influența benefică a probității științifice și a imaginației creatoare, mobile ale lui Mircea Zăciu. Se poate recunoaște în activitatea multora dintre ei amprenta, deloc tiranică sau orgolioasă doar, a personalității dascălului și scriitorului. Din perspectiva universitarului tipic, el păcătuiește printr-o prezență vie, concretă în peisajul literar actual, printr-o implicare în mișcarea culturală a zilei, neconsiderând lupta pentru impunerea și apărarea valorilor născinde o vanitate deșartă sau o risipire a vocației în probleme minore. Din perspectiva folietonistului vesel și spornic în impresii, scriind cu dezinvoltură și avind încredere în spontaneitatea, păcătuiește prin sobrietatea informației, prin refuzul de a modela obiectul analizei după o subiectivitate necontrolată și prin criteriul moral aplicat în judecata critică.

Mircea Zăciu trăiește în contemporaneitate purtând cu tot respectul și cu toată înțelegerea bagajul istoriei, pe care nu și permite, pentru nimic în lume, să-l trădeze de dragul conjuncturii. Pe de o parte, obligația de a spune adevărul — obligație pe care și-o solicită cultura bine asimilată, frecventarea marilor literaturi, a acelui spațiu înalt al umanității (căci, după cum vedem, ignorantul sfidează și cele mai evidente realități, propriul său interes fiind unica lege a universului) — îl împiedică să trateze frivol valorile timpului său sau să le lase pe seama neindemnărilor sau, mai rău, a agresivelor spirite primare. Pe de altă parte demnitatea fanteziei critice, bucuria asociațiilor îndrăznețe, ironia subtilă și voluptatea speculației îl împiedică să devină un scorfos exeget.

Ceea ce impresionează în publicistica lui Mircea Zăciu sînt febrilitatea angajării de partea justelor cauze, interesul pentru problemele la zi, tentația polemicii (pentru care are o certă vocație), lapidaritatea expresiei, consecvența opiniilor și argumentația viguroasă. Oricît de

Mircea Zăciu, *Cu cărțile pe masă*, Editura Cartea Românească, 1981.

pătimaș partizan al unei idei ar fi nu-și pierde luciditatea. Cînd nu se bate direct cu impostorii și cu cei ce intră în lumea artei cu bocancii tîntuiți (intervensiile sale prompte în cazurile litigioase ale actualității noastre literare au fost remarcabile și imbatabile), stie să-și aleagă autorii cu care să fraternizeze și alături de care să polemizeze indirect. Urmărind selecția sa te convingi de această chemare de luptător a lui Mircea Zăciu.

Recenta culegere de comentarii critice intitulată *Cu cărțile pe masă* adună în paginile aceleiași volum autorii ca Eugen Jebeleanu, Al. Philippide, Marin Preda, Radu Stanca, Petru Comarnescu, Octavian Paler, Radu Petrescu, Bujor Nedelcovici, Augustin Buzura, George Călinescu, Al. Paleologu, Lucian Raicu, Eugen Simion, Mircea Martin, Marian Papahagi, Alex. Ștefănescu, Șerban Foartă etc. Gesturile sale „samaritene” sînt rare, ce-l drept, consecutive, atestînd o slăbiciune care nu reușește să-i întunece luciditatea. Autorii săi de rezistență sînt cei a căror conștiință morală, civică și artistică este trează, combativă, dispusă unei reflexivități active, nedorind să trișeze cu propriul lor destin, nici să accepte viața oricum, în orice condiții, observatori curajoși ai realității istorice și posesori ai unei înalte idei despre artă, adică acela cu care spiritul său poate fi solidar pe temeiul unor principii și nu pe cel al camaraderiei de salon sau de gang. La Eugen Jebeleanu subliniază continuitatea unei „bărbătești revolte”, la Marin Preda analizează obsesia morții și caracterul particular al viziunii sale despre moarte (un remarcabil studiu, cu intuiții de o mare finețe și cu nuanțări revelatoare), dar și capacitatea de a pune mereu întrebări unor spirite „apacice și uitate”, de a forța „somniața noastră” și puterea de a nu închide ochii în fața lumii înconjurătoare. La Buzura prețuiește refuzul alegorizării, al parabolei și preferința pentru „riscurile intrării ex abrupto în realitate istorică nerețușată și univocă”, dorința perpetuă de „a pune degetul pe rană” și de a tulbura printr-un adevăr concret al vieții. La Călinescu descoperă tocmai ceea ce nu vor să afle adulterii săi improvizaiți, absența pretenției de invulnerabilitate, acceptarea confruntării libere de opinii, credința că „valoarea absolută, invocată și socotită drept normă obligatorie e Adevărul”. Bun prilej pentru o pagină pamfletară la adresa celor ce numindu-se „apărătorii” criticii îl socotesc un monopol, „ca tutunul sau chibriturile”: „Dacă au fost totuși destui critici cu cap limpede, necontaminați de virusul contestării/adulării, interesați exclusiv de textul operei și de semnificația unei moșteniri spirituale de ma-

joră importanță pentru destinele criticii românești moderne, istoria literară nu va trece fără ironie peste falsele disoute (de tipul Marelui Premiu postum: Lovinescu sau Călinescu?), nici peste veleitatea de a funda o sectă anume, unde oficialii au în vedere mai mult avantajele sechestrării Divinului. Deghizați în fața altarului cu odăjdii de imprumut, ei proferează mai degrabă blesteme la adresa „adevșarilor”, decît exprimă un discurs critic coherent. Oricine ar îndrăzni rostirea unei rezerve, a unei amendări sau obiecții cit de pertinente (și evidente) e doar un „calomniator”, un „vicios” al negației, un sufer „otrăvit de invidie”...”

In atenția lui Mircea Zăciu stau și aspectele mai generale ale mișcării literare actuale, cum ar fi desprinderea caracteristicilor prozel ultimului deceniu — o analiză pertinentă pornită de la compararea imaginilor mai multor segmente de timp din cele care au constituit pentru literatura noastră momente de răscruce: deceniile 1870—1880 (așa cum era văzut de un contemporan, Macedonski, și de istoria literară). 1930—1940 (ani de explozie a romanului și de schimbare de generații). 1950—1960 (tabloul răsturnat al valorilor în epocă și imaginea de astăzi a prozel din „obsedantului deceniu”) și, în sfîrșit, cel abia încheiat 1970—1980. Criticul observă preponderența romanului, diversificarea structurilor narative, apariția unui nou val de prozatori care modifică esențial traseele și soluțiile estetice și influența în consolidarea valorilor a unei serii de croniciari literari de prestigiu. În altă parte, în paginile unui „jurnal” de idei atrage atenția asupra unei tendințe explicabile a romancierilor de azi: dramatismul, înrîncenarea viziunii. „Accentul emoțional al întregii literaturi e al unei cruzimi patetice, fără a fi — tocmai de aceea — și tragică”. Este într-adevăr frapantă această „disparare ca formă normală a lucidității” și ea își are rădăcini în contextul istoric imediat. Risul se transformă în sarcasm, contemplarea vieții și trăirea ei e plină de tensiune, de presimțiri apăsătoare. Prozatorul, cred, și-a pierdut „seninătatea”, cum ar spune Marin Preda, face corp comun cu personajele sale, se implică în dramele actualității fără puterea unui echilibru interior, detașat, optimizator. Mircea Zăciu deplînge lipsa bucuriei și a luminozității în paginile prozel noastre, justificînd-o altfel cu subtilitate. Apariția acestor apăsătoare lucidități crispată este și produsul unei modificări petrecute în conștiința scriitoricească: lite-

ratura se simte datoare să-l dezvăluie cititorului o realitate tulburătoare, să-i formeze o atitudine morală în fața ei, dar și să-l trezească din „somniața” provocîndu-l, arătîndu-l responsabil de această realitate, tîindu-l treaz și după ce a trecut ora de culcare, sacrificînd astfel fericirea relaxată a lecturii.

Aș vrea să mai remarc cîteva calități ale criticii lui Mircea Zăciu chiar și în fugă. Și una din cele mai importante este expresivitatea ei stilistică. Frumusețea frazei, lapidaritatea demonstrațiilor sprijinită de metafore grăitoare, calitatea superioară a pamfletului și mai ales o sensibilitate de portretist fac ca analizele sale critice să fie discret seducătoare. Pe străzile Sibiului, noaptea, povestește criticul, a asistat la turnarea unei scene dintr-un film de epocă: actorul „costumat în tinuta de seară a veacului romantic” trebulă „să traverseze cu un pas melancolic, siluetă singuratică și misterioasă”, o pasarelă pustie. Reluarea cadrului, „ca și cum o păpușă mecanică ar fi fost condamnată de un Coppellius nemulțumit să-și refacă mișcarea” fascinează pe spectatorul întîmplător și-l face să mediteze la felul în care „poetii traversează necontenit, fără pace, noaptea memoriei noastre” și să-l identifice pe straniu personaj cu Radu Stanca. În altă parte, un portret schițat în tuse repezi, lui Petru Comarnescu: „După monocromia scortioasă a anilor '50, cu funcționarii lor «culturali» cu aere de majordomi fad-enigmatici, Comarnescu aducea, între alții, atmosfera colorată a unei «belle époque», interbelică, cu verva, și anecdotică unui personaj călinescian. În lungul lui palton negru, îmblănit, așa de bizar pentru acel timp, cu impecabilele cămăși ușor roase la mîneacă, asemenea unui aristocrat nedînd importanță detaliilor destrămării, el îmi amintea figura autorului Crailor de Curte Veche, avînd aceeași «mască», dar în plus, o lovacitate și o ineputabilă vervă a miinilor, contrastînd cu fixitatea ușor clovnescă a feței (observată de el însuși la Ionesco). Undeva, în adîncul ființei, bănuiau demonul atîlt. Un demon al solitudinii, firește. Nenumărate alte pagini (evocarea adolescenței clujene, a altor figuri de artiști aproape necunoscuți din pricina modestiei lor etc.) te conving că și în cazul lui Mircea Zăciu, ca și al altor critici contemporani cu noi, judecata estetică și gustul literar sînt și un apaj al vocației artistice, al unei expresivități a limbajului și al unei sensibilități creatoare, adică a talentului.

Dana Dumitriu

Tehnică și viziune

CIND debuta în 1979 cu *Poduri suspendate*, Ion Noja surprindea printr-o mai puțin obișnuită materialitate a limbajului într-o lirică, însă, preponderent meditativă, pedantă aproape prin evidența „temelor” sale. Cu al doilea volum, *Umbră faraonului*, confirmă o vocație indiscutabilă, după cum și definește o formulă pe cit de originală, tot atît de „programatică” în poezia contemporană. Sub aparențele unui tradiționalism, cel puțin în structura de suprafață a versificației, el descinde de fapt din tradiția de adîncime a lirismului nostru interbelic, asimilînd nu atît experiența unor formule cit mai ales o sensibilitate pentru care expresivitatea debusolant-rafinată a limbajului înseamnă un mod de recuperare a precarității ființei umane în lume. Poetul are o părere foarte „înaltă” despre creație; el scrie cu sentimentul că renunță la viață, dar pentru a se vindeca de o boală cosmică: efemerul existenței, perisabilitatea ei în temporal. Poezia aceasta își recaută condiția ei taumaturgică și de aceea nu se îndolește nici o clipă de sine. Ea trebuie să existe pentru a putea umple golul devorant al timpului. Și există: pleneră, palpabilă, de o poftă nesătioasă de imagini, exasperată parcă, vecină cu bulimia. Ai impresia că Ion Noja inventează acum poezia, într-atît de obstinată este voința de a da corporalitate abstractului.

Evident, nu este vorba de inserția concretului, a „realelor” în spațiul poemului, așa cum se întîmplă într-o anume direcție a liricii actuale, ilustrată, să spunem, de Petre Stoica. Avem de-a face cu o densitate a „figurilor”, cu o expresivitate metaforică de tip „clasic”. Poetul nu lucrează cu colaje, prin adăugare de

imagini; nu aglomerează adică o suprafață dată cu obiecte. Dimpotrivă, construiește riguros, într-o arhitectură viguroasă, deși imprevizibilă prin trasarea unor „fațade”, cînd abrupte, răsucite spașimos, cînd de o eleganță și sobrietate dorice. Și aici apare personalitatea autorului: retorică tradițională, în aparență îndrăgostită doar de propria-i gesticulație, ascunde de fapt o pulsație surprinzătoare a „dezordinii”, o febră teribilă a discursului în care calmul relatării neutre alternează cu șocante prăbușiri de ritmuri. În plinătatea ei, este o „retorică” în stare de alertă, vie, „materie” imaginată mișcătoare și gînditoare. Rupturile acestea de la nivelul strict formal corespund unor combinații similare de registre în atitudinea lirică propriu-zisă, în structura de adîncime, așadar. Meditația gravă, solemnă și melancolică (melancolia fiind aici o formă intelectuală a tristeții) este contrapunctată de ironii subtile, un carnavalesc sui-generis al imaginarului. Sau, în erotică îndeosebi, o tandrețe incrincentată este mereu asimilată cu o ironie tandră: Sensualitatea, bănuită, expiazată aici în transparentă și inefabil, pentru a izbucni, în același regim carnavalesc, într-un crochiu de pastel, bunăoară („Cu degetele trase în umede mănui / Mă pipăie o ploaie indecent...”). Inefabilul însuși sau transparenta, cînd devin subiecte exprese, sînt tratate într-o corporalitate masivă, agresivă chiar, din aceeași uimită descoperire, în fond, a purității alterate, precum și dintr-o spalmă rece, a unei sensibilități aminate, de a nu spune totul.

Însă mai este și altceva: știința subtilă a contrapunctului, o „lege” fundamentală în poezia modernă. Și pentru a

ilustra într-un fel cele afirmate, iată această „erotică” de excepție, o intuiție în eros a „trecerii” și o halucinare a îmbătrînirii prin inefabil, deopotrivă. Prin frumusețea maiestuoz-funebrală și de o vizualizare concretă abruptă, ultimul vers „violentează” vaporozitățile delicate din strofele precedente. Proiectează peste suavitățile efemere solarietate paradoxală a timpului devastator: „Ducea un nor de fosfene albastre / Mai mult evlavios de cum ar fi / Numai din aripi tinere și caste / Culese libelulele de-o zi, / Urechile-i de purpură filtrară / La ceas adînc de dragoste-n semînte / Întregul cîmp, pentru esența rară / A duhului foșnind de nefinite, / / I se rîrise umbra și se rîrise Ea / Și pinze reci de aer o minșiau feline / Și dîncolo de vîntul din sină i se vedea / O vară prăbușită în mine” (*Trecere*). Căci în aceasta constă esența universului din volumul de față: o viziune de adîncă sensibilitate asupra timpului ca dimensiune a existenței. Mai exact, avem de-a face cu o „privire” (o puternică expresivitate vizuală îl caracterizează pe Ion Noja) din perspectiva acestuia a citorva „teme” mari: puterea, dragostea, creația, singurătatea. Majoritatea acestor experiențe cruciale s-au consumat însă. Într-un fel sau altul, timpul le-a dat un sens care face în fond substanța acestei lirici a rememorării.

Poemul liminar *Umbră faraonului* este oarecum programatic, e metafora demonstrativă a timpului ca putere absolută, a tiraniei eternității care nu poate fi rivnită decît „traversat de presimțiri lumesti” dar care, ironizează subtil poetul, poate dura fără tentația de „prădare” a ei, deci prin mortificare. Puterea timpului infinit este devoratoare: ea clăustrează individul în piramida derizunii, firidă a efemerului bîntuînd de „frigul eternității”: „Am vrut să-l fur nemuritorul nimb / Și umbra lui a curs pe lingă timp / Și-a ris amar și m-a lăsat închis / În piramida unei serii de

ghips, / Prin care numai vîntul mai străbate / S-aducă frigul din eternitate”. Există, apoi, un timp al epulzării corporale, premoniții ale senectuții, sau unul al extincției, într-o viziune macedonskiană, așa ca în *Geamantanul cu greieri*, unde interesant rămîne amestecul de orgoliu și ironie, venind dintr-un sentiment de asumare a singurătății, dar și a unei amărăciuni voioase. Apare alteori și un timp auroral, precum în această *Izbîndă*, dimineață a senzualității ingenuu-nerușinată: „O oră matinală și desfrînat de goală / Trecea pe lingă lucruri ușoare ca o boare, / Le-mbrățișa naivă, pîgîn de senzuală, / Iubindu-se tăcut cu fiecare / Și frăgezind de rouă ti scăpărau în glezne, / Lumină feciorelnică în sină, / Înechieturi și coapse i se alegeau din bezne, / Purta în trup de aer răcoare de fîntîni, / Avea o legănare nurlie și-o tandrețe / De iapă tinăra cu aburii în nări...”. Și totuși, abia perceptibilă, tonalitatea de lamento există și aici. Să mai amintim un timp al mitologiei derizorii-dionisiace din *Zeul distrat*, unul „copt”, petrecut, o vreme bătrîn din evocarea unor spații ale copilăriei rurale cu inserții ale fantasticului domestic. Acestor timpuri ciclice le corespund în general niște spații ale claustrării, ale panicii și uritului existențial. Timpul cristallizează aici, devine un fel de precipitat otrăvitor: „Dar iată timpul între ani se crapă / Ca podul subred așezat pe apă / Și nu mai trec pe malul cu poadoabe / Ci stau departe răstîgnit în scoabe / Numai la umbra celor ce se-nîmplă / Și tot mai rar îmi cade de pe tîmplă / Cîte un vis, cîte o ghîndă coaptă / Lovind în soarta lumii întornată”. Pînă și cuvîntul este un astfel de spațiu, iar unde timpul acționează devorator, iar creația, la limită, o autodevorare corporală (*Trudă*).

Petru Poantă

„Un adăpost iluzoriu“

FILA rămâne indiferentă / Nu și imaculată și cu această indiferență a foi albe, a cuvintelor, uneori a propriului suflet ce se refuză emoțiilor prea aprinse, preferându-le demna răceală, încearcă să lupte în felul ei auster liniștit (la suprafață) autoarea **Sălii nervilor**. Lupta se dă și în noul volum^{*)}, parcă mai eliptic decât celelalte, pe linia subtilă de frontieră ce desparte discreția de divulgare, drama de înțelepciune, trăirea nemijlocită de medietatea mai mult sau mai puțin incifrată, cu incursiuni repezi, neașteptate, dincolo de limita propusă.

Constanța Buzea pare acum să renunțe la valorificarea surselor de **abundență** lirică și lexicală, la debitul **plin** al fazei de afirmare, la virtuțile muzicale, în care nu mai crede și de care s-a plicisit, în favoarea unui limbaj de strictă necesitate, abia dacă depășind pragul minimal al comunicativității.

„Frumoasă“, poezia ei nu mai ține să fie și este doar atunci când altfel nu se poate și cind boratul talent nativ, profitând de-o clipă de neatenție, de reverie nesupravegheată, își cere drepturile și, asupra reprimării, a severității, a sintaxei crispate, își ia revanșa.

Astfel de momente, derogări de la tonalitatea generală, sint oricând binevenite. Răgăzuri de uitare, de respirație firească; poetul rămâne poet chiar și într-o dispoziție neprietnică, refractară lirismului.

E drept însă că nici lirismul nu e numai ce ne-am obișnuit a considera ca atare și în nici un caz numai efuziune a sufletului deschis spre lume, de foarte multă vreme nu mai este doar atât. Din perspectiva unei tăioase distanțări de conceptul romantic al poeziei, Constanța Buzea îl citește pe Eminescu însuși, descoperind alte puncte de acces, și nu s-ar putea spune că lectura, amestecând încordarea amară cu extazul participativ, n-ar fi profund revelatorie, dimpotrivă: „El intră fără să se plângă / Într-o a doua mare umbră / Într-o a doua mare moarte / Ținându-și lira-n mână stingă / Într-o a doua mare umbră / Cu o prăpastie în loc / A ceea ce fusese stincă / ... / Intu-necat copil-paloare / Cuminte ori limbuit

*) Constanța Buzea, **Umbră pentru cer**, Editura Albatros.

ca vinul / Intuneacă copilul palid / Născut între păduri departe / Înfrigurându-l umbra morții / celei mai vii veghind poezii / ... / Nu-mi amintesc în ferecată / Fintina timpului promis / Catargul rupt în locul penei / Atac solemn ținând ereții / În umbra umbrei disperate / În care se retrag poezii“ (Eminescu, II).

Poezia de astăzi a Constanței Buzea este una a metaforelor pornite și întrerupte sec, înainte de implinire, rețezate sub puterea suspiciunii, a iritării, a sarcasmului, sfîșind țesătura coerentă a versului, deseori și pe aceea a înțelesului, o poezie, cu intenție desigur, sincopată, dezacordată: „Stăteam la masă ca lingă butuc / Coboram scara-mpreună în beciul / Cu ghilotină de zestre / Ne plimbam prin grădina la git cu fire / De cinepă înflorită / Exasperind copacii etcaetera // Sunt un om mort / Dispun de trecut îl pot arunca / Îl pot păstra / Înot în el ard în el îi duc dorul“ (Cinepă înflorită).

Confesiune și dezgust de confesiune, trimiteri și retractări, aventuri ale rostirii întoarse din drum, întințări și absențe, ce își apropie și nu ezită apoi să-și îndepărteze virtualul maror afectiv, aceste contraste și alternanțe de rece și cald continuă, în forme mult deviate, să o caracterizeze: „Mă duc la vie via nu-i acasă / Pe unde-o fi umblind cu bruma pe poame / Venind am văzut nori ciudați lăsând ploaia / Să cadă pe drum / În jur uscăciune / ... / Treci și tu pe lingă mine / Nu te oprești bună-zuia nu dai / Pe unde-o fi umblind gura ta lăsându-te / Plin de cuvinte / Ca de virtute de frunze / Se-aude un urlet de lup / Se-aude se vede venind lingind urmele / Semănătorului / Lăsându-se în locul lui pleznit de cozie / Cailor care se apără de ploaie“ (Mă duc la vie).

Transcriere discontinuă de senzații ascuțite, de regulă neliniștitoare în ciuda calmului proclamat, despre care nu se mai știe la drept vorbind nimic sigur, dacă este original, autentic sau nu, produs al sufletului sau al textului, lăsat să se desfășoare și să ocrotească un teritoriu de vulnerabilitate, poezia caută o compensație în direcția portretului moral incisiv.

Formulă dificilă, de riscurile căreia se apără (fără a izbuti totdeauna) printr-un accent de autoimplicare: „Autorul notei de plată / Îmi dă un autoeraf umbrindu-mă / Desființându-mă fără să scoată

un cuvint // Și puteam rămâne afară în ploaie / Paralizat în fața vitrinei / Puteam să trăiesc modest în continuare / Mișcându-mi degetele mele / În buzunarele trenciului meu // Acumulind un frig care tot al meu / Ar fi fost generos“ (Autograful).

Sau, alteori, prelungind intenția caustică îndreptată spre modelul dinafară printr-o autoexpunere neconcludentă, vag caricaturală:

„Greu trebuie să fie / Să mă porți prin bilci / Scufundată în butoiul cu apă // Bilci de deal străbătut cu pasul / Treaptă cu treaptă abia respirind // Ai făcut rost de doape / Și le-ai plătit / Cercuri papură și dogar / Ai plătit // Ciocan capac și apă pentru confortul meu / Cu drag ai plătit // Cine te vede apăsind cu palma rotundă / Capul meu scufundat înțelege ceva / Între sublim și ridicol între viață și / Moarte dar nu nu nu va înțelege / Între fanfare și tilinci chiar lingă / Roata norocului caricatura învințită / Cassandra bolborosind“ (Butoiul).

Astfel de proiecții, limpezi probabil în punctul de pornire, își pierd până să ajungă la destinație sensul inteligibil și forma de generalizare. Stăruința, inversurarea, probabil subiectiv îndreptățite, le fac să pară bizare, obscure. Păstrată în aceste limite, formula (variata ilustrată și în noul volum) n-are viitor în versurile Constanței Buzea.

Poezia devine iarăși consistentă, puternică, fără să părăsească planul intim existențial, în manifestările ei mai obiective, vizând o suferință mai generală, o condiție umană explicită, comunicabilă. Din tipice contraste și antinomii construite lucid „un adăpost iluzoriu“ (definiție sceptică dată poeziei). Poemul asociază atunci unei remarcabile intensități sugestii fine, ecouri iradiante, amestecind într-o ecuație proprie Constanței Buzea forța și fragilitatea, cruzimea și delicatetea, necruțarea și compasiunea, detașarea și emoția.

Lucian Raicu

„În albul unei singure idei“

OEXTRAORDINARĂ coerență a gândirii, avind ceva din rigoarea unui sistem filosofic aproape, imprimă volumului de versuri **Imaginația ecoului** *) de Monica Pillat caracterul unei construcții limpezii a cărei cheie de boltă o constituie dialogul cu „ce nu există“, punctele de contact și canalele de comunicare dintre cele două lumi: „Eu scriu: deschid o ușă interzisă, / Deodată văd ce nu există“. O asemenea „vedere“ este posibilă deoarece „ce nu există“ în realitate există și doar moartea nu există: „Ei spun că tatăl meu ar fi murit, / De parcă, / Se poate-ntr-adevăr muri“, „Eroli“ acestei poezii sînt „departele“ și „nevăzutul“, „nimeni“ și „nicăieri“, „neînțelesul“, „liniștea cea mare“... „Între fluid și întrupare“ poeta ancorată într-un „dor al limitei“ simte în același timp „în suflet un departe“: „o foame de departe / mă-mpinge dincolo de margini“. Odaie, încăperea **aparent** domestică, se metamorfozează atunci — motiv obsesiv — într-un vehicul sau chiar într-un spațiu al evadării.

Cu toate că într-o foarte frumoasă poezie (**O, dă-mi armura**) în care poeta se proclamă un dirz Quijote al primejdiiilor cosmice și metafizice existența terestră devine obiectul unei amenințătoare pînde: „nu te-ncrede / Nici în văzduh, steaua-i o mască / A ochilor ce stau la pîndă, / Și vîntul — respirația celui / Care ascultă ce vorbim“, invazia ființelor de dincolo este la Monica Pillat (care le percepe „venind / De pretutindeni ca tăcerea“) în general blindă și discretă ca o osmoză: „cochilia nopții se goli: bunica / Prin somnul meu se răspîndi ca somnul / ... / Pe cînd îi căutam pierdută, ființa, / Se așază o dragoste de ape, / Topind în aer pensula secunde... / Eram deodată ea — mă respirase“. Scopul acestei invazii nu este însă de obicei răpirea nici măcar în cele mai delicate și nedureroase forme ale ei (de respirare, de absorbție)

*) Monica Pillat: **Imaginația ecoului**, Editura Cartea Românească.

ci, dimpotrivă, asigurarea, așezarea pe mai departe în viață a celor vii: „Îl auzeam prin lanuri, / Îl auzeam pe Nimeni / Chemindu-mă, / Sub cer, / Cenușa cailor se risipea, / Pe umărul meu, vîntul / Creștea ca o pasăre, / Iarba tinjea / Să-și mute rădăcinile în mine, / Apele m-ar fi luat spre adînc, / Pămîntul mi-ar fi-nvelit pașii, / Dar tatăl meu era Nimeni / Și blind mă nesfîrșea“.

Pentru poeta „desferecatelor finituri“: „Mi-e ființa năpădită de nefinită“ cele două lumi se preling una în alta: „Și imposibilul se face floare“. Văzutul suferă „ispita risipirii“ („Să fii ceața ta, risipirea“) în vreme ce „nevăzutul curge-n forme“ („nevăzutul semănînd cu noi“). Cel de aici și cel de dincolo se atrag și se substituie, unul altuia. Poeta imploră îmbrățișarea lui **nimeni** („O, i-amă-n brațe, / Fă-mă nimeni...“), constatănd totodată că **nimeni** (sau vîntul) ia „avea chipul meu“. Posibilitățile de revenire ale celor duși sînt nelimitate și a-i identifica în jurul nostru devine un joc dificil, tragic: „Sub ce contur revii acum, / Cînd ploaia-mi cade-asemeni minii / Prin păr, și singuratic vîntul / Cîtește intinericul cu vocea ta? / Iar pomu-așa se zbate în pămînt, / de parcă-ar vrea să spună că nu-i pom, / Și iarba e ca degetul tăcut, / Cum să pășesc să nu te calc? / Cum să te apăr?“ Cele două lumi (ființe) se oglindesc narcisistic una în alta substituindu-se sau avînd nostalgia substituirii: „— E cineva în ape care bea / Din mine ne-ntrerupt... și mă desert / În gura lui albastră, dimpreună / cu pomi și animale istovite / De-atîta frumusețe care pierc. // — Tristețea mea din rama undei / Nu va să-ți spună că din moarte / M-a trezit dorul de a fi tu, / Mă doare numai că nu pot / Să cad în locul tău, acum, / Cînd te arunci în ape, / Vrînd să-mi semeni“. Comunicarea este condiționată de o identitate esențială: „Noi doi am fost imaginați / În albul unei singure idei (s.n.), / Sieși ecou“, spune memorabil poeta într-o **Legendă** (platoniceană) care începe cu o

altă splendidă strofă: „Știai că ramurile ies / Din veghea unui creier nevăzut, / Că riurile, pasărea și noi / Venim din gînd?“.

Ecou ideii, și celuilalt (după cum și celălalt poate fi un asemenea dublu ecou): „Care dintre noi doi e-adevărat?“ (cu varianta: „Care din noi atunci e-nchipuirea?“) poeta, preocupată să găsească sub „valul cărnii, un adînc“ și „miezul firii“ dincolo de „învelșul“ vizibil, are revelația plenitudinii ființei sale („Eram totu“) și a unei perenități istorice și spirituale („am existat din totdeauna“): „Și nu mai poți încapa în nimic... / Nu mai există pînă cînd, / Nici pînă unde...“ Cu atîtea rădăcini pretutindeni, „aici“ și „dincolo“, în timp și în netimp, omului, îndemnat să nu se întrerupă „din continuu“ („Nu te-ntrerupe din continuu“), îi este cu neputință — arată Monica Pillat într-o concludentă **Identitate** să se închidă „ermetic în prezent“: „Pentru c-am vrut să fii numai eu singur, / Nemaaculat de umbre și ecouri, / M-am smuls din rama vechilor tablouri, / Mi-am aruncat în mare biblioteca, / Și m-am închis ermetic în prezent. // ... / Am început să scriu — dar ce scrisese / Era de nențese... uitasem limba, / Un frig îmi desiră-n deserturi mintea, / Și toți fugeau de mine ca de-un mort. // M-am repezit afară să respir: / Lumina izvoara din Bach; marea / Imagina plecarea lui Rimbaud, / Pe pinzele văzduhului, anume, / Fantasmale-l pictau pe Leonardo. // Vestale păsări profeteau din Dante, / În aer năluceau kafiene temple, / Și am simțit în suflet un departe... / Rostogolit pe ape, Brîncoveanu, / Sub coasa semilunei, mă-nvia.“

Dialogul cu „nevăzutul“ și ideea continuității se împletesc în poezia care imprimată titlul ei întregului volum (**Imaginația ecoului**): „Spun: scriu, / Dar cineva mă scrie, / Din unghi îndepărtat; / Mina mea leagă / Un scris abia-ntrerupt, / Auzul meu e cuibul / Auzurilor de demult; / Cadența, ritmul meu, / Au fost dintotdeauna / Sufierea altcuiva“. Nu înțimplător, starea cea mai favorabilă creației este considerată în această profundă carte de reîntregire a existenței (ființei) noastre tocmai aceea care apropie cel mai mult cele două lumi și îi dă poetului posibilitatea să le cuprindă **într-o singură privire**: „Dacă-aș putea să scriu murind, / Sufierea mea încercată / Ar răbufni spărgînd înăbușirea, / Năvoadele stătuțelor văzduhuri / Plesnind s-ar rupe-n oști de aer, / Și-un vînt zeesc ar smulge dintre țărîmuri / Cuvintele zbircite de-așteptare. // Atuncea cartea mea ar fi ca marea / Umflînd în larg corăbiile ahee...“

Valeriu Cristea

Vasile Andronache

„Stelăria“

(Editura Cartea Românească)

■ VASILE ANDRONACHE nu-l tocmai un nume smuls din neant! Înainte de apariția în volum, el s-a bucurat de o publicitate onorabilă în presa literară (cu precădere în „Luceafărul“). Astfel că apariția volumului **Stelăria** nu constituie o surpriză pentru cititorii care-și pot exprima, totuși, nedumerirea cu privire la titlul (neglosat încă de dicționare) — sugerînd alt atelier poetic, cit și meșteșugul (a se înțelege: **măstria**) creatorului. Nedumerire mai poate produce și compoziția volumului organizat pe două ample cicluri (**Stelăria** și **Poeme scurte**) care prea bine puteau alcătui materia a două volume distincte, cu atât mai mult cu cît ele reprezintă stadii existențiale deosebite și contrarii.

Primul ciclu cultivă năzuința orgolioasă de a **dăltui lumina**, ca să poată aprinde „un gînd sub frunte“, cu ajutorul căruia să devină posibilă eternizarea clipei: „Din forma-ți efemeră fac vecie“ — clamează, sigur de sine și de propria-i stelărie, poetul. La temelia grandioasei construcții pe care o imaginează („înalt o catedrală de dor“), ca și Manole, își așază „sufletul și cîntul“, domolind astfel în tipare poetice „stelăria tumult“, grijuliu ca „peste stelări“ (id est: construcții ciudate „cu arhitectură de zăpădă“) să nu cadă amurgul... Orgoliul propriei creații („Sint scrisul unei aripi pe-o aburită eră / Atom care cuprinde tot universul n-șferă“), cum și modelele pe care le cultivă își află sorginea în acele băltoase **cîntece de pierzanie** ale lui Beniuc. Ca și acestea, V. Andronache arborează nu o **garoafă roșie**, ci un **trandafir**: „Nu e nimic de sint albit de brume / Un trandafir duc nevăzut sub haine / Și-l port cu mine peste tot în lume / Și pentru-aceasta nimeni nu mă caine“ (**Pentru vecie**). Iată și alte mostre de afirmare a unui crez etic înrudit cu cel benucian: „Vezi tinerețea nu-i un orz pe care / Îl pui în trăști și-l dai la armăsari“ (**Poem**); sau „Viața ne-am trăit-o fir cu fir / N-am bolit în bălți ca luna moartă / Ne-am iubit total ca-ntr-un delir / Și-am deschis rîzînd a nopții poartă“ (**); și, ca să încheiem demonstrația: „Sprînjă precum vîntul adu-mecai parfumul / Și ai uitat că viața se spulberă ca fumul“ (***). **Stelăria** include și alte izvoare și modele cultivate — se pare — programatic. Astfel, unele versuri sună folcloric: „Nufăr descălițat și gol / Prins în rama unui nor / Cum să scap de-atîta dor / Nopților cînd dau ocol“ (**); altele — eminescien: „Eu n-am crezut să-nvîț ce nesfîrșit e dorul“ (**Marină 2**); dar și bacovian: „Iubito, ploaie-n București / O ploaie deasă ca un dor / Visînd ce lume zugrăvești / Cînd prin oraș sint călător“ (**Poemul unei nopți cu ploaie**). Spre deosebire de Bacovia, V. Andronache este monocord-hivernal, cultivînd obsesiv imagini hiperboreane, precum: aripi de zăpădă (nu de plumb!), omături luminoase, arginturile iernii, zăpada gînditoare etc., lăsînd impresia unui poet al frigului, complăcîndu-se în a fi troienit de mlresme (verbul a **troieni** are cea mai mare frecvență în primul ciclu) într-un răcoros răgaz, lingă fintina proaspătă... înzăpezită de lună. În **stelăria** poetul sint folosite și alte modele. De pildă, Goga: „Slăvită fie clipa ce-a despicat cosmarul / Și-a spart nefinței bolțile și varul“; sau Argezi din finalul poemei **Morgenstimmung**: „Tu esti o plămăuire cu contur de nor / Eu forma unui cîntec de ritmuri viscolite“ (***).

Enumerînd aceste modele (explicabile la un poet tinăr) ținem să-i subliniem originalitatea sensibilității pe care-o nîmbează cu „o nouă aură“: „Nimburi cuvintelor am pus / Să-nnobileze cinturile mele / Nu din brodeală unii cum au spus / Ele-s blazonul pilcului de stele“...

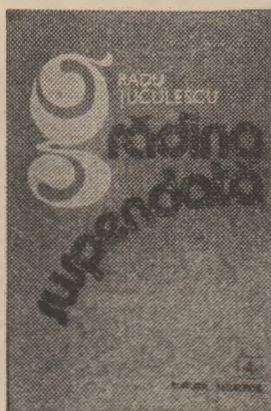
Cel de-al doilea ciclu de **poeme scurte** se înscrie într-o constelație ungarettiană printr-o vădită concentrare în circumscrierea unor sentimente esențiale. Poetul renunță la orgoliul juvenil, ascunzîndu-se „în stelăria / de cîntece și cazne“ dar nu la încercarea de a-și convinge contemporanii că-n sufletul său foșnește-un trandafir: „Foșnetul lui / Din noaptea marelui / Răzbind ca o rouă“ (**Cum să vă arăt**). În acest nou stadiu existențial, poetul investigatează alte noi și insolite căi de apropiere între oameni: „Trebuie să descoperim partea / prin care apropiindu-ne / inimile noastre să-și vorbească“ (**Alt cîntec**). O scurtă **iluminare** amintește de gingășia paternă a lui Albert Samain: „Privese fiul în somn / N-am văzut zugrăveală / Mai luminoasă ca fața lui“.

Lui Vasile Andronache îi acordăm credit pentru un nou volum în care — în cea de-a treia ipostază existențială, dialectic necesară — am ferma convingere că se va regăsi pe sine pe tărîmul trăirii și al expresiei.

Simion Bărbulescu

Autori de proză scurtă

REVINE proza scurtă în actualitate? Ar trebui să acceptăm, mai întâi, că a avut, până acum, o existență periferică; dar indiferent de răspuns, este cert că în ultima vreme interesul pentru speciile de mici dimensiuni a crescut, luind pe alocuri forma unor acțiuni și campanii publicistice a căror lipsă de răsunet real nu se poate explica decât printr-o mai generală dispariție a ecoului, printr-o manifestă tendință de surdizare a evenimentului literar, oricât de important sau de mărunț. O editură (Facla — Timișoara) a lansat astfel o colecție intitulată, neutru dar foarte pretențios, „proză scurtă contemporană”; sînt organizate „anchete” și „mese rotunde” pe aceeași temă; citeva reviste își dispută, e drept că molatec, prioritatea descoperirii că există totuși proză scurtă; autori cu mai îndelungată activitate găsesc nimerit prilejul pentru a-și revendica pe ton acru merite, se zice, nerecunoscute la timp de critică, alții, mai tineri, jură cu ardore pe un „nou” limbaj și sfidează totul, refuzându-și apartenența la modelele cunoscute dar și refuzînd altora apartenența la modelul preconizat de ei ș.a.m.d.

Este însă greu de precizat în ce măsură dorințele evidente de schimbare îl corespund o schimbare reală și mai ales de dată recentă; proza de mici dimensiuni s-a scris, și cu rezultate adesea admirabile, pe tot parcursul deceniului trecut: oarecum în umbra romanului, dar și avînd privilegiul unor mai numeroase posibilități de experimentare, sau toate aspectele; un tablou al prozei de după 1970 ar fi inevitabil mistificator fără prezentarea navelor, schițelor și povestirilor lui Ștefan Bănuțescu, Alexandru Ivasiuc, Radu Petrescu, Radu Cosașu, Paul Georgescu, Norman Manea, Eugen Uricaru, Mihai Sin, Alexandru Papilian, Dumitru Dinulescu, Ioan Radin, Tudor Octavian, Maria-Luiza Cristescu, Ștefan M. Găbrilan, Alexandra Tărzîu, Teodor Mazilu, Alexandru George — și lista poate fi lungită. Încît mai mult decât de o nerecunoaștere a genului se poate, eventual, vorbi de o receitare lentă, chiar greoaie, oricum dificilă a înșirii

autorilor. Situație ce nu este însă deloc specifică scriitorilor de proză scurtă; poezii și romancierii care au debutat după 1970 au fost primiți cu totul altfel decât cei care debutaseră cu un deceniu înaintea: fără entuziasm, plictisit, cu încruntare, condescendent. Unei epoci de susținere generoasă pînă la exces i-a urmat una de consemnare obosită și deseori nivelatoare, de aliniere în indistinct. Citeva încercări de evidențiere a înnoirilor au fost fie respinse direct, fie, mai subtil, prin transformarea individualităților în elemente componente ale unei mulțimi. Recentele pleadoarii pentru „proză scurtă” suferă de mistica genului; în realitate, chiar dacă se manifestă în cadrele aceluiași preocupări și aceluiași forme, personalitățile creatoare sînt ireductibile, fatal deosebite.

UN autor cu totul remarcabil de proză scurtă este Radu Țuculescu, a cărui a doua carte¹⁾ confirmă în totul impresia foarte bună lăsată de volumul său de debut (*Portocale și cascadori*, 1978). Dezinvolt, ironic, alterînd observația surprinzătoare și acută cu notația sensibilă și reflecția gravă, prozele lui Radu Țuculescu se impun prin știința constructivă a autorului de a aduce în același plan elemente de o mare varietate și de a le conferi un caracter unitar; deplină siguranță a expresiei, neșovăitoare în trecerile de la registrul serios la cel parodic, permanența supraveghere a mișcării narative, nicidecă trenantă sau placidă, ca și grija pentru păstrarea unui ritm compozițional sînt dovada unei ferme și active conștiințe artistice. Față de năvălele și povestirile din *Portocale și cascadori*, de o diversitate aproape demonstrativă, noul volum aduce un început de fixare în perimetrul unui univers fictiv desemnat nu atît prin elemente de cadru cit prin existența unui personaj de factură fin simbolică, desemnat printr-un nume ce-i sugerează deopotrivă semnificația și apartenența la domeniul iluzoriu-

¹⁾ Radu Țuculescu, *Grădina suspendată*, Editura Albatros, 1981.

lui acceptat. Călătorul lui Radu Țuculescu, prezent în textele cele mai bune ale cărții, cumulează datele unei structuri deopotrivă realistă, parabolică și poetică, reprezentînd de fapt un instrument de sondare a cotidianului dintr-o perspectivă complexă și dinamică, esențial parodică, nu totuși fără implicare sentimentală. Există la Radu Țuculescu o vie neli-niște a sensibilității, convertită în dispoziție ludică și vervă protectoare; distorsiunile au de fapt un sens mai mult defensiv, ironia devine, paradoxal, un factor de asigurare a consistenței realului. Dacă îngroșarea notei satirice (E bine; Afară-i vopsit gardu; A murit bunica) duce la oarecare schematism e pentru că aici prozatorul renunță la caracteristicile său amestec de atitudine și dispoziții, din dorința, probabil, de a experimenta și alte soluții decît cele care i se potrivesc. Scriitor a cărui vocație este în afara oricărui dubiu, Radu Țuculescu reprezintă o certitudine literară.

UN explorator al universului rural în noua lui înfățișare socială și psihologică este Constantin Vremuleț, al cărui volum de povestiri²⁾ atrage atenția în primul rînd prin încercarea de a se contura nu atît o tipologie inedită cît modul în care a evoluat cea consacrată. Prozatorul, aflat acum la a treia carte, pare de altfel să se caute el însuși, într-o lume pe care o știe, care-i este familiară, dar pe care o rezăsește, scriînd-o, mult schimbată în raport cu o reprezentare ce nu-și mai găsește argumente în real; drept urmare, povestirile lui trădează un efort continuu de corectare și de readaptare a imaginației prin viață. Un șoc al realului poate fi astfel descoperit în cele mai bune povestiri ale lui Constantin Vremuleț, fie sub aspectul metamorfozelor limbajului și atitudinilor consacrat rurale, fie sub acela al deplasării personajelor dinspre pitoresc spre fantastic. Pentru cea dintîi tendință este ilustrativă proza intitulată *Bătrîni de acasă*, cel mai bun text din volum, unde după o introducere în cel mai curat stil „tradițional” („Dimineața de cum se scula și ieșea din lășătoare, moș Nicodan avea obiceiul să se oprească o clipă în prag și să privească într-un anume fel spre casa cea mare...” etc.), descoperim, condensată într-un monolog interior derizoriu în aparență, o întreagă experiență istorică sedimentată la nivelul expresiei — „Tu, Ilincă, ai cam înșelat încrederea statului și asta numai eu știu cum... M-ai pus pe mine, om luminat care înainte citeam «Universul» ca pe apă, să-l imbrodlesc pe ticălosul ăla de Constantinescu cu o damigeană de vin și cite alte sticle pe deasupra, ca să-ți elibereze certificatul de patru clase primare, iară tu tot analfabetă ai rămas. Oare ce ne-am fi făcut noi dacă cineva te-ar fi ghicit, așa într-un control, că tu habar n-ai de scris și de ci-

²⁾ Constantin Vremuleț, *Falimentul proprietății* Chistol, Editura Eminescu, 1981.

tit, cînd s-a declarat sus și tare că analfabetismul a fost lichidat definitiv?! Cum «Definitiv» cînd ai mai rămas tu? [...] Și asta numai fiindcă tu și păcătosul ăla de învățător ai înșelat statul. Au trecut de atunci amar de ani și tu tot n-ai priceput că analfabetismul a fost lichidat definitiv de la orașe și sate...». Povestitor înclinat prin temperament către pitoresc și culoare delirantă, în linia prozelor lui Fănuș Neagu, Constantin Vremuleț nu construiește psihologii, ci schițează tipuri și situații de natură să introducă într-o lume ale cărei resurse imaginative sînt într-o continuă metamorfoză; de la figura memorabilă a unui moș Deaca, rămas în amintirea comunității prin felul nastratinesc de a evita drama (țărăn sărac, fusesecrecut la chiaburi și-și luase rola în serios, arătîndu-se foarte mîndru de noua lui situație socială și confirmîndu-i-se caricatural) pînă la fantastul „agronom” Chistol, visător păgubos ce suportă presiunea unei comunități devenite incapabile să vizeze, prozatorul fixează reperele unei realități instabile, într-o mișcare atît de accelerată încît alunecă discret în fabulos. Nu mai puțin se simte însă și o presiune a reminiscențelor literare, indeosebi în utilizarea unui limbaj figurat ca mijloc de circumscriere a stărilor sufletești, în realitate dovadă a unei insuficiente stăpîniri a materiei. Cutare personaj are „lehamitea nedreptății în suflet”, altul vorbește înflorit și artificial cît se poate („Zici că-i pasăre cu aripa frîntă și-i căzută printre degetele cerului, dacă vezi cum stă la poartă”), naivități și stîngăcii evidente. Numele lui Constantin Vremuleț trebuie însă reținut mai ales pentru intuiția modificărilor produse în lumea satului contemporan.

Mircea Iorgulescu

SIMPOZION

● Joi, 3 decembrie, a.c., a avut loc la Universitatea din București simpozionul *Dialogul Artelor*, în cadrul căruia a fost lansat volumul *Mesaje*, adunînd poezie, proză, teatru, eseuri semnate de peste 35 de universitari. Volumul a fost prezentat de criticul Eugen Simion. Cu aceeași ocazie a avut loc vernisajul expoziției de pictură a lui Viorel Teac-Nasta, prezentată de criticul Dan Grigorescu. În continuare profesorii Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Șerban Țițeica, Emanuel Vasiliu au discutat (sub coordonarea criticului Iosif Sava) despre *Muzica — un mod de existență*. În încheierea simpozionului a avut loc recitalul clarinetistului Aurelian Octav Popa.

Promoția '70

Devenirea unui dramaturg (I)

■ ÎN dramaturgie se vine din alte genuri, iată o regulă verificabilă în toată istoria literaturii române și confirmată de foarte puține excepții; dramaturgul român — și mă gîndesc acum numai la cei apăruiți după 1960 — s-a făcut cunoscut mai întîi ca poet (Marin Sorescu, Adrian Dohotaru), ca prozator (D. R. Popescu, Alexandru Sever, Ion Băieșu, Romulus Guga, M. R. Iacobescu, Tudor Popescu, Radu F. Alexandru, Fănuș Neagu), ca publicist (Paul Anghel); unul singur (din cei bine afirmați) s-a produs exclusiv ca dramaturg: Paul Cornel Chitic. O explicație ar putea fi dificultatea genului, pretinzînd în egală măsură maturitate intelectuală și experiență de viață; o alta, mai subtilă, ar privi chiar condiția genului, mai exact a tipului de vocație specific, constituit ca un caz particular de vocație epică, de unde și numărul relativ mare de prozatori care scriu și teatru. Există însă și dramaturgi care, deși au cultivat înainte de teatru alte genuri, s-au impus prin teatru și, mai mult, au abandonat în favoarea acestuia genul sau genurile în care au debutat. Între ei, Iosif Naghiu, după mai bine de zece ani de prezență poetică în paginile revistelor și după doar un volum de versuri (*Teama de păsări*, 1968), s-a dedicat, se pare, cu totul teatrului impunîndu-se ca un autor de pură (dacă există, totuși așa ceva) vocație dramaturgică. A făcut-o la maturitate, fără stîngăciile de construcție dramatică obișnuite la primele încercări într-un gen atît de pretențios cu toate că nu și-a găsit de la început calea proprie: piesele adunate în volumul *Autostop* (1969) atestă o vocație dramaturgică, nu încă o personalitate; dramaturgul își exercita în ele „instru-

mente”: replica, situația conflictuală, stilul, totul însă în spiritul unui teatru atunci la modă, cu alte cuvinte avînd piesele altora în față (Arrabal, Beckett, Ionescu ș.a.) nu pentru a le imita din punct de vedere tehnic, ci pentru a le urma în viziune și accente. Un model al fiecărui din cele șapte texte din *Autostop* se poate ușor identifica, dar lucrul e fără importanță, intrucît modelul însuși se integrează într-un spirit al epocii iar, pe de altă parte, interesantă putea fi nu atît inscrierea într-o anumită direcție literară cît coerența și particularitatea acestei inscrieri. Într-un atare sens, piesele din *Autostop* rămîn și azi să dea seamă de evoluția dramaturgului și de viitoarea lui orientare de stil și de viziune; „viitoare” însemnînd aici suma pieselor scrise în anii 70 și strînse aproape toate în volumul *Misterul lui Agamemnon* (1981).

Cinci din textele primei cărți sînt piese într-un act, fără dilatare epică a conflictelor ci prezentînd situații paradoxale, din gama absurdului, în care se găsesc personaje ce se comportă și se exprimă pe măsura situațiilor; de fiecare dată însă discursul dramatic de tip absurd conotează o semnificație de ordin moral sau psihologic, ceea ce face ca piesele să aibă o rezonanță fabulistică și un vag contur satiric; în *Numele meu e Petrescu* (într-un muzeu un paznic matusalemic veghează asupra unui zero de piatră, apoi e înlocuit de un altul cu același nume și probabil de aceeași vîrstă care, la rîndu-l, e amenințat cu uzurparea de un al treilea, totul în prezența unei femei care este soția primului, pînă cînd acesta se pietrifică în l, după care a secundului pînă ce și acesta se face 2), în *Week-end* (o banală excursie familială la iarbă ver-

de, de fapt într-un crîng, devine prilejul unei „sărbători” marțiale după toate regulile și cu toate consecințele specifice), în *Celuloid* (o secvență mai mult grotescă decît absurdă din filmul vizionării unui film într-o sală de cinematograf), în *Cei mai mulți* (un tablou supranaturalist în care dicteul automat caracterizează nu numai rostirea ci și comportamentul personajelor), în *Autostop* (o comedie a substituirilor în stil absurd) și în *Centră telefonică* (un funambulesc joc de situații provocat de un apel telefonic decupat parcă dintr-o pagină de literatură S. F.) dictează personajelor și tensiunea situațională, ambele în maniera absurdului, sugerează o stare de alienare dar nu izbutesc încă să comunice o dramă; din acest punct de vedere cele cinci texte au aspectul unor exerciții de stil; mai complexă și mai dramatică e a șasea piesă, *Întineric*, singura în două acte, parabolă a incomunicării (temă preferată a teatrului anilor șazeci) și a singurătății consecutive lipsei de comunicare; personajele (profesorul, hotelul, polițistul) au mai multă prezență psihologică decît eroii celorlalte piese, sînt mai conturate caracterologic și dispun de o mai largă arie de motivații pentru comportament și pentru replici; sensul dramatic al existenței lor în spațiul scenic este marcat de evoluția dinspre singurătate în comunicare spre un dialog care, anulînd aparent singurătatea, o accentuează în esență. Fidele, ca scriitura și ca tipologie (situații, personaje), teatrului zis al absurdului (de avangardă, la mijlocul veacului), piesele din *Autostop* sînt proba de microfon a dramaturgiei lui Iosif Naghiu.

Laurențiu Ulici

Calendar

- 1.XII.1928 — s-a născut Nicolae Pop
- 11.XII.1902 — s-a născut Dan Simonescu
- 11.XII.1916 — s-a născut Gellert Sandor
- 11.XII.1931 — s-a născut Lucian Dumbrovă
- 12.XII.1905 — s-a născut Virgil Huzum
- 12.XII.1929 — s-a născut Marin Bucur
- 12.XII.1936 — s-a născut Lucia Fetcu
- 12.XII.1939 — s-a născut Tudor Octavian
- 12.XII.1862 — a murit Felix Aderca (n. 1881)
- 13.XII.1887 — s-a născut Mihail Cruceanu
- 13.XII.1901 — s-a născut Alex. Bilciurescu
- 14.XII.1910 — s-a născut Gaby Michallesc
- 14.XII.1921 — a apărut primul număr al ziarului „Socialismul” (pînă în iulie 1924), organ al P.C.R.
- 14.XII.1941 — s-a născut Iulian Neacșu
- 14.XII.1942 — a murit Barbu Marian (n. 1876)
- 14.XII.1946 — a murit I. Al. Brătescu-Voinești (n. 1868)
- 15.XI.1884 — s-a născut G. T. Niculescu-Varone
- 15.XII.1887 — s-a născut Cella Delavrancea
- 15.XII.1924 — s-a născut Papp Ferenc
- 15.XII.1944 — s-a născut Florica Mitroi
- 15.XII.1963 — a murit Leca Morariu (n. 1888)

Rubrică redactată de GH. CATANĂ

DA — PĂCII ! NU — RĂZBOIULUI !

INFIORAT, plin de ulmire, l-am văzut cu ochii mei pe cel care plîngea scriind cu lacrimi de nesters moartea flului său pe front. El mărturisea atunci că zece de milioane de vieți s-au măcinat în „apocalipticul sfîrșit de ev”. Că milioane de bunuri artistice ale omenirii s-au „prefăcut în pulbere”, dar, ca „pasărea Fenix, omenirea va renaste iar din prooria ei cenușă”. „Dacă bunurile spirituale sînt singurele bunuri de preț — scria el — atunci această catastrofă a materiei are un sens și poate sluji drept învățămînt rătăcirii omului”.

Se adresa, apoi, băiatului mort astfel : „Destinul tău a fost să nu lupți silnic, să nu devii un criminal fără voie. Cariera ta s-a încheiat în scurt, îndată după 23 August 1944, în luptele de la Turda. Trupul tău nevinovat zace într-un mormînt din Alba Iulia. Ai visat această biruință a binelui, dreptății și democrației, pentru care te-am crescut, pentru care te-am ocrotit cu iubire. Ai murit dorind-o, și pieirea ta s-a așezat poate în ordinea lucrurilor bune. Eu am apucat ziua și ceasul cînd răul au fost zdrobiți și călcați în picioare. După cum scrie Teologul, fiara va sta o mie de ani înlăntuită în fundul vîltoarei. Ar trebui să mă bucur de izbîndă, după atîta suferință. Căci ochiul meu n-a cunoscut de șapte ani lumina multămirii :

Am ars ca un oleu al mîhnirii
m-am incununat cu albe veghere...”

Marele întristat era Mihail Sadoveanu, cel care ne-a lăsat uriasa frescă a trecutului și a prezentului patriei, într-o desăvîrșită unitate, inspirată în întregime de o adîncă iubire față de popor și de înălțare a eroilor anonimi, tărani și muncitori, care au luptat de-a lungul veacurilor pentru neatințarea țării, desființarea privile-

giilor și instaurarea unui climat social în care poporul să poată trăi în frăție și pace.

Și l-am citit, pe urmă, pe Zaharia Stancu și pe Geo Bogza, cu care am făcut o dureroasă călătorie în Moldova, pe fosta linie a frontului, printre cazemate și schelate de oameni. Și l-am ascultat pe G. Călinescu condamînd actele singeroase ale fascismului prin care s-ar fi voit răsturnate cele mai puternice „coloane de rezistență ale civilizației : Shakespeare, Goethe, Balzac, Brâncuși, Tolstoi”, într-un aer care „urla acum în cinstea unor oameni a căror originalitate consta în croiala și culoarea cămășii : „Eja, eja, alala și Heil!”.

Rînduri măturle. Și altele. Nicolae Iorga scria : „Noi, din popor, mostenim toată dorința de pace... Românii n-au dorit nicicînd război”.

MAREA Adunare a Păcii ținută simbăță la București confirmă această reală vocație a poporului român. Fiecare moment a emoționat tocmai prin această dorință sublimă : *Pace pe pămînt !*

După mitinguri, adunări, marșuri, sezători literare, gale de filme, seri de spectacole, după manifestări directe în sprijinul păcii ce au avut loc în întreaga țară de la nord la sud, de la est la vest, după moțiuni și telegrame trimise din toate colțurile țării tovarășului Nicolae Ceaușescu, inițiatorul unei fără precedent acțiuni de pace, cel care a fost imputernicit de întregul popor român să-i transmită în lume dorința sa de pace, după acțiuni emoționante care cer liniște pe planeta Pămînt, simbăță, 5 decembrie, în București, capitala României, s-a revărsat, spre Piața Republicii un adevărat flux de oameni, o uriasă demonstrație pentru pace.

O bătrînă din Vilcea ținea, alături de steagul românesc, un stergar pe care era țesută o poezie închinată păcii. Un tînăr de la Întreprinderea „Semănătoarea” purta o pancartă pe care era înscris un citat dintr-o Cuvîntare a tovarășului Nicolae Ceaușescu : „Cea mai puternică armă din lume este unitatea popoarelor care se opun războiului”. O armă pe care nimeni nu poate s-o învingă. Un cercetător spunea : „Știința e o putere. Dar o putere care trebuie să ofere oamenilor sansa de a trăi ci nu de a se distruge între ei”. O mamă da notiunea cea mai exactă a vieții : „În război nu poate fi decît moarte”. Un profesor spunea : „Sînt atîtea de învîtat, de aflat. De ce să întrerupem linia ascendentă a cunoașterii ? Cine e interesat în distrugeri ?”. Un tărăn, Erou al Muncii Socialiste, imagina locurile din care venea în acest fel : „Cîmpul e o vatră de piine. I s-a zis cîmpului cîmp de bătaie. Eu aș dori ca dintotdeauna să fie un cîmp al recoltei. Singele să fie rozul macilor din griu”. Versuri dintr-un poem al celui care face piinea.

Au vorbit tineri, au vorbit oameni în vîrstă, au vorbit femei și bărbați, oameni din Moldova și din Ardeal, din Oltenia și din Dobrogea, din Muntenia și Tările de Sus, din Banat și din Bucovina, au vorbit toți locuitorii patriei, români, maghiari, germani, sirbi, oameni de toate naționalitățile care alcătuiesc poporul român.

Pace bună ! Acesta e salutul pe care poporul român îl adresează tuturor popoarelor lumii.

AVORBIT, în încheiere, Marele Om al Păcii, tovarășul Nicolae Ceaușescu, care a dat glas voinței unanime a poporului român de a nu precupeți nimic în lupta pentru salvagardarea păcii, chemînd la unirea

tuturor oamenilor de pe planeta Terra în uriașul marș al păcii :

Hai să ne unim popoare
În luptă cu mic, cu mare,
Să trăim liberi sub soare
Fără arme nucleare !

Să strigăm cu toții iară,
Cei ce vor război să piară,
Să fie flori pe cîmpie
Și-o lume de omenie !

Iarba rea din holde piară,
Din lume ura dispară,
Toți cei cu inimă bună —
Est și Vest — mină în mină.

Din Pirinei la Carpați
Să trăim uniți, ca frați
În muncă, pace deplină.
S-avem o viață senină.

Să facem din tun tractoare,
Din atom lumini, izvoare,
Din rachete nucleare
Pluguri de arat ogoare.

Noi sîntem Puterea Mare,
Hai la luptă, deci, popoare !
Pentru pace și dreptate,
Pentru viață-n libertate !

Răspunzînd strălucitei inițiative de pace a tovarășului Nicolae Ceaușescu, Marea adunare populară din București a spus „un DA răsplată politici de destindere și colaborare, de respect al independenței naționale a tuturor popoarelor. un DA politici de pace în întreaga lume”.

Vasile Băran

Mitingul păcii, la București...

Rostim chemarea vetrei românești :
Cumplite picile-n lume, să dispară !...
Din trupul nostru, Pace sfântă crești,
Un cer senin, cu stele, peste țară !...

Veniți, voi, fluvii, omeneshi șuvoaie,
La Adunarea care spune : „Nu
Războiului !” Cînd viața-ar vrea s-o taie !...
Doar Tu ! Om mindru, îl alungi. Doar, Tu !...

Sculați, voi, oameni dornici de Lumină,
Să îndreptăm zodiacul, la zenit !...
A vieții-mpărăție va să vină,
Lumina-n lume Timpul și-a lărgit !...

Din țara-ntreagă, o vestire mare,
Și-o viziune-i Dunăre spre cer :
Războiului să-i spunem : Nu ! Nu ! fiecare !...
Iar Păcii, Da !... Și flori !... Și Lerui-Ler !...

Traian Iancu

Strigătul

DIN fericire fusese numai un vis. M-am trezit în lumina albă a zilei, fericită că exist, pipăind cu mîna tremurătoare toate lucrurile din jurul meu. Fusese un vis. Se a că alergam pe o plajă lunară, tulburare în frumusetea ei rece. De pe ea am văzut planeta numită Pămînt rotindu-se în jurul axei sale. Și Pămîntul luminat în mod straniu de lună. Și se a că pe acea plajă lunară pe care mă bîm a apărut dîodată mama care mi-a : „S-au făcut calcule exacte. Va fi cutremur care va arunca planeta Pămînt în hăul cel vesnic. Cu totul. Sper că nu ne vor masacra, poate că mai n-o sansă”. Apoi mama a dispărut, tălpile mele plaja a început să vibre. Vibra încet și surd. Din clipa aceea l-a devenit cosmar. Din clipă în clipă ptam catastrofa. Din timp în timp a se cutremura. Sub ochii mei îngroșe perindau frînturi de imagini, rupe de alta, dar însemnînd același lucru: catastrofa. Vedeam case pulverizîndu-se.

Sublimul ideal

TINUL dintre marile Idealuri umane cîntate de scriitorii tuturor timpurilor este pacea. Cînd zornăle armele, muzele tac — spu- latinii. Pacea și înfrățirea între po- au constituit dintotdeauna singura ie pentru ca oamenii să poată crea. rtatea, dreptatea, frumosul, toate tea se nasc și dăinuie numai în stare pace. Astăzi, cînd minți nebune ame-ă omenirea cu un nou război, cu bom-ru neutroni, cu distrugeri în masă, cu stre încă neînchipuite, scriitorii își gi și mai mult rîndurile și se alătură nței de pace a întregului nostru po-precum și înaltei chemări la rațiune cretarului general al Partidului, to-șul Nicolae Ceaușescu, a cărui iniția- de luptă împotriva războiului e cu-ută de întreaga lume. oi, românii, am cînstit, încă de la în- turile noastre — și pentru această mîrturie toată cultura străveche a întului românesc, toată creația poe- a celor peste douăzeci de secole de lentă ca popor — am cînstit pe om e cea mai de seamă creație a naturii. l dintre părinții tragediei. Sofocle, ie prin intermediul Corului din Anti- : „Omul este cea mai mare dintre e minunile”. Și acest om trebuie ocro- pentru ca el să poată supraviețui. el, planeta noastră n-ar avea nici

Întregul popor

TU e de mirare că noi, care, la masa noastră de lucru, căutăm, cu atîta trudă și migală, cuvintele nespuse încă de nimeni, rostim as- fără rezervă acele cuvinte care au fost înt rostite în aceste zile de mil și mii oameni în țara noastră, de întregul no- popor : cuvinte pline de îngrijorare, responsabilitate pentru tot ce este no- valoros, omenesc, cuvinte pline de un est vehement împotriva a toate ce sînt rare acestora. Cuvinte de protest din ia română.

Și muncitori cu condeul — ca toți mun- cii — sîntem conștienți cit de impe- necesară este pentru munca noastră osfera de liniște și creație, ca să pu- da glas la tot ce este frumos și no- spiritualului nou de care este pătruns egul nostru popor, ca să putem glăsu- nod demn despre acele mari rezultate care le-am obținut și pe care vrem să umulțim.

revistele noastre, număr de număr

Drum de iarnă timpurie

ÎN TORCÎNDU-MA la Cluj dintr-o călătorie în Moldova, unde m-am întîlnit cu cititori de diverse vîrste în cadrul zilelor „Sadoveanu”, am străbătut peisajul de o sănătoasă eternitate al munților care fac confluența dintre foste istorice provincii. Brazii cu poezia lor profundă din Miorița și din Baltașul, cu liniștea lor povestind geneze și cu im- petuozitatea lor de antene în stele mi-au legănat în suflet un sentiment de trîni- cie, de forță și armonie a lucrurilor și a firii, de smerenie și puritate — ca o pro- misiune de mari creații viitoare ale omu- lui în condiția sa de stăpin deplin peste stihii și absurd. Păsări nu săgetau vîz- duhul, vietățile pădurii nu intrerupeau cu nici o potecă imensitatea albă, singure ridicări somnoroase și scurte de vînt și rostogolirile sirenelor locomotivei la apro- pierea tunelelor, după ce se loveau de verdele cetinel se pierdeau pe picioarele de plai ale norilor, pe gurile de raî ale golurilor elipsoidale alpine. Patria mi s-a relevat din nou, vreme de vreu ceas, în dimensiunile ei grave de lume istorică a înălțimilor, de sistem de cetăți încoronînd și legînd întreolaltă piscuri controlate se- meț de vulturi, și, în confederația ei de vetre ale iscusinței meșesugărești, ale pietății agrare sacre, ale inventivității ar- tistice mult milenare, țesînd un cîntec, de la culorile și geometria ceramicilor neoliti- ce, prin eleganța podoabelor și scuturilor de aur tracie, pînă sub ochii noștri de trăitori într-un secol agitat și impetuos.

La un capăt și la altul al acestui drum cu trenul n-am uitat nici o clipă că ve- ghează orașe, dar pe parcursul stărilor de emoție, pe care am încercat s-o numesc, frîmîntările lor, vai, atît de întemeiate !

În numele memoriei

AM INTRAT în anii adolescenței cu gustul prafului de pușcă în gură, fără să vreau și fără să mă întreb nimeni ce anume aș fi dorit cu adevărat de la viață : N-am să uit niciodată, așa cum stăteam trîntit la pămînt, pîntecele uriașe ale avioanelor de bombardament. La primele explozii, nu știam de ce sar odată cu pămîntul în sus, un joc halucinant al țărinei ce nu mă voia dîndu-mi parcă aripi de zbor. Loculam într-un cartier lingă uzina de avioane I.A.R. Se bombarda la cîteva sute de metri și se murea la fiecare pas. La paisprezece ani viața ti se pare vesnică, cel puțin a ta, moartea nu există decît în cărți și pentru alții, iar eu o descopream aevea. Atunci am înțeles pentru prima dată că se poate muri și prin aproapele tău. În acea zi am murit atît cît să înțeleg cit de scumpă poate fi viața și tot ce este legat de ea. După al doilea bombardament de la Brașov părinții m-au trimis la țară, tot ce văzusem mă tulburase profund, îmi doreau liniștea, liniștea care n-avea să vină. După douăzeci și trei August, dimi- neața, trupele fasciste maghiare și germa- ne au pornit să distrugă tot ce înfîlneau în cale. Satul meu era aproape sat, de graniță după Dictatul de la Viena, în urma cărui a parte din Transilvania a fost luată de la Patria noastră în numele drep- tului celui mai tare. Cîteva luni de zile, desculți, fără hrană, am mărșăluit storși de vlagă pe lingă mîile de care ale beje- niei, larăși, fără să-mi întreb nimeni adolescența ce dorea de la viață. De sus avioanele ne mitraliau, tunurile și mitra- lierele ne loveau de jos, tifosul se cuibă- rise în sărăcia din noi, oamenii mureau și abia era timp să li se sape o groapă de-o palmă ca să poată fugi mai departe.

De atunci m-a chinuit gîndul unei cărți despre război, despre urgiile lui, despre omul devenit pe scara speciei aproape de

s-au atenuat parcă în fața certitudinilor mari și sublimului care mă înconjură și care nu conținește să creadă în sine ca într-o rațiune supremă, ireductibilă. După cum, de fapt, nu s-au atenuat, și-au schimbat numai chipul, sub legi care noaptea țes din întîmplările zilei filmele viselor. Oricum, nu deliberat și-au să- virșit lucrarea, cum spun arheologii de- veniți critici de artă plastică, „în manieră negativă”. Sîntem fiecare dintre noi im- plicați în întrebarea a fi sau a nu fi pe care cursa înarmărilor o scrie într-un cer tot mai real, cu litere de foc sau de scrum. Nimic mai odios decît inversuna- rea de astădată a zeului Marte. Împotriva vieții însăși. Perfid perorînd despre aril de nimicire delimitate strict, de fapt dra- pat într-o viziune ambițioasă, planetară, pe care nu apetitul metaforic al politicii o arată, ci statistici științifice elementare, certe. Am ținut să opun, în ce mă privește, spectrului brutalității, decupajul sadove- nian de munți și de zăpezi și grandori ale eternității noastre românești, printr-o simplă întîmplare de iarnă timpurie. E ceea ce am găsit în sufletul meu sau în- tre cuvintele mele în grabă spre a mătu- risi încă o dată că îmi iubesc patria și că nu-mi plac armele decît cele vechi, din vi- trinele muzeelor, unde, văzîndu-le, reali- zez, în beatitudinea contemplării, că ele sînt definitiv de domeniul trecutului, amintiri. Amintiri ale oamenilor despre care merităm să avem dreptul să credem că sînt înfrimătăți învinse ale speciei. Pe un pămînt sănătos mai înțelept și mai drept.

Aurel Rău

locul de unde a plecat. De ce trebuie să ne întoarcem mereu de acolo de unde am ieșit la lumină. Se spune că oamenii ma- turi nu sînt de fapt decît niște copii de vîrstă adultă și copiii oamenii maturi de vîrstă puțină, că jocul de-a războiul face parte integrantă din firea omenirii ! Oare chiar așa să fie ? N-am scris acel roman al trăirilor adolescente, n-am putut să-l scriu, voiam să-i ofer omului din mine și celor din afara mea altă sansă decît cea trăită nemijlocit ; eram sigur că timpul șterge totul, acoperă totul, că menirea li- teraturii este alta, să împingă viața îna- inte, nu s-o agate de spinurătoarea adu- cerilor aminte, aduceri aminte de o tristețe fără prea mare cinste pentru om. N-am scris despre război, despre război nu pot scrie decît oamenii care au impresii ma- ture despre el, ale mele erau cu ochil căscați de groază, rămăseseră la vîrsta percerperii lor, războiul meu avea paispre- zece ani și era cu lacrimile șiroind pe obraz.

Trăim o vreme ciudată a inteligenței stocate în distrugere, a forței omeneshi dorită de unii să se elibereze prin moarte. De ce să nu eliberăm această forță într-o bucată de piine atît de rară pe masa uno- ra, de ce să nu cîntăm cu ajutorul ei pe alte planete, la răsădirea primei flori pă- mintene ? De ce ? Totul stă în puterea omului. Și, totuși, nu chiar totul, altfel ideea vieții n-ar fi în pericol. Am să scriu totuși acea carte despre război, despre acel război trăit de mine. Avem răsunderi în fața memoriei. Memoria înseamnă la urma urmei conștiință și fără conștiință poți face din om oricînd carne de tun, așa cum s-a mai făcut... Am să scriu o carte despre război în numele vieții, în numele păcii, în numele liniștii acestui pămînt.

Petre Sălcudeanu

Te chem la mine Om

Cu rod bogat acum, grădina mea e nînsă
Și zorii bat în geam cu torța lor nestînsă,
Vestind o dimineață neliniștită, sumbră
Cu zăngănit de arme ce ne pîndesc din umbră.
Virté de păsări negre întunecă tot cerul
Dar în puterea noastră e viața, viitorul.
De vom greși acum curatul nostru drum,
Fulgerul de moarte ne va preface în scrum.
Te chem la înțelepciune în ev aprins de vrajbă
Puterea fără margini, neomenesc, e oarbă,
Prefă-o în floare albă, în cîmpul meu de vis,
Însemn al rațiunii pe drumul larg deschis
Spre țărmul cel de aur al ființei noastre, vie,
Unde cuvîntul PACE l-am pus la temelie.

Ludmila Ghițescu

Dan Tărchilă

apar și vor apărea mărturiil exprimînd voința noastră fermă că ne vom consacra toate puterile pentru realizarea ideilor nobile de construcție pașnică. în acel spi- rit în care tovarășul Nicolae Ceaușescu ne-a orientat și învățat dintotdeauna. în acel spirit în care s-a adresat tuturor oa- menilor lumii în scopul colaborării paș- nice, cîstîgînd prin aceasta, pe drept cu- vînt, recunoștința lumii întregi.

Cu 30 de ani în urmă am scris nume- roase poezii în apărarea păcii, împotriva războiului — poezii care, din păcate, astăzi au devenit iarăși actuale. Totuși să fim optimiști, să credem că versurile noastre scrise astăzi împotriva războiului, oricît de reușite ar fi ele, vor deveni în curînd simple documente, mărturiil ale unei lupte în care a triumfat pacea la care am con- tribuit pe deplin și noi, scriitorii.

Létay Lajos

Laurențiu FULGA

E noapte și e frig, seniori

NU NE cunoștea nimeni în satul acela, dar faptul că însuși Comandorul ne oferise găzduire, și încă în condiții de contract senzaționale, cel puțin pentru noi, și că noi acceptasem fără șovăire nemalponenitele lui condiții, părea suficient ca să fim considerați cu un respect foarte ciudat.

Adevărat că fusesem avertizați, cînd oamenii aflaseră în casa cui aveam să ne petrecem vacanța, de unul dintre ei, destul de contrariat de naivitatea noastră, Temeți-vă de Comandor chiar dacă vă face daruri !, dar noi nu credeam în aforisme și proorocii transmutate din altă mitologie. Mai ales că nu întimplător alesesem satul acela, ni-l propusese reclama celui mai autorizat oficiu de turism al epocii — Vreți să vă vindecați de traumele războiului și ale biografiei personale, ieșind la sfîrșitul vacanței ca dintr-o purificare divină, petreceți-vă vacanța de iarnă în satul Peștera Albă !, și noi n-am ezitat o clipă, și nu fiindcă ne-ar fi traumatizat cumva războiul sau am fi fost plini de rani sufletești necicatrizate încă, ci, dimpotrivă, fiindcă eram tineri și jinduam să ne iubim fără măsură, după legea și dezmațul nostru devenit lege, într-un spațiu care să ne fie și paradis artificial și paradis autentic, pînă ne-am fi dat viața iubindu-ne, ca să moară de gelozie toți profesorii de morală ai epocii, cu Dumnezeu în frunte.

Ca de obicei, fie că ne-am fi găsit la mare sau la munte, m-am așezat la răscrucea de drumuri din inima satului, cu valizele alături, și am trimis-o pe Dinsa în cercetare. Femeile au un simț anume de orientare, știința exactă a identificării perimetrului în cadrul căruia presimt că și pot pune în valoare vocația lor de femei, și în acest sens, todeauna, Dinsa a triumfat. De astă dată însă am așteptat mai mult decît era de sferat, aproape că-mi vedeam vacanța ratată și nu-mi iertam de a fi împins-o și pe Dinsa într-o aventură fără sens. Era o iarnă uscată, nici un semn că va ninge prea curînd, în bună măsură aveam să ne împicăm regretul ratării vacanței cu lipsa de apetit pentru un alt de dezolant peisaj. A apărut în cele din urmă, vreau să spun că apăruse spre capătul șoselei, fluturîndu-și către mine brațele a victorie. M-aș fi multumit pînă la urmă și cu o simplă odaie, oricît de modestă, într-o casă țărănească, numai să ne amăgim cu un posibil univers exclusiv, eliberat de orice prejudecăți și superstiții.

Dar casa spre care ne îndreptam acum, în afara vetrei satului, pe o costișă în terase largi, immodobite cu pădure tină de mestecenji și brazi, arăta mai grozavă decît în visurile noastre. Casă veche, somnoroasă, clădită pe temelii înalte de piatră, cu un peron odihnitor de iarbă în fața, pereții din cărămidă roșie (care pe dinăuntru se vor dovedi căptușiți cu butuci de lemn) și ferestre mari, luminoase, cu perdele albe ca neaua, dincolo de care era de presupus că stăpînește un soirî sever, autarh. Eu mă gîndeam la spiritul casei, autarh și sever, ca la o istorie de durată care să se fi implicat pînă-n mîduva celui mai infim dintre obiecte, cu amprente și vestigii dominante chiar și peste suflările omenesti dinăuntru casei. Cred că și Dinsa gîndea același lucru, deși nu părea deloc derutată, ba, dimpotrivă, ușor amețită de ineditul intîmplării.

Ne-a întîmplat în pragul ușii un om înalt cit ușa, înalt și osos, parcă făcut numai din săbii cu virful în sus, cu o privire dură, sticloasă, îmbrăcat într-o subă lungă pînă-n pămînt, pe cap — cu o șapcă de comandor, avînd țesute pe frunte, în fire de aur, însemnele unui dragon. Așa s-a și recomandat Eu sunt Comandorul !, fără vreo precizare nominală, și a continuat Eram tocmai pe punctul de a pleca la oraș, cînd m-a abordat frumoasa dumitale soție, vă acord cu mare plăcere această ospitalitate, cu doar o singură condiție, pe care vă conjur, s-o respectați ! Glasul îi suna tern și egal, fără nici o mlăd'ere a tonalității, și mereu pe deasupra noastră, în totală indiferență, de parcă s-ar fi adresat unor făpturi de pămînt. Sunteți liberi să stăpîniți toată casa, a reluat, n-am nici un secret față de nimeni, atît vă rog, intrucît eu nu știu cînd voi reuși să mă-ntorc, înainte deci de a răsi casa, pe măsute de la intrare se află un registru și cele necesare de scris, inscrieți-vă în acel registru numele și adresa ! L-am privit ușor nedumerit, ne-așteptam să ne sune prețul chiriei și unde să-i lăsăm banii, el a continuat Ca să am unde vă descoperi, dacă voi avea vreodată nevoie de dumneavoastră, viața e atît de complicată !

Sigur, numai că o atît de vagă, inefabilă declarație, și încă rămasă în suspensie, putea să ne însemneze nimic, dar putea să însemneze și foarte mult, adică promisiunea (sau amenințarea) unui întreg sistem de capcane. Mai tirziu aveam să leg această senzație cu avertismentul ce ni se și făcuse Temeți-vă de Comandor chiar dacă vă face daruri !, la ora însă la care, în plină beție a iubirii, nu putea să mai aibă vreun efect asupra noastră.

Comandorul a trecut pe lângă noi cu aceeași înghețată detașare și s-a suit în trăsura gata de drum, pe locul din spate, trăgîndu-și peste muchia caprei hățurile cailor, înzordonate cu panglici colorate. Pînă și trăsura avea ceva de vetust, din alte vremuri, mai ales datorită emblemei desenate pe ambele laturi și reprezentînd, evident, un dragon. Iar caii arătau formidabili, enormi, amîndoi parcă gemeni, de culoare singerie, și amîndoi cu stea albă în frunte, își mușcau zăbalele pînă la singe, nerăbdători să-și ia lumea în cap. Să nu vă speriați, a mai zis Comandorul, dacă o s-auziți caii nechezînd la porți, ei cunosc drumul de întors acasă, se vor întoarce singuri, vă doresc o vacanță plăcută și să nu mă uitați !

Fusesse și parcă n-ar fi fost, a dispărut dincolo de perdeaua copacilor desfrunziți, tropotul cailor s-a stins în depărtare...

ABIA atunci ne-am trezit din năucitoarea confruntare cu straniu personaj. Dinsa n-a mai rezistat și a izbucnit în ris. Numai eu puteam să am un astfel de noroc, a zis, acum să vedem ce moștenire ne-a lăsat pe cap ! Am pătruns înăuntru, stăpîniți toți de aceeași confuză neliniste. Ne-am repezit, firește, asupra registrului de la intrare, foarte curioși să cunoaștem numele oaspeților antecesori și adresele de rigoare. Nu figura însă nici o indicație de nume, adresa nimănui, doar că pe primele patru foi cineva aruncase (desigur Comandorul), cu un scris mare, lăbărit, penița stînd gata să sfîșie hirtia. Lașilor ! Nemernicilor ! Dezertorilor ! Ticaloșilor !, de cite șapte ori repetat pe fiecare pagină, ca o imprecație dureroasă, plină de venin, pe care nu putea s-o justifice decît refuzul celor dinainte de a se supune voinței sale arbitrare.

Dar ce anume îi determinase pe oamenii aceia să nu-și respecte cuvîntul dat, sau cine-l forțase să fugă, probabil pe mare grabă, fără a mai avea timp să-și lase numele amintire ? Și asta suna tot ca un avertisment Lăsați orice speranță voi care intrați aici !, dar Dinsa n-a stat mult pe gînduri, ne-a trecut pe amîndoi în registru. Începutul fusese făcut, restul trebuia acceptat fără întrebări.

Ușile, toate, erau date de perete, peste tot ardea focul în cămine uriase, ne-am preumblat prin încăperile vaste ca printr-un muzeu. Deși lucrurile ni se dezvăluiau fără personalitate, în afara oricărui interes. Panoplii așînd arme arhaice de tot felul, de la sulită și arcebiză pînă la pistol automat și stilet japonez, și statuele și busturi — de gips și bronz, de porțelan și lut ars, reprezentînd mari războinici ai lumii, și vitrine pline cu machete de avioane, de vapoare, de calești și landouri, și medalii, monezi, crucifixe, idoli, un dormitor imens, cu patul-baldachin, încărcătură grea de lemn aurit și catifele roșii, un birou asemeni, împovărat de mobilă austeră și de rafturi cu cărți pînă-n tavan, de neînchipuit cum de suporta Comandorul să viețuiască într-un astfel de univers, fără a fi strivit, asfixiat de nebuloasele care-l populau, și-n același timp foarte de înțeles de ce fugiseră cei dinaintea noastră.

Tu observi, mi-a atras Dinsa la un mo-

ment dat atenția, că-n casa asta nu-i nici un semn despre existența, măcar despre trecerea vreunei femei pe-aici ?! Observațiile care, trebuie să recunosc, m-a străbătut ca un tăis de cuțit, ne uitam unul la altul ca aruncați deodată într-un imperiu de gheață.

Am luat casa de la capăt și i-am scotocit toate ungherele, toate ascunzîșurile, sperînd într-o cit de mărunță revelație — un lucru, un obiect oarecare, o rochie sau un pieptene, un colier sau o fotografie, o suviță de păr sau un papuc de casă, orice, prin care să putem reconstitui un profil și o biografie, destinul unei absențe tragice sau (de ce nu ?) exista și acest risc ! destinul unei utopii.

Nimic însă care să devină cel puțin sugestie, dacă nu confirmare, a ceea ce căutam obsedați, intrigați, care să umanizeze cit de cit sălbăticia proprietarului nostru, caracterul lui de misogin inveterat sau de victimă a unei posibile drame sentimentale.

Numai în aripa cea mai îndepărtată a casei, ultima încăpere pe care o cercetam, destul de umil mobilată, în comparație cu celelalte, un pat și o masă de brad, o canapea și două scaune, un dulap și o oglindă, ceva de chille monahală, un auster totuși foarte ospitalier, foarte intim. Ne-am simțit deodată altfel, și altfel mai ales din cauza unui anume parfum care ne-a izbit de cum l-am trecut odăii pragul, am încremînit locului și l-am inspirat adînc. Nu era un parfum de ierburi uscate sau de esențe chimice, era parfumul trecerii pe-acolo a unei femei.

Dinsa a decis Aici ne instalăm ! și a deschis fereastra, să aerisească odaia. Dar nu, zadarnic am sperat că aerul rece și dens al iernii, mirosind a iarnă și a brazi, va fi mai puternic decît parfumul vechi, parfumul era persistent, difuzat și impregnat parcă în cearceafuri și-n lemnărie, în structura tuturor elementelor odăii, cu o identitate atît de proprie, atît de incomparabilă cu altceva, încît am fi fost gata să jurăm că femeia se află, nevăzută, alături de noi, că din clipă în clipă ar urma să capete consistență din te miri ce sau să coboare, la fel de reală, dintre apele tulburi ale oglinzii. Și totuși rămînem aici ! a repetat Dinsa, înfruntînd parcă nevăzutul și consecințele lui.

Ne-am apucat din nou, aproape în neștiire, să cercetăm pe sub pat și-n sertarele mesei, în cătușeala canapelei și-n conținutul dulapului, peste tot, cu de-amînnutul, cu o aplicație înverșunată, de panică mereu întrefîinută prin eșec, prin stăruința amețitoare a aceluiași parfum.

E drept că într-o boltă a odăii, mascată de un tapet în același desen cu peretele, am descoperit, stivuite una peste alta, o sumă de cutii de carton pline cu portocale. Dinsa a crezut atunci că se-nșelase, că-n asta consta întreg misterul, și mi-a poruncit să scot cutiile afară, pe coridor, deși era limpede că mai ales în această privință se înșela, degeaba au rămas portocalele în afara odăii, în odaie continua să stăruie același parfum, iar noi a trebuit să ne cuprîndem în realitatea lui ca într-un fel de halou ireal.

Să fi fost asta explicația patimei pe care propria-mi femeie, vie, înconfundabilă, a dezlănțuit-o asupra mea, ca pe forma cea mai exacerbată de gelozie impotriva unei fantasmе, nevoia absolută de a face să dispară vechiul parfum al ipotezei necunoscute, pentru ca prezentă, halucinant de carnal prezentă, să fie numai

Dinsa, și numai parfumul Ei, al făpturii Ei, al gesturilor și al patimei Sale să se difuzeze, să se impregneze în pereți, în lucruri, în mine însumi ?

În tirziul aceleiași nopți, am auzit caii nechezînd la porți, se întorseseră, și erau de-aievea, nici o mistificare, drept care n-aveam nici un motiv să punem la îndoială existența Comandorului, casa lui, istoria, amintirile lui, cu atît mai mult parfumul despre care vă vorbesc. Aș fi preferat orice legendă sau să ne închipuim că visăm, că suntem osîndiți să trecem mereu, chiar și pe trezie, dintr-un vis în altul, din visul meu într-al Ei și invers, decît adevărul de care ne loveam la fiecare pas, din țesătura de păianjen a căruia am fi vrut să ne smulgem și să evadăm, cum, desigur, evadaseră predecesorii noștri, dar nici eu nici Dinsa nu voiam să evadăm, ne era nespuse de plăcută nebunia nopților petrecute într-o permanentă luptă cu Ingerul, cu Cealaltă — vreau să spun, pentru a-i bea acestei dulci și lente otrăviri paharul pînă la fund.

În sat nu leșeam decît pentru piine și alimente, sau la biserică s-aprîndem luminări în memoria Celeilalte, oamenii ne considerau cu nedismulată uimire, de parcă s-ar fi așteptat de la o zi la alta să nu mai fim, uluindu-se nedecelar, dar uluindu-se totuși, că nu ne luasem în lăumea în cap. Ne era totuna ce gîndeau ei despre noi și din care motive intrasem în cercul lor de suspiciune, cu interogări mute, cu temeri imposibile de exprimat. Presimțeam noi că ceva nu-i în regulă, că din ceasul în care acceptasem ospitalitatea Comandorului fusesem și prinși în rețeaua unei tălne, dar ar fi fost absurd să strigăm în gura mare ce descoperire făcusem (mai ales la beție, fiindcă se întimpla să mă îmbăt, la circiumă, deolaltă cu țărani) și să ne luăm părtași la taina despre acea femeie niște necunoscuți. Dacă era vorba într-adevăr de un joc, de un partu, atunci jocul, pariul ne aveau în vedere numai pe noi și pe Comandor, prin Comandor se legaseră toate, de magie sau de blestem, tot prin el trebuiau dezlegate.

Și-atunci am hotărît să-l așteptăm, să ne prelungim vacanța pînă ce Comandorul va binevoi să revină acasă.

Dinsa a hotărît acest lucru, iar eu m-am supus. Fiindcă Dinsa avea uneori adevărate explozii de ură împotriva prezenței Celeilalte, se înțelegea pe umerii mei și mă săruta pînă la sufocare. Să n-o lași pe Cealaltă să-mi ia locul, soptea, strîga desperată, și să nu plecăm de-aici înainte ca trecerea mea pe-aici să devină mai puternică decît a Celeilalte, și s-o alunge pe Cealaltă, tu auzi, înțelegi ? jură că va fi așa ! I-am jurat desigur, și m-astrăduit, pe cit mi-a fost cu putință omenește, s-o imblinzesc, să răspund patimei sale cu o patimă asemeni, pentru ca tot aerul casei, lumina zilei, întunericul nopții, pinza și lemnul, focul și piatra, sticla și infinitul limitat la acea odaie să miroasă a Dinsa și numai a Dinsa...

INCEPUSE să ningă, am deschis fereastra și ne-am înfășurat amîndoi în aceeași zeghe pufoasă, trup lîngă trup, să primim zăpada cîzînd, era o ninsoare coplesitoare, luxuriantă. Miile punem caii la sanie și pornim încotro vom vedea cu ochii ! a zis, și eu am fost de acord, eram fericit că era fericită, că puteam s-o îndestulez cu astfel de bucurii simple, reușind astfel s-o îndepărtez de orice amar care ne va fi pîndit de pe undeva.

A doua zi pe la amiază ninsoarea a stat, era timpul cel mai prielnic pentru o plimbare cu sania. Am ieșit să înham caii la sanie, să aștern în legănel saniei saluri și păture calduroase. Cînd i-am lat semn că totul e gata și să coboare, Dinsa tocmai se chinula să împingă spre peronul casei cutiile cu portocale. Dumnezeule, am exclamat, ce ai de gînd ? ! Le-mpărțim copiilor, a răspuns foarte senin, am văzut copiii cum se-ndreptau spre Valea Peșterii, la sîniuș !, o astfel de ființă era Dinsa, capabilă să confere celui mai elementar gest semnificații ieșite din comun.

Zadarnic l-am reproșat că sigur îl frustrăm pe Comandor de aceeași plăcere, doar n-avea să se-nfrupte singur o iarnă întreagă numai cu portocale, sigur că tot pentru așa ceva le va fi păstrat și Comandorul. Dinsa mi-a reamintit că noi semnasem în registru și ne indicasem adresa la care vom fi de găsit. Comandorul n-are decît să ne caute și să ne ceară despăgubirea cuvenită.

Am încărcat deci sania cu portocale și am pornit, caii aveau chef de goană sălbatică și-abia de-îi țineam în friu, Valea, într-adevăr, era dolidă de copii, de pe toate pîvnîșurile albiei se lansau val-virtej săniile, una după alta, una peste alta, și zeci de copii asurzeau zarea cu strigătele lor exaltate, ca într-o beție de bilci paroxistice.

Iar cînd Dinsa, deschizînd cutiile pe

GHEORGHE SPIRIDON : Vare — tapiseria (Galeria „Orizont”)

rind, a început să le-aranse în cale portocale, copiilor de țărani nu le venea a crede, din care miracol răsărise Dinsa, ce divinitate reprezintă. Albia văii, toată, se împinzise cu portocale, copiii se bateau să le prindă și să aibă cit mai multe, greu de spus dacă mai văzuseră până atunci portocale, mușeau din ele și le-nfulecau cu coajă cu tot. Eu minam caii și făceam ochiuri largi pe buza de sus a văii, Dinsa nu mai prididea să le-aranse copiilor portocale, vastul întins de zăpadă căpătase înfățișarea unui caleidoscop de nenumărate minuni sferice, tot văzduhul mirosea a coji de portocale, Dinsa ridea cu hohote și bătea din palme, transfigurată, de cite ori fructul lovea din greșeală vreun copil, copiii înșiși nu se mai saturau de fastuosul, neașteptatul spectacol, odată cu ultima portocală aruncată la intimplare s-a pornit din nou ninsoarea.

Copiii a strigat atunci Dinsa, de jur împrejur, către toată puzderia de liliputanii, cu glas mare a strigat, ca să fie auzită până la ultimul dintre ei, și a repetat Copii, haideți de vă prindeți de sania noastră, să ne luăm cimpul, da ? !, și n-a mai fost nevoie de altă invitație. Daaa ! au convenit aceștia, ca la comandă, și le-gindu-se cu sfori, fulare, curele, iar unii prinzindu-se pur și simplu cu minile, sanie de sanie, zeci și zeci de sanii, și toate de sania noastră, într-un șarpe unduitor fără sfârșit.

De astă dată Dinsa mina caii, dar pre-caut și cu măsură, ca să nu piardă copiii pe drum, și mereu își întorcea capul, să-l constate. Numai că ninsoarea nu era o ninsoare obișnuită, cădea peste noi în valuri, și noi străbăteam prin ninsoare ca prin pinze compacte și dese, care ne opuneau rezistență și ne orbeau vederea. Iar caii, simțind că forța ninsorii li se împotrivese, sau presimțind nu se știe ce primejdii, și-au ieșit din țițini întinându-și goana. Dinsa nu-i mai putea stăpîni.

Adevărat că deocamdată nu se anunța nici o primejdie, copiii continuau să exulte și să jubileze, hohotele lor de ris continuau să răzbată până-n auzul nostru ca o certitudine că totul e bine, totul e minunat. Dar și cerul s-a dovedit asupritor, era ca o lăcomie a înaltului care căuta să soarbă pământul, să-i înăbușe respirația, să-l desființeze, ninsoarea se prăbușea acum peste noi în avalanșe masive, și zarea nu mai era zare, ci un fel de zid opac, necrutător, pe care trebuia să-l străpungem în furie, și caii în primul rind, și noi de asemenea, și Dinsa mai ales, care-și asu-mase răspunderea copiilor, să-i poarte din realitate în vis.

Prezența lor însă înapola noastră se subția, risul copiilor suna acum trucat, mistificat de infiltrarea în glasurile lor, în sufletele lor a unei spaime cu nepu-țință de controlat, doar Dumnezeu de știa cîți reușiseră să se mai țină strinși unii de alții și aceștia de pe urmă de sania noastră. Timpul însuși își pierduse orice rațiune, cerul se întunecase fără să fi fost ora de întunecare, caii împingeau orbește materia ninsorii înainte, dar și materia ninsorii li se opunea la fel de oarbă. Din-sei îl pierise graiul, tipam din răspuseri la Dinsa Oprește, pentru Dumnezeu, in-toarce !, dar nu cred că mai înregistra vreun cuvînt de-al meu, nici eu nu mă auzeam, rătăceam prin pustiu al acela de zăpadă ca printr-un coșmar.

Cînd, pe neașteptate, caii s-au frînt pe picioarele dinainte și au căzut în genun-chi, paralizați, dinaintea noastră se căsca gura cenușie a Pesterii Albe. Eram sal-vați, dar numai noi salvați, fiindcă ne aflam acolo singuri, sâniile copiilor se rup-seseră de noi pe drum, nici măcar un cop-il nu parvenise să ajungă cu noi acolo. I-am strigat, l-am chemat, nu ne-a răs-puns decît ecoul înecat, strangulat al blestematului de pustiu, și Dinsa a izbuc-nit în plîns.

Ne încărcasem conștiințele cu atîtea pierderi de vieți nevinovate, și nu exista pe aproape nici un judecător suprem care să ne absolve.

Le-am spus copiilor, eu le-am spus, fiindcă Dinsa nu mai realiza nimic din tragicul intimplării, Voi cunoașteți dru-mul, oricum — aveți suficientă experiență ca să vă orientați, întoarceți-vă acasă și rugați-vă pentru noi ! Am pătruns în peș-teră numai după ce m-am asigurat că fu-sesem înțeles, caii au clătinat a tristețe din cap și s-au întors.

Era o peșteră foarte îngustă și întorto-cheată, drumul în interiorul ei urma firul unei ape. N-aveam curajul să ne privim, n-aveam nimic să ne comunicăm. Dinsa continua să plîngă și să murmure lerta-ți-mă, lertați-mă !, dar nu-l capta nimeni remușcările, Dumnezeu rămăsese în pus-tiul de-afară, să adune copiii. Atmosfera peșterii era umedă și stătută, lumina spîn-zura în zdrențe de umbre și ceață. Atin-geam uneori bolta cu capul, peretele pe lingă care ne strecuram părea ca un tăis de sabie.

Apucam la intimplare la stînga sau la dreapta, conduși mai degrabă de instincte. Orice sens al unei cit de minime lucidității se împiedica de neprevăzutul labirin-tic, adesea aveam senzația că ne mișcăm în cerc închis, ferecat. Sesizam și unele sunete ca de hău fără fund și cu atît mai dureroase în carnea, în conștiința noastră, cu cît ele prefigurau semnele unei pe-depse de care n-am fi putut scăpa. Timpul se dilata în noi pînă la dimensiuni mon-struoase, îmbătrîneam pe nesimțite în nu-mele unei meta-biologii. De-accea ne și uitam drept înainte, fiindu-ne frică de fața celui-alt, în ce măsură mai eram noi sau dubluri de-ale noastre în altă identitate ?

Și cînd, în sfîrșit, am urcat la suprafață, pe un fel de alunecuș ca gresia, orientîndu-ne după licărul unui fel de plămăde călăuzitoare, ca de plasmă primordială, afară incolțea țarba și era zi...

SATUL l-am regăsit după nu-mai un ceas de drum apăsător, cu sufletul la gură, dar și cu memoria macerată și chiar înduioșată de noua noastră vîrstă. Am recunoscut repede locul unde poposisem cîndva, cu valizele ală-turi, în timp ce Dinsa căuta o casă care să ne găzduiască. Apoi am recunoscut circuma, brutăria, biserica, magazinul de alimente. Ne-am îndreptat spre casa Co-mandorului, ne-ar fi făcut plăcere să-l revedem în pragul casei așteptîndu-ne și urîndu-ne bun venit. Casa nu mai era, casa devenise cenușă.

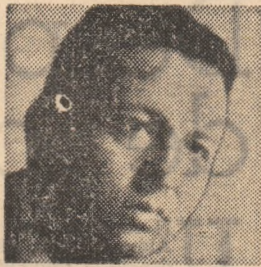
A trecut pe-acolo un bătrîn și l-am în-trebat Nu te supăra, omule, acum vreo douăzeci de ani, într-o iarnă, ne-am pe-trecut vacanța în casa ridicată pe locul ăsta, i se spunea casa Comandorului, ce s-a intimplat cu ea, cine i-a dat foc, de ce a ars ? Bătrînul n-a fost în stare să ne dea vreo explicație Mă iertați, domnule, eu nu sunt de prin părțile astea, nici un locuitor de-al satului de-acum nu-i de prin părțile astea, noi am fost transmutați aici din altă parte, în exil, nu știu despre ce casă vorbiți, nimeni dintre noi nu știe !

Cludat e, am gîndit eu, că n-a rămas nici un semn, nici o urmă de zid, urmă de piatră, nimic altceva decît cenușă, ce-nușă. Ne-am preumblat totuși prin acel teritoriu de cenușă, ca pe un covor de materie moartă, căutînd cu privirea, sco-tocînd cu bastonul, Dinsa — chiar luînd cenușă în palmă și prefîrînd-o printre de-gete, cu melancolie.

Ajunsesem pe-aproape de marginea ace-lui teritoriu de cenușă, cînd ne-am oprit deodată locului, pironiți deodată, străbă-tuți amîndoi de același alean și de același dulce fior. Tu simți ? ! m-a întrebat Dinsa, iar eu am răspuns imediat Da, parfumul !

Perfect, îmi spuneam, parfumul, nepie-ritorul parfum al nu știu cărei femei, dar noi, eu și Dinsa, în ce foc pierisem, de nu mai eram decît două umbre obosite... ?

(Fragmente din cartea cu același titlu)

Traian REU

Muntele

Susură șerpi de lumină —
Pornit-au de sub minia rocilor
Spre necunoscutul cîmp
Pe care fluturii
Înmiresmează macii.

Privesc muntele care lacrimcăză
Ca un uriaș bun,
Cu inima sfîșiată
De săgețile fecioarei Artemis —
O, zeiță, sfărîmă-ți arcul !

Dorință

Mi-s buzele umbrite de tăcere
Sub corul fals al nopților ; copacii
Adorm în cercuri ; frunzele sînt moarte
Și toamna trece iar prin emisfere.
O, lasă-mă să vin mai de departe.

COSTIN NEAMȚU : Peisaj (Galeriile Municipiului)

Echilibru în amurg

Cum pasărea rănită de-ntimplare
Visează echilibru-n nori tîrziu
Și inima-mi e freacă ; strigăt viu
Cînd umbra ta se-ntinde pin-la zare.

Adie în priviri o împăcare
Și tu mă chemi mai gravă ca nicîcînd
De-acolo, din cîmpii gravate-n gînd
Și dintr-un țarm de silex, fără soare.

Știu eu de ce atîta-nalt și stele
Scinteie-n ochiu-mi fragede culori ?
Potecile mă uită uneori
Sub vitregele vînturi paralele.

* * *

Lasă păsărilor lacrima
Și întoarce-te !
Începe dezghețul, Echo,
Și trecerea prin anotimp
Peste fîntîni unde fecioarele
Și-au dat cu împrumut
Chipul.

Joc

Joc nebun de stele
Printre nufării pămînteni,

Iată, la orizont
Farul arde.
Printre norii solidari cu nimicul
Se ivește alt joc
Dincolo de prăpastia nopții.

Problemele cinematografilor în dezbaterile scriitorilor

● Vineri, 4 decembrie 1981, la Uniunea Scriito-rilor, în prezența tovară-șilor Ladislau Heghedus, secretar de stat la Con-șiliul Culturii și Educa-ției Socialiste, și Dumitru Radu Popescu, președin-tele Uniunii Scriitorilor, s-a desfășurat un rodnic schimb de experiență în vederea cristalizării celor mai bune metode de lucru pentru viitor, în scopul realizării unor producții cinematografice de cît mai înalt nivel.

Au participat un mare număr de scriitori, aca-nariști, regizori, produc-țori ai caselor noastre de filme.

Din partea Asociației cineastilor din România a fost prezent Ioan Grigo-rescu, secretarul Asocia-ției.

Între altele, s-a făcut un bilanț al realizărilor din ultimul deceniu, în special, și s-a insistat asupra colaborării de viitor dintre cele două insti-tuții de creație, în perspectiva elaborării pla-nurilor de producție pe anii 1983—1985.

S-a hotărît înființarea unui laborator de lucru comun în cadrul căruia să se poată dezbate cele mai urgente și interesante probleme ale creației ci-nematografice.

De asemenea, s-au pur-tat discuții fructuoase cu privire la necesitatea vi-zionării unui cît mai mare număr de filme din producția națională și uni-versală, dezbătîndu-se cele mai utile probleme ale colaborării dintre scriitori, regizori, produ-cători.

Au luat cuvîntul Paul Everac, Mihail Davidoglu, Aurel Mihale, Valentin Hossu Longin, Bujor Nedelcovici, Petre Anghel, Vasile Băran, Dumitru Fernoagă, directorul Casei de filme nr. 5, Ha-ralamb Zineă, regizorul Lucian Bratu, Nicolae Tic, Ion Coja, Rodica Padina și Ioan Grigorescu.

În încheierea dezbate-rilor au luat cuvîntul to-varășii Ladislau Heghe-dus și Dumitru Radu Po-pescu, care au adresat un cald apel scriitorilor în vederea stringerii relațiilor de lucru cu producția cinematografică din țara noastră, realizînd o cola-borare menită să ducă la noi și importante reali-zări în acest alt de im-porant domeniu al crea-ției artistice.

PREMIERĂ LA TG. MUREȘ TOT CE AVEM MAI SFÎNT de Ion Druță

ASEMENI unei opere clasice, **Tot ce avem mai sfînt** cuprinde într-o materie extrem de simplu și de clar structurată filoane ideatice profunde, subtexte misterioase, cu sensuri subtile și grave. Tot așa cum marea, cu cit e mai limpede, cu atît dezvăluie și sporește multele-i taine.

Dramaturgul sovietic din R.S.S. Moldovenească, Ion Druță, autorul acestei incitante piese, nu e necunoscut publicului român — la Brașov, în 1978, s-a pus în scenă **Păsările tinereții noastre** — și nici cel din alte țări europene, el fiind tradus și jucat în bulgară, polonă, franceză, germană etc. Scriitura sa e atrăgătoare, directă, chiar populară, am putea spune, iar tematica sentimentală, emoționantă și cristalină este substanța vie a unor zidiri complicate, argumentul unor simboluri de amplă rezonanță, conductul unor sugestii și aluzii abile, stratificate într-o imponderabilă, cultă metaforă. Pentru Ion Druță, realismul cel mai aspru sau mai tern este reflecte și măsură a poetului indescifrabil, codul narativ al permanentelor gândirii și simțirii omenestii.

Premieră la Nationalul țirgumureșan (laureat pentru o întreagă repertorială la Festivalul de la Piatra Neamț — 1981 —) **Tot ce avem mai sfînt** are arhitectura unui zădărniciat, a cărui ascensiune conduce la purificare și inițiere, printr-o viguroasă dar și romantică sistemă metaforică, în esențele tulburătoare ale vieții și filosofiei satului contemporan.

Povestea tărânelui Călin Ababil, ostaș abia întors din al doilea război mondial, (personaj arhetipal, sacerdot și militant al unei înalte morale, de îndelungată și nobilă tradiție), precum și povestea iubitei sale Maria și a prietenului său Mihai Grula (înstrăinat de legea și credința meleagurilor natale, carierist dezumanizat, dogmatic, epuizând un dureros proces de degradare pe măsura accesului spre funcții maxime), alcătuiesc o tulburătoare și întortocheată impletire de destine, întimplări, sentimente ce se constituie într-o primă treaptă de inițiere, cea factologică, cu o mare densitate de semnificații.

Următorul strat al mesajului l-am descifrat într-un spațiu secund, cel al comperajului, al comentariului îndus de narator: un copil ce se joacă de-a soldații, sub înstruirea veterană a lui Călin Ababil, recită astfel o strategie de viață, structurată în formă și morală luptei sale, așa încît faptele piesei capătă sensul unui crez.

Treapta finală în înțelegerea acestui opere dramatice este cuorinderea mitică. Forța și credința lui Călin Ababil vin din credința în forța spațiului natal, din acel „Tot ce avem mai sfînt”: sens al luptei, dragoste de nămint, obiceiuri străvechi, un sistem milenar de valori, speranța devenirii. Moartea bătrînelui colhoznic are sonorități ample, iar renasterea omeniei și conștiinței mîntenirii străbune în Mihai Grula, întors acasă, e o cutremurătoare reînviere în Itaca.

Firescul, simplitatea stilului laolaltă cu complexitatea ideatică a edificului dramatic, suferința tragică, neliniștitoare a celor trei personaje, a celor trei tărâni ne-au convins: **Tot ce avem mai sfînt** e o piesă de mare valoare.

Versiunea scenică de la Tîrgu Mureș e semnată, regizoral, de András Hunyadi, autorul unei felicități alese distributii. Corectitudinea este regisrului spectacolului propus, iar actorii, principalul și decisivul argument. (Scenografi Anna Tamás-Kelemen și Árpád Nagy au compus un spațiu de joc funcțional, dar insistent realist, diluind structura metaforică a textului).

Vasile Vasiliu a interpretat un Călin Ababil inteligent, cald, cu mult bun simț, dar a consumat uneori excesiv pitoresc replicile de umor dur. Valentina Iancu, în Maria, a emoționat prin tristete și resemnare, din păcate fără altitudine. Cristian Ioan, băiatul, a fost un martor interogativ, lipsindu-i însă meditația. Mihai Gingulescu a construit, cu mîzgăla, un Mihai Grula excepțional, cu o scală a degradării și înstrăinării completă, cu savuroase și subtile nuanțe. Gabriela Teodorescu-Zein a expus cu profesionalism un personaj ciudat, o secretară-model a birocratiei puterii — ecou al ascensiunii lui Grula. Pe scenă a urcat și un căpitan brutal de miliție, jucat de Dan Glasu.

Radu Anton Roman

Despre conceptul de „comedie tragică”

UN reputat om de teatru, Sică Alexandrescu, observa că geniul dramatic românesc se manifestă prioritar în comedie, nu în latura tragică — lucru în mare parte exact, deși în ultimele decenii drama de idei, teatrul-dezbateri, acaparează scena invitind la dialoguri în tensiune. Nu știm ca sintagma **comedie tragică**, utilizată înțil de Mihail Sorbul în legătură cu piesele **Patima roșie** și **Dezertorul**, să fi avut precedente în alte părți. În Franța, formula **tragi-comedie**, înregistrată încă din 1545, se aplica „unei opere dramatice ale cărei accidente sînt grave și funeste, dar al cărei sfîrșit e fericit, cu toate că nimic comic nu e amestecat în el” (Desmarests). În acest înțeles, **Cidul** lui Corneille, care, practic, e o tragedie, a putut trece drept o tragi-comedie. Un gen hibrid, **melo-drama** (menționat în istoria scenei franceze în 1771), se delimita la rîndu-i prin neverosimil și exagerare patetică, în esență prin fortarea caracterelor —, fiind altceva decît comedia tragică a lui Sorbul și George Mihail Zamfirescu, acestia, promotorii unei viziuni teatrale noi. O nostalgie de perfecțiune morală marca în veacul al optprezecelea **comedia larmoyantă**, opunind rigidității clasiciste indusă și emoții în serie (în Italia la **comedia flebile** promovată după model francez de abatele Chiari). Prea mult tezism, simplificări și schematism anulau însă efectele acestui gen în care drama burgheză și comedia gravă fuzionează, iar finalul e fericit. Risul apare mereu subordonat sensibilității; nu e chiar ris, ci un fel de umor dulos.

IN FOND, comedia tragică e o modalitate românească, autohtonă, de a opune dezagregării, tragicului fără ieșire, o rază de speranță. „Teatrul tragic, demonștra Alain în al său **Système des Beaux-Arts** (din 1920) e mai puțin lesne de înțeles, poate pentru că interesul se deplasează cu ușurință spre aventura însăși, mișcătoare totdeauna și adesea ilustră...”. Filosoful de mare rafinament care a fost Alain găsea că „toate nenorocirile noastre, în măsura în care ele rezultă din pasiunile noastre”, sînt un joc al acestora, mai exact al dialogurilor, al cuvintelor; căci, altfel spus, „cuvintele caută replica și o cheamă”. Și în **Patima roșie**, și în **Domnișoara Nastasia** propoziția percutantă, explozivă, traducind situații-limită, reclamă ca replică riposta fulgurantă, aceasta fiind semnul voințelor inflexibile, generatoare de tragic. Comicul reprezintă finalmente un acord, sau cel puțin o conciliere-compromis, — ca în **O scrisoare pierdută** — într-un spațiu de contrarietăți superficiale. Împins prea departe, comicul dă curs, discret, tragicului; în genere comicul se sprijină pe un joc nepericulos al ambiguităților, tragicul acaparează conștiința pe o singură direcție, aceasta mișcătoare, obsesivă, mortală. Niciodată forțele opoente din dramele lui Ibsen, de pildă, indiferent de subiect, nu vor alege calea concilierii, personajele decisive suprapunînd pasiunilor o anumită răceală. De la Sofocle pînă la Dürrenmatt între corpul fizic și cel sufletesc al oponentilor se așează, s-ar zice, un zid invizibil; pasiunilor, le corespunde, în exterior, o raționalitate sui-generis.

„Poate pentru a exprima caractere vii, la Sorbul și George Mihail Zamfirescu pasionalitatea stă mai degrabă sub semnul extremelor, frizînd irationalul, de unde relieful de excepție. Ca poezie tragică, firește „comedia tragică” își exercită forța dincolo de lacrimi, într-un tărîm al contemplației active, înrîndindu-se astfel cu dramele unui Cehov. Personaje ca Tofana din **Patima roșie**, protagoniste ca **Domnișoara Nastasia** și **Ion Anapoda**, prizonieri ai propriilor himere, au tangențe cu marile figuri cehoviene din **Livada cu vișini**, din **Pescărușul** sau din **Trei surori**, — nu ca structură, ci în sensul neputinței de a se transforma. Particularitate hotărîtoare, în comedia tragică, risul nu vizează comportamente și situații fundamentale, ci de **amănunt**; ridem deci sau suridem de limbajul lui Silvestru Trandafir — **Dezertorul**, ori de acela al lui Vulpașin, — a căror retorică de periferie bucureșteană se desfășoară spontan, vulgar poate, dar cu atît mai autentic. Sensul major al reacțiilor lor e, nici vorbă, grav, deși agentul electoral Trandafir pare un mîrginit, deși Vulpașin, care „spierase șapte mahalale” cu scandalurile lui, ucigas al rivalului său Luca, părea incapabil de hotărîri disperate. Nimic comic în fond în aspirațiile romantice ale Domnișoarei Nastasia, caracter posesiv, intratabil, deci virtual, tragic, pentru care nu există compromis. Cum nici visul de a-și lega viața de cea a lui Luca, nici acela de a se întoarce din mahalaua Veseliei în Poca Nan, de unde părinții îi fuseseră izgoniți de împrejurări ostile („cale de o viață de om!”), nu se realizează, caracterul acestei eroine intransigente e oarecum predestinat. Nu predestinat de forțe supratereștre, ca în drama elină, ci intrucitva previzibil, în măsura în care determinante sociale și psihologice luminează amintitul caracter.

Dacă în tragedia de tip tradițional conflictul merge, în ciuda zig-zag-urilor, spre un final ineluctabil, bînuir de departe, pregătit într-o atmosferă crispanță, comedia tragică operează altfel —, cu as-teptări înșelătoare și ambiguități deru-

tante. Nu întrevădem lesne sensurile, nu știm ce poate aduce așteptarea, stare care la Cehov (în **Livada cu vișini** sau în **Pescărușul**) se confundă cu resemnarea. „Resemnarea e virtutea nenorocirii”. — afirmă una din cele **trei surori**. Dinamismul, inițiativele din comedia tragică implică, cel puțin în unele clipe, o așteptare pozitivă, de unde salturile de umoare, speranța în ceva bun, într-un miracol reparator, o anumită candoare care frizează comicul.

SINGURA tentativă mai veche, cu vagi analogii, a-ra-zisa **comedie serioasă**, fusese definită de Diderot în **Entretiens avec Dorval** (1757), ca o formă teatrală mixtă, la intersecția genurilor tradiționale care erau comedia și tragedia. Ținînd seama că printre reprezentanții „comediei serioase” de după 1850 se găseau Émile Augier și A. Dumas-fils, că ea balansa între gravitate și sentimentalismul patetic, e greu de găsit vreo legătură directă între amintita comedie și „comedia tragică”, aceasta din urmă de expresie curat românească, — practic o comedie de gen, inspirată din realitățile periferiei bucureștene, iar în cazul **Patimei roșii** incluzînd și dezbateri ale centrului, blazare, paradox, simptome decadente. Cum și Mihail Sorbul și George Mihail Zamfirescu au tîns spre

„adaptare în contemporaneitate” (cum afirma cel de-al doilea), actul întreprins de ei se inscria pe fundalul tendințelor novatoare europene. George Mihail Zamfirescu, regizor cu bună informație, era la curent cu problemele esteticii dramatice moderne (citînd pe Max Reinhardt, Gaston Baty, Gordon Craig, Stanislavski), interesat, pare-se, de experiențele italiene de la **Teatro degli Indipendenti** (1921—1930), parțial comentate de Anton Giulio Bragaglia într-un eseu răsunător: **Del teatro teatrale, ossia del teatro** (Despre teatrul teatral, adică despre teatru, 1929). Însă regizorul și teoreticianul italian, care se pronunța pentru un **teatro azione** în locul unui **teatro-parola** era un partizan zgometos al avangardei; „comedia tragică” ilustrează un proces de dezvoltare organică — pe un sol românesc, — caracterul autohton al personajelor din **Domnișoara Nastasia** fiind subliniat de însuși autorul într-un articol din 1932, **Storin și încă ceva...** Personajele de prim plan din toate cele cîteva piese mor năprasic; tragicul stă deci în raport de inegalitate cu zîmbetul, sugerînd tulburătoare **experiențe umane**, o atmosferă și caractere cu însemne specifice unor medii românești. Iată de ce invocarea acestei participări la evoluția teatrului modern mi se pare o datorie.

Constantin Ciopraga

Prozatorul și poetul Alexandru Căprariu în postură de dramaturg: Pensiunea Speranța, dramă reprezentată de curînd la Teatrul Național din Cluj-Napoca. În fotografie, actorii Viorica Mischileu și Anton Tașu

NOTE

● Director al nou-inființatului Teatru dramatic și de revistă din Giurgiu a fost numit regizorul Radu Boroianu. Secretar literar e tînrul critic Dan Weill.

● La Congresul Asociației internaționale a criticilor de teatru (A.I.C.T.) care s-a ținut în noiembrie la Tel Aviv, cronicarul poveștii „Tribuna”, Ion Cocora, a fost ales de adunarea generală comisar al organizației, pe viitorii doi ani. Consiliul comisarilor (acum alcătuit dintr-un român, un elvețian și un venezuelan) e unul din organele de conducere a Asociației.

● În cadrul schimburilor culturale dintre Asociația oamenilor de artă (A.T.M.) și organizații obștești similare din țări socialiste se află (ori s-au aflat recent) peste hotare: artista emerită Dina Cocea, președinta A.T.M., regizorul Mihai Lungeanu (Pitești), actorul Ștefan Radof (București) în R. D. Germană; regizorii Ioan Ieremia (Timișoara), Geta Vlad (București) și criticul Dumitru Chirilă (Oradea) în Uniunea Sovietică; regizorul Florin Fătulescu (Sibiu) și criticul Carmen Tudora (Constanța) în R.S.F. Iugoslavia; Ana Toboșaru, secretară a A.T.M., regizorul C. Dinischiotu (București), Vasile Mălinescu, directorul Teatrului din Birlad, în R. P. Bulgaria.

● Teatrul Național „Vasile Alecsandri” din Iași a prezentat în premieră absolută noua piesă a lui Mircea Radu Iacoban, **Hardughia** (5 decembrie).

● Numărul 10 al revistei „Teatrul” publică, printre altele: **Calul verde**, tragicomedie de Constantin Popa; un eseu (pertinent) despre personajul dramatic de V. E. Masek; sfîrșitul studiului lui Leonida Teodorescu despre dramaturgia lui M. Bulgakov.

Interviul luat de Paul Tutungiu lui Dan Nasta produce cîteva confesiuni

privind biografia artistului și unele notabile considerații referitoare la demnitatea și rosturile reale ale actorului în artă și în viața socială. Paradoxale, dacă nu bizare, sînt, însă, apostrofele adresate tinerilor regizori de azi, admonestați cu emfază profesorală, în propoziții bombastice, că ar „manevra” actorul, care e sfătuit, în același spirit de mentor, să-și ia „propriul destin în mini”. Printre foarte puținii regizori actuali care merită deplină încredere e citat de Dan Nasta chiar Dan Nasta, care oriunde a montat spectacole (în țară, nu în București — „unde toate marile proiecte mi-au fost respinse”) a contribuit la înflorirea nu numai a colectivelor, ci și a instituțiilor („Am montat... la Teatrul Național din Iași — și teatrul s-a înălțat. Am montat... la Naționalul din Timișoara — și teatrul a fost în ascensiune. Am montat... la Sibiu — și teatrul s-a trezit la viață.”) Din păcate, această autoviziune de basm, ca în „Frumoasa din pădurea adormită”, nu se verifică în realitatea faptelor, unele din spectacolele citate a fi scos din letargie numitele lăcașuri, fiind înregistrate, la timpul lor, ca modeste, dacă nu ca veritabile eșecuri. Astfel că rămînem mai cu seamă (sau doar) la frazele generale, într-un totu acceptabil, privind „refuzul de a fi părtaş la degradarea cuvîntului, la jocul nesincer, manierist și vulgar...”, ceea ce-i și dorim, în continuare, bunului nostru actor și regizor.

● Dincoace și dincolo de F de Valentin Tașcu (Editura „Dacia”, 256 pagini) e o serioasă monografie D. R. Popescu, în care sînt cuprinse și studiate aspecte esențiale ale operei prozatorului și dramaturgului. Volumul se încheie cu o pasionantă convorbire a autorului cu scriitorul, care-și mărturisește aici unele din obsesiile literare și din motivele generatoare ale pieselor și romanelor.

D. N.

„Kagemusha“

ACEST film al lui Kurosawa este: 1) o superproducție de mare spectacol, 2) o poveste fină, adică, originală, psihologică, 3) un film istoric. Trei genuri grele, și în tustrele o strălucită reușită artistică.

Iată faptele. În Japonia Evului Mediu, clanurile se războiau neconștient între ele. Clanul Takeda avea un șef de o mare valoare. Militar viteaz și gânditor inteligent. Într-o zi i se aduce în față un derbedeu, hoț de buzunare, condamnat la spânzurațoare. Fusese scos de pe esafod și adus în fața stăpînului Shingen. De ce? Pentru că semăna leit cu acesta. Curtenii considerau această asemănare ca o ombră-nicie. Atunci hoțul îi spune șefului: „Hoții mele sînt fleac față de jafurile tale și omorurile tale”. Shingen e impresionat de curajul golanului, ba chiar îl face onoarea să-i explice că ororile comise de el erau nobile, fiind făcute în interesul clanului. Între timp, Shingen e victima unui atentat și e grav rănit. El, atunci, ordonă ca moartea lui — dacă cumva va muri — să fie tănuțită timp de trei ani. Politica clanului să fie o politică defensivă, de apărare a integrității teritoriului. Dușmanii nu vor îndrăzni să atace, atîta vreme cît vor fi speriați de existența lui Shingen. Care se va arăta multumilor în persoana dublurii, a celui hoț care-l semăna leit. Ajungem astfel la problema psihologică a acestei povești. Dublura (umbră, sosi-ul, Kagemusha, cum se spune în limba japoneză) refuză această slujbă pe care o consideră dezonorantă. El, coate-goale, socoate că persoana lui adevărată e mai stimabilă decît aceea de fantomă cu simbricie. Totuși, e și să accepte. Căci altfel ar fi fost rănit. Vine însă un moment cînd „umbră”, dublura se schimbă. Nenorocit de reful său de „nimeni”, dorește să fie din

nou „cineva”. Dacă nu hot, cum i-ar fi plăcut cel mai mult, măcar... împărat, șef al clanului. Și atunci îi imploră, pe generalii care îl îngrijeau, să-l lase să facă treabă, să lupte pe front, să fie folositor... Dar samuraili nu acceptă. Îl mențin în rolul de păpușă. Și minciuna merge mai departe. Iar cînd războinicii vor crede că nu mai au nevoie de acea minciună, îi dau umbrei un bacșis. O scrisoare de multumire și îl alungă cu o ploaie de huiduieli și pietre aruncate în cap. Războiul între clanuri continuă însă. Kagemusha, „dublura”, este din nou un biet vagabond zdrențaros și flămînd. Vede pe călăreți luptînd și simte o nebușă poftă să participe și el la bătălie. Îl vedem dînd buzna în linile de foc, exprimînd astfel vitejește nevoia de fidelitate, de lealitate față de acel personaj fictiv, mincinos, care fusese... el. Curioasă, ironică afecțiune față de diversele personaje pe care viața te face să le personifici, chiar fără voia ta. Problema „dublei personalități”, a personalităților „alternante” de care se ocupă psihiatria, e în felul ei o realitate. Cînd însă omul oscilează conștient între cele două ființe opuse, și nu se decide, și le lubeste oarecum pe amîndouă, nu mai ne aflăm în patologie, ci în piin... Shakespeare!

Kagemusha, la sfîrșitul poveștii, se va arunca în război, și va muri cufundîndu-se în ape, alături de steagul clanului. Filmul se sfîrșește cu porunca dată de șeful unuia din clanuri: „Să se tragă nu în oameni, ci în cai”, fiindcă un cavaler fără cal e ca și inexistent. Asta ne trezește în minte vorba lui Giraudoux (din Siegfried și Ondine) cum că principala parte din care se compune un cavaler este... calul. Sau măcar ne amintește o replică din Richard III. Dar mai ales toate acestea ne fac să comparăm caval-

cadele din filmul lui Kurosawa cu clasele galopuri din western. Acestea din urmă sînt acrobatice, eficiente, gălăgioase, inghesuite, frumoase în felul lor, dar mereu aceleași. Cavalcadele din Kagemusha sînt cu totul altceva. Sînt un regal rafinat. Nu se pune problema eficacității practice. Reușita lor nu e problemă, ci axiomă. Iar valoarea definește acel unicat de istorie și geografie: extraordinarul popor japonez. O permanentă preocupare de estetică, de frumusețe, acompaniază și contrastează cu dirzenia și cu duritatea fiecărei confruntări. Genurile de luptă inventate de japonezi, jujițu și judo, au stil de balet, de poem dansant, de zbor. Tot astfel și calul, galopul său, împodobit cu un steag lung care nu frînează, nu balansează, nu dezechilibrează, ci merge înainte cu același pas de balet, de balet ritual, de slujbă liturgică. Acesta e spectacolul pe care îl oferă călăreții lui Kurosawa. Iar strecurat printre aceste estetice și liturgice frumuseți, cite un accent de universală umanitate, ca de pildă marea dragoste dintre hoț și bălețelul, moștenitorul real al tronului. Între „bunic” și nepot se naște o afecțiune mai presus de ritualuri și rațiuni de stat. De asemenea profund umană e acuzatia lui Coate-Goale împotriva șefului de clan, cum că nelegiuirile acestuia sînt mult mai grave decît bietele sale pungășil.

Păcat că filmul n-a putut fi copiat, așa cum se cuvenea, pe peliculă Eastman; ceva din grandioasa lui frumusețe, fără trucaje, fără „efecte speciale”, bazată numai pe desfășurări gigantice, pe vechi ritualuri și pe splendide culori se pierde în copia pe care o pot vedea spectatori noștri.

D. I. Suchianu

Tatsuya Nakadai în filmul regizorului Akira Kurosawa, distins la Festivalul de la Cannes 1980 cu Palme d'or

Cinema

FLASH BACK

Nickelodeon

■ **NICKELODEON** se numește în termeni glumeți cinematograful timpuriu american, aluzie la săliile mici și inghesuite în care se intra cu modesta monedă de cinci cenți; Peter Bogdanovich se ilustrează și pînă în anul cînd producea filmul cu acest nume, 1977, ca unul din criticii, teoreticienii, apoi regizorii furioși — prin luciditate ajunși la revoltă — ai tinerii generații. Tradus la noi cu un titlu mai banal, dar mai explicit (*Din lumea filmului de altădată*), Nickelodeon încearcă să impacă toate aceste trăsături contradictorii ale autorului: să fie istoric, dar și creație, să fie sarcastic, dar nu deprecativ, să participe, dar să păstreze și distanța, să dea impresia improvizatului și totuși să respecte spiritul epocii evocate. Se ajunge astfel la un film amabil, distractiv, din care la prima vedere nu transpare decît sentimentul nostalgiei, cel mult al ironiei față de naivitatea începuturilor; într-o a doua interpretare filtrîndu-se acida satiră a împrejurărilor care au guvernat acea copilărie, acel început de caracter al artei a șaptea.

Bogdanovich procedează la o manevră sîreată: el preia ticurile și trucurile din acel timp și face cu ele film, rezultatul fiind o persiflare prin rîcoșeu a epocii. Tot ce ulterior avea să devină artă este dominat de hazard. Echivoc de film care se încheie sub ochii noștri, și pe care o vom urmări din 1911 pînă în 1915, este un fruct exclusiv al intîmplării, la propriu al intîmplării, arta care se naște fiind rezultatul unor coincidențe, la propriu coincidențe. Protagonistii, care devin pînă la urmă cinești, au inițial alie și alte proiecte, ei se pomenesc în fața sau în soatele aparatului de filmat în urma unei avalanșe de erori: ciocniri, inversări de valize, urmăritori, confuzii de persoane, neînțelegeri etc. Singurul lucru real, respectat cu sfînțenie, este istoria filmului, dar aceasta nu are în cadru, este cunoscută doar prin aluzii, prin evocări verbale, prin lipsuri care determină pătrunderea în acțiune a pionierilor noștri. Reală sau nu (se poate discuta la infinit pe această temă, dar nu are rost), echivocul regizorului Harrigan este un prototip al acestei arte care și consuma coșulăria caraghioasă zburdind candidă între vesnicele contraste care au chinuit-o de atunci încolo: pragmatism și pasiune, tembelism și luciditate, cinism și idealism, improvizatie și sublimă capacitate de a marca, de a se face neuitată. Dîndu-ne un film vorbit și color, scris în sintaxa de acum șantierului de ani, dar folosind cerneala timpului nostru, Bogdanovich a compus un spiritul canoic al istoriei, neîmpînzind cu acele antologii de arhivă romantizate comentate de crainici sentențioși și aotostintori.

Romulus Rusan

Radio
Televiziune

Programul literar

■ **La Poșta teatrului radiofonic** de luni seară se confirmă observații formulate recent. Zeci de corespondenți își manifestă interesul, fidelitatea, nu o dată reală competență, față de repertoriul radiofonic, se interesează de planurile de viitor ale redacției, semnează sugestii și formulează interesante puncte de vedere. Fenomenul este explicabil. Teatrul radiofonic este o instituție ce și-a cîștigat, de-a lungul deceniilor, un mare prestigiu la care au contribuit diverși factori, de la politica repertorială la neobosită grijă pentru calitatea înregistrărilor. A da imaginea reprezentativă a numeroase secole de cultură extinse pe atîtea meridiane, a păstra justa proporție între premiere și reluări (în ultimele două săptămîni, o cifră record de noi transmisi: 11!), a reuni, apoi, în studio, cele mai im-

portante nume ale scenei noastre (iată pe cîțiva dintre interpreții zilei de luni: Radu Beligan, Dem. Rădulescu, Ștefan Mihăilescu-Brăila, Stela Popescu, Dorina Lazăr, Rodica Popescu, Florian Pittis, Nicolae Pomoje în *Sfîrșitul pămîntului* de Victor Eftimiu, sau George Constantin, Virgil Ogășanu, Mariana Mihut, Mircea Albulescu, Dina Cocea, Mircea Șeptilici, Mihai Mereuță, Vasile Nițulescu, Corado Negreanu, Mitică Popescu, Florin Zamfirescu... în serialul *Apostol* de Cezar Petrescu) în spectacole de factură stilistică și tematică diferită sînt garanții și explicații ale succesului. Nu în ultimă instanță trebuie menționat faptul că teatrul radiofonic beneficiază de un loc generos în programul săptămînal, că orele și zilele de difuzare se respectă cu rigurozitate, că, deci, așteptările publicului sînt împlinite cu relevabile

consecințe. Ascultătorii au deprins structura „afîșului” radiofonic manifestîndu-și opțiunile în deplină cunoștință de cauză.

■ Ceea ce este aici o realitate rămîne, încă, un deziderat în alte comparimente ale programului zilnic, precum cel al emisiunilor de informare și exegeză culturală transmise pe micul ecran. Un sondaj asupra realizărilor din lunile septembrie—octombrie—noiembrie evidențiază faptul că în afara săptămînalei *Vieți culturale* (de joi după-amiază), mozaic de știri și comentarii din domeniul tuturor artelor, puține transmisi mai au o asemenea stabilitate ritmică. Istoria și actualitatea artelor vizuale (pictura, sculptura, cinematograful) sînt aproape absente din preocupările televiziunii, mult mai atentă la ecourile stîrnite de muzică (*Actualitate muzicală*, pe programul I, *Serata muzicală* și alte rubrici pe programul II). Nici literatura nu se află într-o situație mai bună. *Paginile din Istoria teatrului românesc* s-au oprit, în perioada de care ne ocupăm, doar asvopieselor *Năpasta și Vlăduț-vodă*. *Moștenire pentru viitor* (cu zi de difuzare variabilă, dar cu loc de difuzare stabil: programul II) s-a ocupat de Mihail Sebastian, Pavel Dan, Al. Philippide, Za-

harla Stancu sau de *Chilul patriei*, izvor de inspirație veșnic viu în operele scriitorilor noștri, ca și de *Centenarul „Scriitorilor” eminesciene*. În sfîrșit, *Dezbaterile culturale* de vineri seara au abordat, în aceste luni, teme: *Patriotismul*, *mesaj și angajare a culturii române*, *Valențele educative ale literaturii pentru copii*, *Teatrul, tribună de afirmare a valorilor umaniste ale societății noastre*. Adunînd timpul rezervat emisiunilor literare citate ajungem la o medie de 35 de minute din circa 100 de ore ale programului săptămînal, ceea ce este, evident, extrem de puțin mai ales dacă ne gîndim la bogăția planurilor editoriale, la afluența excepțională, a cumpărătorilor în librării, la cifra impresionantă, a tirajelor. În mărturie roșite în studiourile radiofonice sau de televiziune. În articole, eseuri și studii tipărite, scriitorii dau o înaltă apreciere cititorului de azi, subliniindu-i exigența, dimensiunea largă a informației, apetitul față de literatura de calitate. Programul literar al televiziunii rămîne oarecum izolat față de asemenea incitantă atmosferă. *Dezbaterile culturale* organizate, pînă acum, după o unică formă, (se alege o temă și se alătură o serie de opi-

nii pe marginea ei) pot să-și diversifice „metodele”: o seară poate fi dedicată unei cărți-eveniment sau unui scriitor, interviul are dreptul de a sta alături de comentariul critic, televiziunea poate, de asemenea, lărgi (valorificînd o tradiție cu excelențe realizări) producția filmelor-document, filmelor-eseu dedicate poeziei sau prozei române contemporane. Cititorii *Bibliotecii critice* tipărită de Editura „Eminescu” sau al seriei... *contemporanul nostru* de la Editura „Albatros” ar primi cu atenție și plăcere simulare rubrici t.v., unele dintre ele experimentate cu ani în urmă pe micul ecran, abandonate, apoi, din păcate. Pledăm, așadar, pentru revitalizarea programului literar al televiziunii, așa încît prezentarea și investigarea cărților, a destinelor scriitoricești, a temelor majore ale culturii noastre să facă obiectul nu numai al unor transmisiuni mai ample, ci al unor emisiuni de sine stătătoare.

■ Sîmbătă dimineață, *Telescoala* se va ocupa de *Valori ale prozei române contemporane* cu participarea prof. univ. dr. Ion Dodu Bălan și a prof. Nicolae I. Nicolae.

Ioana Mălin

Secvența

● Unele filme slabe își pierd, atunci cînd sînt cuprinse în programele de televiziune, sîcitiarele defecte; e aici un fals paradox, destul de ușor de descifrat. Reduse la dimensiunile micului ecran, ridurile ori exuberanța forțată a unui star trecut de prima tinerețe se estompează, decorurile de mucava, costumele eteroclitice, numărul ridicol de mic al figuratelor, precum și sărăcia de imaginație sînt mai puțin vizibile, iar stîngăciile de mizanscenă, din planul secund, aproape dispar. Privite ca printr-un binoclu răsturnat, cadrele neinspirat compuse ori detaliile nepotrivit alese își aplatizează, parcă, relieful supărător. De asemenea, diferențele socante dintre secvențele ce se desfășoară în interioarele construite pe platon și dintre cele care își imorimută lumina de la peisajele naturale se micșorează, pe albe negrul recentoarelor t.v. Iar peste dialogurile trîdnice înlătuite, spectatorul așezat comod în fotoliul său de acasă — mai puțin atent decît publicul din săliile de cinematograf — trece cu mai multă indulgență. Există totuși pelicule care, chiar urmăriți în aceste condiții, te fac să te gîndești la „necesitatea” inventării unor ecrane liliputane.

L. C.

GEORGE OPRESCU

Există câteva portrete ale lui George Oprescu, istoricul de artă, criticul, omul de muzeu, care a dat acestei discipline la noi nu numai anvergură științifică, dar și chipul viu al unei prezente în real, care a scos cercetarea în acest domeniu din jocurile impovizate și din aburii lipsei de metodă. Mă gândesc la portretele-sculpturi ale lui Irimescu și Jalea, la desenul lui Steriade. Toate se opresc la studiul arhitecturii severe, tăioase a fizionomiei lui Oprescu, la profilul lui autoritar, de medalie, la privirea în care scilipeau loialtă certitudinile intuiției și îndoielile rațiunii. Aceasta era într-adevăr figura „Profesorului”, când intra, perfect punctual, în Institutul de istoria artei și pornea pe loc la dictat textele scrise în ajun sau la discutat proiecte ori lucrări ale colaboratorilor. Purta cu sine siguranța omului care crede în eficiență; era un european convins de valorile acțiunii și ale rezultatului palpabil; la fel de convins era de importanța amplasării acțiunii în spațiul valorilor de civilizație și cultură de tradiție elino-romană, pe care știa să o releve în spiritualitatea românească, cu un ascuțit simț al echilibrului.

Un discurs admirabil ținut în 1937 la Liga Națiunilor, în problema rolului limbilor clasice în educație, discurs intitulat „Spre un nou umanism”, avea să definească aria de acțiune științifică și pedagogică a lui George Oprescu. La Universitatea din București, unde inaugura în 1931 cursul de istoria artei și unde timp de aproape două decenii a format generații de studenți în spiritul unei gândiri clare și metodice în dorința de a trăi valorile artistice; la Muzeul Toma Stelian și la Muzeul de Artă al Republicii; la Institutul din cadrul seminarului de istoria artei al Universității bucurestene, apoi la Institutul de istoria artei al Academiei înființat în 1949, al cămii director a fost până la moarte. George Oprescu a pus în practică idealurile unei concepții umane de larg orizont. Chiar faptul că institutul a cuprins de la început sectoare de activitate, atât în domeniul artei populare, al artei vechi românești, al artei moderne, cât și al teatrului și muzicii, și că în toate aceste sectoare prezenta lui George Oprescu își lăsa amprenta, arată suplețea și bozătia informației și a metodologiei lui de cercetare. Au arătat-o și cărțile lui de tinerețe și de pînă la maturitate: *Artă țărănească la români* (1922); *Pictura românească în sec. al XIX-lea* (1937); *Grafica românească în sec. al XIX-lea* (1942, 1945). Sint cărți de referință, care au rămas pînă astăzi surse fundamentale de informare și orientare pentru temele respective. Modul degajat, fără crispări, de a privi arta și de a scrie despre ea ținea, fără îndoială, de siguranța de mîcare în interiorul unui univers spiritual căruia Oprescu știa că-i aparține.

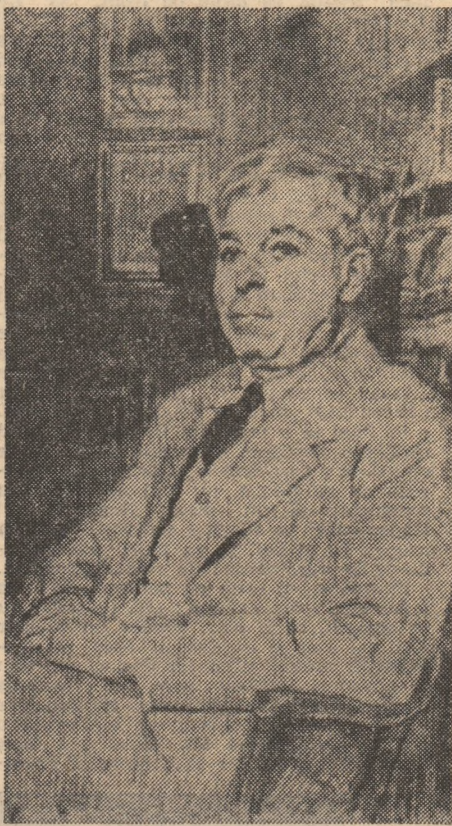
Am spus „mod de a privi”: era, cred, aici cea mai revelatoare dintre aptitudinile lui. Că se afla în fața unei opere de artă trăia o adevărată transfigurare. Analiza lucidă a savantului nu acoperea cu nimic sensibilitatea sensibilă a emoției cu care descoperea arta. Nu uit cum la vizitarea unei expoziții Toulouse-Lautrec i-au dat lacrimile în timp ce comenta inteli-

G. Oprescu

gență sau grația unei linii, după cum rămîn de neuitat prezentările și descrierile pe care, la cursurile lui, le făcea atunci cînd proiecta opere ale goticului francez, ale picturii spaniole din sec. al XVII-lea, ale picturii românești de la începutul sec. XX. Deși metoda lui pedagogică nu se baza căutat pe efecte atrăgătoare ci mai curînd avea un caracter sec, totuși un subtext țesut din infinite ramificații dădea posibilitate celui atent și la zonele secundare ale cursurilor lui Oprescu să plece de la fiecare lecție cu un nou bagaj de meditație în perspectivă. Aceeași calitate pedagogică infailibilă a desfășurat-o în activitatea lui muzeală. În cronicile redactate decenii de-a rîndul în presă, și care recitite astăzi, pe lângă faptul că în cea mai mare parte confirmă exactitatea adesea intuitivă a diagnosticului, echivalează cu niște mici lecții de artă contemporană românească. Oprescu rămîne un excelent profesor.

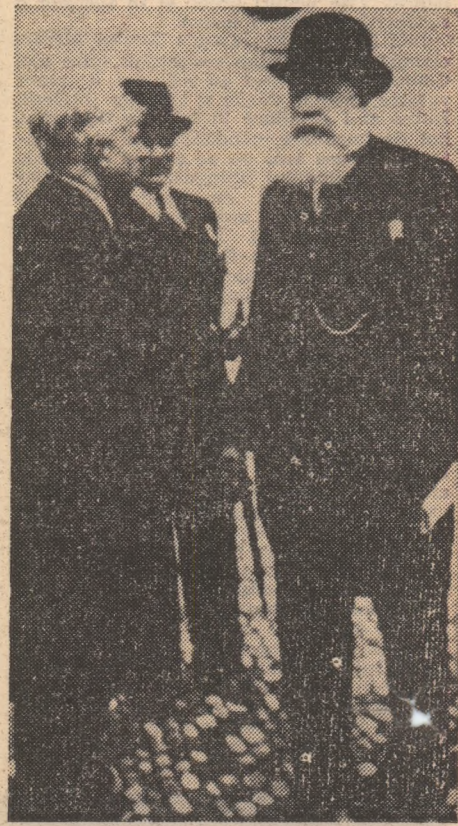
La Institutul de istoria artei condițiile de lucru i-au permis să încerce o sinteză superioară a experiențelor lui pedagogice. În cadrul sedintelor de consiliu științific, în cadrul comitetelor de redacție ale revistelor institutului, în dezbaterile pe marginea temelor de plan interviu și observațiile lui depășeau întotdeauna mica circumstanță; o idee mai largă se desprindea din ele. Ne frapa mereu felul

Portret de Steriade

lui de a veghea cu strășnicie să nu prolifereze pedanteria și îngustimea de spirit. Detesta titlurile lungi și pompoase, pretiozitățile și erudiția de paradă. Un studiu, fie el și științific, trebuia să aibă caracterul unei conversații documentate și inteligente, adresate unui cititor întotdeauna respectabil. În toate iubea simplitatea, pe care cred că o înțelegea ca pe o disciplină și o demnitate a spiritului. Avea un soi de sociabilitate profesională pe care o desfășura în momente rare, dar de înaltă tensiune. Așa erau ajunurile de An Nou în institut pînă la ora siglării birourilor, cînd ne povestea amintiri despre Iorga și Părvan, despre Valéry și Einstein, despre Doamna de Noailles și Elena Văcărescu, despre Henri Focillon. Își corecta momentele de exoanșune afectivă prin bruste intervenții de maliție. Avea în acele oline ceva din figura unui intelectual din sec. al XVIII-lea; stăpîn pe sine, ironic, sistematic în idei și gusturi, complezent cu propria-i sensibilitate civilizată; increzător în preferințele lui culturale, fără o nevoie absolută a noutății, de care totuși, receptiv sau nu, îi plăcea să se intereseze.

A avut prietenii de-o viață întreagă, dar și adversități la fel de durabile. Poate că din cauza lor, dar nu numai din cauza lor, imaginea lui de primă vedere a fost aceea a unui om predominant,

Cu Nicolae Iorga la Zürich, în 1939, la un Congres de istorie

aspru, cu rugozități. Cei din jurul lui știau că lucrurile nu sînt întotdeauna așa. Era suficient în această privință să-i observi mișcările, cit de mult se deosebeau de figura sa impunătoare, oarecum dură. Erau mișcări înguste, subtile, rămase tinere, mișcări fine de donator dintr-o pictură medievală. Ele trădau o latură a personalității lui, mai ascunsă; o dimensiune a rezervelor, aproape de timiditate, și chiar a unui anume sentimentalism. Era o latură care ieșea la iveală cînd și cînd: vorbind despre muzica lui Wagner, din care prefera pe *Tristan și Isolde*, vorbind despre natură, despre copaci, uimit fiind și trist de faptul că istoricii de artă — spunea el — gustă atât de puțin frumusețea pădurii și a copacilor.

Din toate importante funcții pe care le-a deținut în țară și în străinătate, cred că mai la inimă i-au stat cele mai apropiate de real, de concret, de miezul înțelegerii și al acțiunii, acolo unde putea face ceva pentru oameni. Aceasta, de-a fost în felul lui un singuratic. Este principalul omagiu pe care i-l pot aduce astăzi nu numai cei care îi citeau cărțile sau îi priveau colecțiile donate, ci și toți cei care recunosc în activitatea lui un mare capitol de cultură românească.

Amelia Pavel

Cartea muzicală

DIN titlul cărții profesorului Romeo Ghircioașu, *Studii enesciene*, transpare clar conținutul. Binevenită este surprinderea pluralității de înțelesuri a componisticii enesciene, prin delimitarea precisă a unor teritorii diverse (studiile *Aspecte modale ale diviziunilor de ton în creația enesciană*, *Elemente stilistice în limbajul enescian* etc.). În *Categoriile de creație*, cel mai întins și prețios studiu, autorul, luminind muzica în trei „trepte” succesive (senzorialul, afectivul, raționalul), desprinde, schișându-se în trăsături generale, un început de semantică a muzicii enesciene. Felul cum este acesta încadrat, pornindu-se de la fugitive exemplificări într-un sistem de axe ortogonale (axa luminozității, axa dinamicii) arată nu o strictețe, obstinare mereu la fel, ci o modalitate analitică, simțind mai întii nevoia de a face ordine, chiar dacă parțial înghesuind sau deformînd „obiectul” muzical de cercetat, pentru a trece ulterior (și în ulterioare lucrări) la detalii și nuanțări în interpretarea critică.

Editura Muzicală oferă cititorului mai „relaxat”, ca să vorbim așa, și lucrări înfrîngătoare baia mai liberă, mai largă, a mișcărilor de idei prin asociere, a privirii generale survolînd deliberat de la mare altitudine, făcînd convenția eseu-lui. Elogiem remarcabila carte *Veșnic tinărul George Enescu* a „veșnic tinărului” maestru George Sbărcea, carte trăind prin ritmul în care pasaje legate de biografie, fragmente de memorii, de mărturii, de cronici, scurte prezentări ale momentelor de căpătîi, succinte dezveliri

de sensuri (nu numai) muzicale ale capodoperelor etc. sînt alăturate. Astfel, nu alit prin rigoare sau adîncire, cit prin scînteie, prin vioiciune jurnalistică, prin surprinderea trecutului așezat însă sub zodia prezentului și a nemuririi muzicii enesciene, cartea apare ca biografie pentru marele public, largă, generoasă, împletindu-se pe multe fire cu creația enesciană căreia îi surprinde direct determinările în și pentru epocă, pecetea perenității.

Pe drumul spre sinteza largă, vizionară, pretențioasă se așează cartea lui Ovidiu Varga *Quo vadis muzica? Orfeul moldav și alți șase mari ai secolului XX*. Este un al doilea personal răspuns-jalon pe drumul pe care înaintea muzica, urmînd a fi mai departe marcat consecvent cu *Cei trei vienezi și nostalgia lui Orfeu*, *Mozart, un Orfeu total* pînă la *De la Orfeu 53 la folk-Orfeu*. Acest proiect de anvergură încearcă surprinderea orfismului în muzică, aici a lui Enescu și a altor „șase mari” („Orfeul ceh morav Janaček, Orfeul finlandez Sibelius, Orfeul spaniol de Falla, Orfeul polonez Szymanowski, Orfeul rus Stravinski, Orfeul ungur Bartok și Orfeul moldav, românul Enescu”). Se deduce astfel că, dincolo de diversitatea de aspecte exterioare, autorul presupune un fond, o amprentă comună, unind muzica celor șapte „mari ai secolului XX”, mai mult, străbătînd muzica de la începuturi pînă azi. Ar fi simplist să se asimileze orfeicul cu melodicul; autorul evită aceasta, reușind, din alăturarea unor pagini compozite la extrem, cuprinzînd cronici ale vremii, citate foarte ample,

procese verbale-document, referiri sumare asupra formei și programatismului unor lucrări etc., să realizeze o carte în care lămurește pe deplin cititorul despre ce se înțelege prin orfeic.

Elemente de scriitură modală de Dan Buciu aduce repere noi pe un teren relativ puțin teoretizat. Titlul e modest-nesemnificativ; în realitate, sîntem în fața unui adevărat tratat de armonie modală, trădînd convingerile autorului, ca orice tratat, avînd însă meritul de a cuprinde, enunța, ordona și sintetiza un material vast, pînă acum lăsat într-o destul de largă „libertate” teoretică. Iar argumentația e cu atât mai convingătoare cu cit aproape tot ce se afirmă se sprijină pe temelii armonizării tonale.

O monografie excelentă *George Ștephănescu* semnează tinăra muzicologă Carmen Antoaneta Stoianov. E un îndreptățit act de restituire și semn de exclamare repetat față de destihul în vreme al creației intemeietorului de drept al Operei Române. Nici un alt muzician nu a fost atât de strîns legat de înființarea și devenirea unor instituții capitale pentru viața noastră muzicală ca G. Ștephănescu; de aceea, autoarea așează un semn de egalitate între biografie și implicare în viața muzicală, între drumul vieții și creația muzicianului și drumul spre întemeiere al Operei. Mai mult, se face aici cuvenita parcurgere pas cu pas a creației unui muzician, autor al primei simfonii românești (1869) care, deși neglijîndu-și propria vocație de compozitor în folosul unor nobile idealuri muzical-patriotice, a lăsat destule lucrări de semnificație și rezonanță în epocă. I se dedică pe merit o lucrare amplă, de valoare.

Estetica sonatelor clasice de Wilhelm Berger aparține acelor lucrări de condensată sinteză. Cartea se așează de la început sub un întreg semn de întrebare: Unde situează autorul estetica? Prin ce se delimitează, pînă unde se întinde

sonata? Ce se înțelege prin clasic? „Răspunsul”, de dimensiuni apreciabile, cu tabel sinoptic și index dezvoltate, reface drumul spre împlinire al formei de sonată și „evoluțiilor paralele” (*Sonata pentru pian și sonata pentru pian și violină*, *Trioul instrumental*, *Cvartetul, concertul, simfonia*). La o primă vedere, așadar, modalitate amplu-descriptivă. Din cuprinderea materialului sub ample acolade însă, din îngroșarea periodică a dinamicii cristalizării formei în tiparele de dialectică opunere tematică, din schițarea legăturilor biunivoce muzică-filosofie (estetică), a impactului în conștiințele sensibile ale vremii, a cristalizărilor muzicale în curs, din fragmente de cronici și de tratate muzicale din epocă, autorul organizează materialul nu numai după structura declarată, limpede în cuprins, ci și în direcția (mai subtilă, mai laxă rămînînd inevitabil nu atât deschisă cît spațiată, susceptibilă de a primi mereu completări semnificative, vizînd uneori posibile reorientări, regrupări de idei) lămuririi întrebărilor ridicate în titlu. „Orice clasicism fiind prin esență intelectualist, este prin definiție normativ și autoritar”, scrie Eugenio d'Ors. Structura echilibrată, clară, „normată”, renascențist-perfectă a sonatelor e subliniată de exegeții importanți ai genului; în carte se urmărește însă cum se încheagă ea în formele binecunoscute și recunoscute. La fel, perfecțiunea formei a fost îndelung demonstrată; W. Berger adaugă, pe lângă referințe ample la locurile celebre ale genului, și cazuri atipice, de genială „excepție”. Se vede astfel că termenul clasic se completează prin „umplerea” treptată a noțiunii muzicale sonată, prin descrierea amănunțită a esteticii proporțiilor sonatei (e posibil și drumul invers), gen prin excelență clasic (lucru adevărit de istoria muzicii).

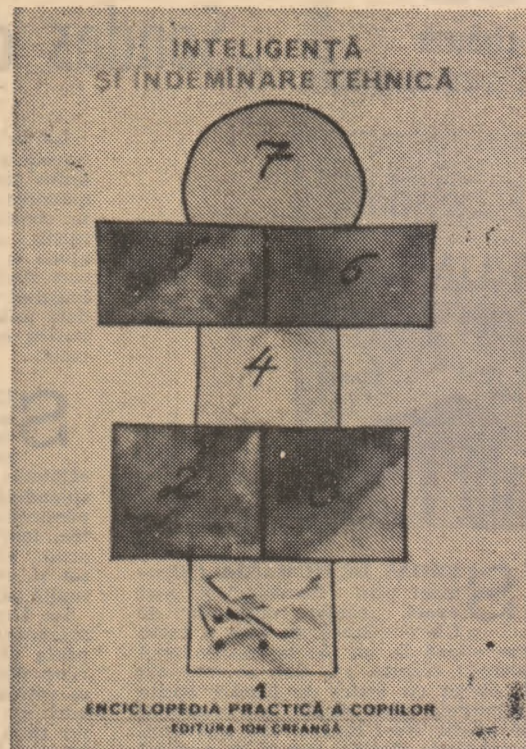
Viorel Crețu

Din cărțile Editurii „ION CREANGĂ”

1981

- *** – ENCICLOPEDIA PRACTICĂ A COPIILOR (vol. I)
- Constantin Georgescu – Tren de noapte
- Al. Mitru – Cîntecul Columnei
- Victoria Ana Tăușan – Întîmplări pentru tot anul
- Costache Anton – Vacanța
- Ion Lilă – Hai să fim prieteni
- Elisaveta Novac – Ochiul de basm
- Lucia Olteanu – Lumea într-un degetar
- Platon Pardău – De dimineața pînă seara
- George Tărnea – Cîntec pentru Țara-Om
- Ștefan Zăides – Marele Dragon depune armele
- Ada Orleanu – Doi ani de cutezanță
- Majtényi Erik – Postás Pali Levelei (Pavel poștașul – lb. maghiară)
- Richard Wagner – Anna und die uhren (Anna și ceasurile – lb. germană)

PUBLICITATE

Cartea
străină

SENDAS DE RUMANIA („Drumuri prin România” și, mai exact, „cărări românești”) de Clara Janés nu este o carte care adună la un loc impresiile unei călătorii grăbite, așa cum se întâmplă de obicei cu astfel de lucrări oprite în limitele unui jurnal sau memorial cu notații. Nu-i lipsesc, este adevărat, însemnările directe, culese în timpul său. Dar acestea nu mai sunt doar niște transcrieri „pe ceas”, ci reelaborări supraviețuite de memorie și, mai ales, de cercetare și cunoaștere. Poeta spaniolă a călătorit prin geografia noastră în august 1973 și cartea aceasta a fost scrisă acum. În 1981, după ce intervalul celor mai bine de șapte ani a decăntat imărinile, lăsând la suprafață numai datele esențiale, date pe care Clara Janés, ajutată de o foarte bogată bibliografie, le-a confruntat și verificat durată și motivația istorică.

Cu alte cuvinte, ceea ce a interesat-o pe autoarea cărții a fost nu generozitatea reportajului, ci dificultatea și rigoarea unui text care să surprindă exact și frumos cit mai mult din modul nostru de a trăi, de a rămâne și a ne manifesta în timp. Sint reținute, firește, elementele efortului construcției socialiste românești, Clara Janés înfrizând la Brașov, printre făuritorii de tractoare și autocamioane, ori supraviețuind uriașele turbine de la Porțile de Fier. Sint reținute momente din cîmpii noastre îngrijite și pline de rod, ori lungi și interesante dialoguri cu oameni de toate profesiile. Toate acestea însă pătrund și rămân în text ca ilustrații directe ale unui spațiu pentru a căruia înțelegere s-au parcurs multe oaze de istorie, sociologie, etnografie și literatură. În felul acesta, trecerile de la astfel de date la prezenta unui vinzător de fluier de lină Sibiu, drumul spre casă al unei nunți din Banat, ori legănarea în albastrul de pe Copou a teiului lui Eminescu, sint treceri absolut normale, fără nici un fel de stridențe.

Sint, în genere, rarissime astfel de cărți pentru că sint foarte dificile în scrierea lor mai ales atunci cînd se are — și trebuie să se aibă — în vedere cititorul cărții și se adresează. Un foarte bun exemplu ar fi Goethe, călătorind prin Italia. Și tot așa, Merimée sau Byron. Și nu mai puțin Castiglione, în coborîrea prin Spania, sau Miguel Angel Asturias, cu minunata sa carte despre noi, carte care a cunoscut un mare și meritat succes în Hispanoamerica, în mod deosebit în Mexic, unde a fost reeditată.

Clara Janés este foarte aproape, în elaborarea cărții sale, de acest ultim nume, neîndoielnic cel mai luminos din cîte s-au aplecat asupra noastră, citindu-ne geografia și timpul și iubindu-ne cu adevărat. Precum Asturias, autoarea face să fuzioneze în același text proza, poezia, eseu, convorbire sau reportajul, dar, spre deosebire de acesta, cel care de multe ori a căutat și a reușit suprapunerii sentimentale ale calendarului nostru peste cel al neamului său, Clara Janés face efortul de a pătrunde în realitățile românești fără datele de „acasă”. Contemplînd ceramica neagră de la Marginea, de exemplu, poeta nu caută nici un fel de termen de comparație. Ea exolică pur și simplu cum arată această ceramică neagră, cum se lucrează și, mai ales, cine sint meșterii. Alături de mesele și cuptoarele lor, un tînar din sat își durează casă și trecerea de la formele ceramicii la cele ale vittoarei construcției se face ușor, datorită aceluiași miinl de meșteșugari pricepuți, miinl care-l dăruiesc autoarei o floare, în timp ce o bătrînă exclamă „parcă-i românească”, iar ea, punîndu-și-o în păr, cercetează cu atenție culoarea și motivele vestimentelor.

CLARA JANÉS

„Sendas de Rumania”

Intr-o singură secvență, deci, sint introduse, conturate și definite, cel puțin cinci personaje, număr în care autoarea se implică pe ea însăși. Și, în continuare, textul curge cu naturalețe: „Era aproape noapte cînd am ajuns la Voronet, dar lumina puțină care stăruia peste colinele din jur ne-a îngăduit să contemplăm pentru prima dată minunatul și unicul în lume albastru care domina din toate frescele...”

SINGURELE momente de transcriere directă a emoției au fost rezervate de Clara Janés numai poeziei. La un an după călătorie, ea a publicat, de altfel, o splendidă carte de poeme închinată pămîntului românesc. Cîteva din acestea, foarte puține, au fost reluate acum, în contextul care le-a declanșat și, evident, relectura lor are mai multă sugestie.

La Lăncrăm, de exemplu, lingă prezența în bronz a lui Lucian Blaga poeta descrie totul cu ochii însoțitorilor, pentru ca mai apoi, cînd aceștia se retrag sub bătaia vîntului prin arbori, să rămînă singură: „Am stat un timp și am privit chipul sculptat al poetului, și lingă el, sprijinindu-mi caletul pe grilajul din fier forjat, în timp ce vîntul îmi biciuia obrazul și-mi răsfîra părul ca pe niște frunze, am scris: «Incununat de mîrți și trandafiri, / în pămîntul său, / sub un acoperiș de nori doarme Lucian Blaga. / ... / Nu e singur, / îl însoțește tatăl său / și poate un prieten din copilărie. / Deasemeni, bufnita / cea care în două note / dialoghează cu vîntul și plopii. / Doi trandafiri înalți / ca niște luminări / îl sint escortă în odihna sa / în această moarte neobosită / care-și adîncește rădăcinile. / Înconjurat de mîrți și trandafiri, / în pămîntul său, / doarme Lucian Blaga / pentru nîcînd mult ca o lebădă / căci din adîncul apei / ne-a lăsat pentru vesnicie / cîntecul său...”

Același lucru se va întîmpla și la Tirgu Jiu, lingă monumentele brăncușiene, cele cărora Clara Janés le dedică cinci splendide poeme scurte, evitînd pe cit posibil natura statică, adică descrierea metaforică a obiectelor, în favoarea reflexiei provocată de stăpînirea materiei de către om. De faimă mondială, sculptorul Eduardo Chillida îl va răspunde mai tirziu Clarei Janés: „...imi spui că ți-am ajutat să-l înțelegi pe Brăncuși. Iar eu îți pot spune că fără Brăncuși nu m-aș fi putut înțelege niciodată...”

E curios cît de aproape de noi a reușit să se situeze Clara Janés pentru a ne privi. Nu există pe tot parcursul acestei cărți dense și pătrunzătoare nici un fel de distanță între ea și text, nici un fel de reținere în fața cuvîntului și nici un fel de observație de circumstanță sau „umplutură”. Cu o dezinvoltură constantă, ea scrie la fel de bine despre străzile Bucureștiului de azi sau despre Sarmizegetusa dinoldeana, despre întîlnirea cu Ovidiu la Constanța sau despre convorbirile la Iași și București cu scriitorii George Lesnea, Zaharia Stancu, Mircea Radu Iacoban, Corneliu Sturzu sau Mihnea Gheorghiu, pentru ca în același timp să se oprească asupra Mesterului Manole sau Mioriței, să privească de la tribuna invitațiilor la 23 August marea manifestație a oamenilor muncii, să descrie culorile lui Tonitza, ori să fugă prin ploaie, rememorînd un vers românesc și gîndindu-se, antioctiv, la posibilitatea nostalgic a reverderii.

„Intenția mea — mărturisește Clara Janés în cuvîntul introductiv — a fost să arăt cu toată sinceritatea tot ceea ce am văzut și am auzit în România, tot ceea ce mi-au arătat, am presupus sau am intuit, tot ceea ce am perceput fără să-mi dau seama, căci a pătrunde în mine asemenea aerului; cu alte cuvinte, tot ceea ce, după puterea mea de înțelegere, face ca această țară să fie ea însăși...”, iar mai înainte, parafrazînd un vers al arhiprestelui din Hita (Cartea bunei iubiri), notează: „...doresc să mă exprim astfel, încît cuvintele să servească intenției și nu intenția cuvintelor...”

După cartea de acum aproape șaiszeci de ani a lui Ramón de Basterra (Opera lui Traian), Sendas de Rumania, editată de Plaza y Janés în Ro-tativa, una din colecțiile sale de mare prestigiu și tiraj, reprezintă o declarație de mare credință și dragoste a unui călător față de pămîntul românesc.

Darie Novăceanu

Nec decipitur ratio

CINE urmează rațiunea nu se înșală niciodată: nec decipitur ratio. Iată devisa Secolului Luminilor, a Purtătorilor de tor-te, a iubitorilor Adevărului, aletofili care mai strigau de asemenea: „Îndrăznește să cunoști”. Ciudat este însă că, deși raționalistii sint prin definiție dușmani ai entuziaștilor, aproape nimeni nu poate scrie despre veacul al XVIII-lea fără a aprinde: Nedd Willand, Robert Mauzi, Werner Krauss, ca să nu pomenim decît cîteva din cercetătorii moderni ai fenomenului, se inflcărează pe măsură ce pătrund în nucleul acelor vremi care înseamnă, de fapt, începutul gîndirii moderne. Cel mai entuziasat însă, scriind un adevărat roman al literaturii, filosofiei, moralei și teologiei, științei și politicii secolului al XVIII-lea, rămîne Paul Hazard (1878—1944), ale cărui principale lucrări de istorie literară pot fi citite, în ciuda profundei eruditii și a lucidelor sinteze critice, ca o scrisoare aproviată, adresată fiecăruia dintre noi — dar nu este stilul epistolar cel mai potrivit pentru veacul Luminilor? Niciodată termenul de „corespondență” nu însemnase atît. Scrisorile, prelungea o conversație, nu abordau oare toate subiectele posibile, într-un stil absolut degajat de indiscrețiile eului? Scrisorile abatelui Gailant, scrisorile lui Frederic al II-lea, scrisorile lui Voltaire, nu însemnau de multe ori un material mai consultat decît opera lor?

Degajarea stilului lui Paul Hazard nu este însă, cum ne-ar plăcea să credem, un efect al clarității „luminilor”, ci al generozității comparatiste. Dacă pină la Croce, Herder și Goethe, literatura era considerată doar *Erfüllung der Sprache*, problema traducerii pîndînd irezolvabilă, înnoirea adusă de Gustave Lanson (1857—1934), care impunea istoriei literare o viziune amănunțit sincronică, a deschis școlii comparatiste franceze un drum al diversificării metodelor și largirii sferei conceptului de literatură comparată în care Paul Hazard și Fernand Baldensperger au avut un rol esențial. În revista condusă de aceștia s-au publicat principalele studii ale celor ce încercau o nouă structurare, supra-națională, a epocilor istoriei literare. După Hazard, Herder sau Voltaire, Beccaria sau Beaumarchais urmau să apară ca martori egali — „cu aceeași putere de influență și cu aceleași date”. Atras mai degrabă de istoria ideilor, acea *Geistesgeschichte* de tip german, decît de studiul circulației tematic și motive preconizat de Van Tieghem, profesorul comparatist exagerează însă, se spune, cercetarea literaturilor ca o totalitate — *comparaison n'est pas raison* — păstrînd din Secolul Luminilor numai caracteristicile generale, nu diferențiale: „o culegere de sloganuri care spun tot și nimic” (cf. Werner Krauss, *Perspektive und Probleme zur französischen und deutschen Aufklärung*, Berlin 1965, p. 16). Această „istorie a literaturii generale”, cum o numea Van Tieghem, nu înseamnă totuși enorm din punctul de vedere al unui *homo europaeus*? „Paul Hazard nu neglijează factorii de ordin material care explică marile transformări care se produc în conștiința oamenilor, ci, ca orice spirit umanist autentic, dorește să pună în relief forța imensă pe care o deține cultura în procesul de modelare spirituală a publicului capabil să o recepțieze” (cf. Romul Munteanu, *Paul Hazard și metamorfozele conceptului de istorie literară*, studiu introductiv la *Criza conștiinței europene*, București, 1973).

Gîndirea europeană în secolul al XVIII-lea *) completează ideile și structura *Crizei conștiinței europene*, cercetînd mai degrabă efectul filosofiei „raționaliste” decît debutul curentului sentimental-romantic (care, prin Pamela, *Manon Lescaut*, *Werther*, ca umbră a „luminilor”, nu e totuși de ignorat). Nota dominantă a secolului e considerată spiritul critic: revendicările — de obicei concrete, terestre — urmînd a fi împlinite prin evoluție și nu revoluție. Gianbattista Vico și avelul său la imaginație rămăseseră fără ecou, Wolff și Locke impuneau empirismul; problema religiei se punea nu doar pentru învățați, ci, de acum, pentru marea public, renunțîndu-se astfel la eruditie în favoarea unui stil agreabil; ironia, epigramele demolau „vechile erori”. Antonio Genovesi cerea tinerilor să nu mai facă jurămînt pe spusele maeștrilor, fericirea, morala și societatea deveneau un ghem ce trebuia descurcat cu aceleași metode. Neliniștitul spirit critic, sau obsesia fericirii să fi fost dominantă secolului? Fericirea și condiția umană: fericirea și libertatea: fericirea și condiția socială — amorozia mediocrității, iustificarea inegalității: fericirea filosofică: fericirea burgheză, cu imobilitatea ei înțeleaptă; arta de a plăcea, politețea, în fine, liniștirea prin echilibru — nu e aceasta tema reeșită în scrierile tuturor gînditorilor secolului al XVIII-lea? Pope cu al său *Essay on Man*,

Samuel Johnson, Wieland, Montesquieu, Helvetius, iață-i căutînd fericirea „odihnitoare”, exprimată de altfel în pastorale, miniaturi, sau fericirea „agitată” de dinamismul dorințelor, eliminînd neliniștea morală, exaltînd voluptatea. În doctrina optimismului leibnizian se împleteau voci care afirmau că răul nu e decît o absență, o privațiune, că el e inteligibil — și dacă omul se plînge uneori, o face fiindcă nu e capabil să judece proporțiile și armonia întregului din care face parte. Trebuia să vorbă Voltaire cu al său *Candide* pentru a declanșa falimentul filosofic al optimiștilor; oricum însă conceptul de fericire rămînea, alături de rațiune, critică universală, religie naturală, una din principalele obsesii ale gîndirii luminate.

Spirit asociativ, Paul Hazard își conduce ancheta pe mai multe planuri odată, fără a renunța prin aceasta la precizia relevării faptelor și la finetea interpretării lor. În ciuda preocupării sale pentru *Geistesgeschichte*, nu puțin interes acordă tipologiilor, alcătuiind fermecătoare portrete de aventurieri (Cagliostro), burghez, doamnă de salon (doamna du Châtelet, soția lui Voltaire, care-l citea pe Leibniz și se certa cu soțul ei, adeptul lui Locke, fără a fi prin aceasta mai puțin preocupată de capriciile model și accea plăcere senza pena pe care și-o doreau toate femeile secolului al XVIII-lea). Tipul de literat trăind din veniturile sale, devenit stăpîn al opiniei, de care seniorii se tem „așa cum se tem hoții de felnare”, tipul de francemason sau „de filosof luminit — „intelect ecou” — strălucesc sub pana lui Paul Hazard ca niște personaje de roman. În ciuda eruditiei și exactității analizei, portretul lui Diderot (năntofiliu herald al luminilor, dar și inițiator al romantismului, adevărată sinteză a sentimentului și rațiunii) cuprinde și pagini care par excelentă literatură. „Să al plăcerea să trăiești în preajma lui! Atît de pitoresc, îmbrăcat cu ampla lui redingotă din pluș gri, cu buzunarele umflate de cărți; sau cu vechiul său halat de casă, pe oare l-a trecut în posteritate descriindu-l. Atît de simplu, atît de categoric, atît de puțin afectat; n-ai aerul unui intrus care vrea să-l forteze să se mărturisească: e de ajuns să-l ascuți: se confesează din proprie inițiativă și în tot timpul zilei. Ca atunci cînd l-a vizitat Garat; Garat n-a putut spune o vorbă; și Diderot, după ce a schitat un plan de legislație, după ce l-a dat să aleagă între cinci sau șase subiecte de drame sau de tragedii, după ce și-a expus ideile despre Tacit sau despre traduceri, după ce a interpretat o scenă din Terențiu, după ce a cîntat un cîntec pe care-l improvizează la un suflu, după ce a recitat o comedie, a declarat că discuția cu acest tînar Garat era valoroasă și s-a despărțit de el cu durere”.

Bolingbroke e încondelet de Hazard drept „un excelent orator, un vorbăreț neobosit, se pare: tare am fi vrut să-l ascultăm, căci cărțile sale decepționează puțin”; Pope e un „deist impur”; Voltaire „părea că era vesnic tînar. Avea șaptezeci de ani, avea optzeci de ani: și încă mai toată pe marmineea mormîntului său... Nu scria nici o scrisoare care să nu treacă din mină-n mină; era sigur că și-a cîștigat partida contra timpului; oricine călătorea își făcea datoria de a veni să-i aducă omagiul... Cine a fost mai sigur, vreo-dată, că este nemuritor?”

Stilul metaforic pune destule probleme traducătorului: Viorel Grecu a avut de înfruntat nu doar un serios op de istorie literară, ci și un „roman al rațiunii”, cu o incredibilă sorinteneală în exprimare („N-a tăiat fără fantenzie bucată de stofă care ne este dată fiecăruia!” exclamă Paul Hazard, comentîndu-l pe Lessing). Adaptarea sa la acest limbaj, care este în cea mai mare parte a cărții subiect expresiei critice, dovedește un entuziasm al traducerii pe măsura textului transparent. E adevărat că, în contextul atîtor „povertiri despre om”, am fi preferat uneori o interpretare mai „la la Noica” — de pildă, *sibastu* în loc de *ermiit*, sau *filofe* în loc de *creaturi* (pp. 305, 344) — dar acestea tin de o dispoziție intrinsecă personală, fiind de fapt amănunțit fără importanță. Este evident că tonul general al traducerii trebuia să fie dat de limbajul modern științific.

Modern? Științific? Mult! ar putea contesta astăzi aceste epitețe aplicate lui Paul Hazard. Dar ce poate fi mai modern decît concepția sa despre Europa: „un tot miraculos” văzut nu ca expresie geografică, ci în chip de frăție a culturilor ale căror trăsături de unire trebuiesc întărite și demonstrate. „Ce este Europa? O gîndire mereu nemulțumită. Fără milă de sine, urmează neîncetat două căi: una către fericire, cealaltă către adevăr... Setea nepotolită de adevăr — aceasta este, în propria-i mizerie, mărtafa sa”. Falsa Europa, haos de interese și de patimi, va învinge oare Europa ideală în unitatea ei armonioasă? Aceasta este înțelegerea căreia Hazard și-a închinat viața — forțînd, s-ar putea spune, destinul în favoarea idealului.

Grete Tortler

*) Paul Hazard, *Gîndirea europeană în secolul al XVIII-lea*, în românește de Viorel Grecu, Editura Univers, București, 1981.

„Critical este un paznic de far“

■ Cine a urmărit presa literară franceză din ultimii ani a intuit, desigur, foarte frecvent, numele lui Robert Kanters, unul dintre cronicarii cei mai activi și mai pasionați. „Viața mea a fost o viață de cititor“ — ne mărturisea d-sa într-o convorbire din 1974 — și această poziție se prelungește acum într-un nou dialog, încurajat, printre altele, și de apariția unui masiv volum de memorii, tipărit și curind la editura Seuil din Paris. Titlul A perte de vue.

Recapitulând câteva din momentele vieții sale de printre cărți, Robert Kanters își afirmă încă o dată atașamentul față de actul creator, pe care continuă să-l urmărească cu înțelegere, dintr-o perspectivă echilibrată, ce refuză orice formă de extremism. Pentru d-sa, misiunea criticului literar rămâne în esență aceea a unui „paznic de far“, veghind cu luciditate asupra peisajului în perpetuă mișcare al actualității literare.

— Aș vrea să începem această discuție pornind de la cartea dv. de amintiri, A-perte de vue, care tocmai a apărut. Ce a însemnat pentru dv. scrierea unei astfel de cărți?

— Mi-am petrecut aproape toată această viață făcând critică literară, adică citind, scriind articole despre cărți și chiar reunind uneori aceste articole în volum. Adică m-am consacrat în foarte mare măsură literaturii și cărților. Și vine un moment în care descoperi că între cărțile pe care le-ai ales și despre care ai vorbit și propria ta viață trebuie să existe o legătură, și te întrebi, oricât de puțin, dacă nu există vreo posibilitate de a ști de ce ai ales acele cărți, în ce măsură viața ta și-a îngăduit să te apropie de cărți, în ce măsură cărțile pentru care ai optat care ți-au plăcut și uneori nu ți-au plăcut, te-au ajutat să-ți lămurști viața...

— La începutul memoriilor dv. vorbiți despre mediul familial, care a fost marcat de absența prietenilor, — o lume închisă, ce nu vă permitea să comunicați cu exteriorul. Au fost cărțile un fel de compensație a acestei absențe?

— Probabil... Dar poate că n-ar trebui să sistematizăm acest lucru. Poate că aveți dreptate — căci am trăit într-adevăr într-un mediu care nu avea aproape nici o preocupare intelectuală. Părinții mei erau ceea ce erau, se ocupau de afaceri, dar deloc de literatură, de cultură, cum se spune astăzi. Ei m-au ținut oarecum sub un clopot de sticlă, fără o comunicare continuă cu niște prieteni, cel puțin până în perioada clasei a doua sau a treia, în care însăși desfășurarea studiilor te leagă în mod automat cu condiscipolii, ce-ți devin uneori prieteni. Poate, deci, că într-adevăr, gustul meu pentru lectură, relativ precoce, era un mijloc de comunicare, căutarea unei comunicări cu o lume diferită de cea familială, care era oarecum prea închisă asupra ei însăși, ca în multe dintre mediile mic-burghize dintr-o epocă depășită.

— Care au fost deci cărțile care v-au marcat, care au contribuit cel mai mult la formarea dv.?

— E greu de spus: trebuie să reflectezi puțin asupra propriului tău trecut... E evident că literatura proastă, literatura pentru copii și adolescenți joacă întotdeauna un rol considerabil în formare, chiar dacă nu recunoști acest lucru sau nu-l accepți. Am fost marcat, desigur, de autori care nu sunt tocmai de proastă calitate și care se adresa undeosebi tinerilor, ca Jules Verne, de exemplu. În ceea ce privește literatura de un nivel mai ridicat, sau mai degrabă de o calitate mai interioară, m-a impresionat mai întâi — așa cum povestesc în carte — descoperirea anumitor pagini ale lui Pascal, iar din literatura modernă descoperirea cărților lui Gide și François Mauriac.

— Vă referiți, de asemenea, la prezența grupului „Le Grand Jeu“...

— Da... Am descoperit singur, ca să spun așa, mișcarea de la „Grand Jeu“, care era o mișcare în marginea supra-realismului și, la un moment dat, chiar în luptă cu supra-realismul. Am descoperit, asadar, numerele revistei și pe animatorii ei, ca, de exemplu, Roger Gilbert-Lecomte și René Daumal. Acest fapt m-a orientat către un anumit gust al ezoterismului sau, cu un cuvânt care acoperă poate prea mult, al ocultismului — adică spre cercetarea tradițiilor occidentale și orientale

prin intermediul cărților sacre, al folclorului, al diferitelor forme ale religiei.

— Printre prietenii dv. cei mai apropiați se afla și Gaëtan Picon...

— Cțiva ani mai târziu eram student la Bordeaux. Acolo am făcut cunoștință cu Gaëtan Picon, care era un băiat aproape de vîrsta mea și care își încerca puterile în literatură, în afara studiilor sale filosofice foarte sustinute. Ne-am regăsit la Facultatea de litere și am avut cu el legături spirituale fructuoase, desigur la nivelul unor oameni foarte tineri, care nu aveau încă o formație filosofică fermă. Eram elevii unui profesor pe care-l iubeam foarte mult, pe care-l ascultam cu mult respect. — se numea Henri Daudin — un profesor raționalist, aparținind vechii școli raționaliste franceze. Era legat, adică, de Léon Brunschvicg, de școala raționalistă franceză de la sfîrșitul secolului trecut și din primii ani ai acestui veac. Deci exista aici o formație intelectuală foarte riguroasă, foarte rațională. Daudin era un om care nu-și impunea punctele de vedere, care lămură minunat textele. El m-a făcut să citesc în profunzime filosofi ca Platon, Descartes, Berkeley, — filosofi cuprinși în programele acelor ani. Această formație foarte raționalistă era, evident, destul de opusă tendințelor religioase sau mistice ale unor opere pe care le-am menționat mai înainte. Am încercat să împac acest raționalism, acest sens al gândirii nu tocmai științifice, dar apropiate de gîndirea și logica științifică, cu aspirațiile poate mai vagi, mai puțin ușor de pus în ecuație, ale unor autori ca Pascal. Am încercat, dacă vreți, pentru a fi fidel lui Pascal, să-mi însușesc ordinea logicii și, ordinea inimii, adică am încercat să urmez rațiunea, logica, atît cît este cu putință, dar să nu am iluzia că rațiunea este cu totul definitivă și de nerecuzat.

— În ce măsură credeți că acest raționalism a influențat interesul dv. pentru o anumite literatură?

— Cred că acest raționalism mi-a dat mai ales un fel de metodă de apropiere față de cărți, nu chiar o metodă de judecată, în ciuda sensului pe care-l are cuvîntul critică, ci un fel de apropiere, un fel de nevoie de a verifica întotdeauna ceea ce spun autorii, printr-o cercetare rațională și, de asemenea, printr-o experiență vie și trăită. Și tocmai acest gust al adevărului cît mai concret cu putință îl datorez, poate, acestei duble formații „mistice“ și raționaliste.

— Intrăm acum în domeniul „cititorului de profesie“, al celui care a trăit în fiecare zi ori săptămîină în „aerul literelor“. Cînd ați început această lectură sistematică, de cronicar literar, și ce a însemnat și înseamnă ea pentru dv.?

— Am început, mai întâi, în mod episodic, prin citeva articole, uitate de mult, într-un ziar din Bordeaux și într-o revistă, dispărută de atunci, „Les Cahiers du Sud“. Iar apoi, către sfîrșitul războiului, am intrat în legătură cu un editor, René Julliard, care se pregătise să lanseze un fel de publicație literară, un bimensual consacrat cărților și idelilor. René Julliard mi-a propus să susțin aici folioletonul, cum se spune în mod curent, adică să fac în fiecare număr cronici despre cărțile alese de mine. Era foarte liberal, căci mi-a lăsat întotdeauna libertatea cea mai deplină de a alege. Deci, îndată după război, am început să scriu în mod regulat articole în această „Gazette des lettres“. Așa am început să scriu și în alte publicații, de exemplu, în „Le Spectateur“, care era un jurnal teatral, cum îi spunea și numele, sau în „Samedi soir“, o publicație foarte populară, aproape o revistă de scandal a epocii, dar a cărei pagină literară avea o ținută foarte diferită, cu colaboratori ca Maurice Nadeau și Claude Edmonde Magny. Acolo mi-a intrat în singe jurnalismul — și am continuat apoi scriind articole în reviste ca „L'Express“ și „La Revue de Paris“, în care aveam foarte mult spațiu. Defectul jurnalistic literare, așa cum e practică în Franța, este că oferă din ce în ce mai puțin spațiu... Apoi, redactorul-șef de la „Le Figaro littéraire“ mi-a propus să preiau succesiunea lui André Rousseau și să susțin și acolo un folioleton, de data aceasta săptămînal, ceea ce am făcut timp de aproximativ șaptesprezece ani. Vreau să spun că jurnalismul literar m-a preocupat mult și m-a obligat să urmăresc, ca să spun așa, de la o zi la alta, producția literară. Trebuie, în acest caz, să ții seama de evenimente — care sînt mai mult sau mai puțin interesante, mai mult sau mai puțin importante, cum ar fi, de exemplu, premiile literare. Ești obligat să ții seama de lucrurile desore care se vorbește, de actualitatea vieții literare, chiar dacă sînt lucruri ce nu te interesează în mod direct.

— Care sînt, asadar, după părerea dv., serviciile, dar și urmările pozitive ale acestei situații asupra activității cronicarului literar?

— Cred că urmările sînt în același timp negative și pozitive. Oarecum negative, în măsura în care, așa cum spuneam mai înainte, ești obligat să vorbești despre cărți pentru că ele se află în mișcare, activitate, pentru că scrii în ziare, în hebdomadare, deci trebuie să te ațasezi într-o oarecare măsură de ceea ce apare și de zgometul lumii literare. Este o alegere impusă de împrejurări, de modă sau de alte evenimente, poate chiar de publicitate, de informația generală, care tinde

uneori să se substituie criticii. În ce privește latura pozitivă, ea constă poate în faptul că ești obligat să-ți lărgesti evantaiul: primești foarte multe cărți pe care le „adulmeci“ — nu poți citi totul — dar poți „adulmea“, pentru că îți spui că se va fi afind ceva într-o carte sau alta. Făci o experiență ce nu poate fi prea extinsă, căci ești obligat să-ți exprimi părerea despre o carte sau două în fiecare săptămîină — dar acest lucru te obligă totuși să ieși cît de cît din ceea ce ar însemna o opțiune prea îngustă. Pe de altă parte, faci foarte bine deosebirea între literatura mai mult sau mai puțin efemeră și literatura fundamentală. Mie nu mi-a fost niciodată greu să scriu, în ziarele franceze despre care v-am vorbit, despre cărți curente, despre autori care sînt mai mult sau mai puțin la modă astăzi, dar, în același timp, și despre autori ca Julien Gracq sau Henri Michaux, adică despre niște autori care s-au instalat deja în durată.

— Care sînt cărțile-eveniment pe care le-ați susținut și care au rămas ca niște mari cărți? Aveți sentimentul că v-ați înșelat uneori?

— Nu voi ezita să răspund la întrebarea dv. Dacă spui că nu te-ai înșelat, dacă te crezi oarecum infailibil, poți părea prea orgolios — dar nu am sentimentul că mi-aș fi schimbat mult părerea. Poate că opinia mea a rămas totuși parțială sau părtinitoare, în ce privește un anumit număr de scriitori actuali. Dacă ne referim la scriitorii din ultimele generații care domină în Franța, cred, de exemplu, că am susținut întotdeauna opera lui Le Clézio, și el este, fără îndoială, unul dintre autorii de cea mai bună calitate, tentat în permanență să evoce o lume nouă, o lume cu reguli ale sensibilității și ale acțiunii, noi în raport cu literatura romanescă clasică franceză. Am susținut astfel un număr de autori — dar a sustine e poate prea mult spus, căci sînt autori în stare să se susțină singuri. Cred că Rivarol spunea deja că o carte pe care o susții este o carte care cade... As vorbi nu atît de o critică de susținere, cît de o critică de simpatie.

— Sînteți un critic literar foarte prezent în lumea celor care decid sau contribuie într-o mare măsură la lansarea anumitor scriitori. Ce credeți despre premiile literare?

— Este o întrebare ce mi se pune mereu, evident, despre calitatea și utilitatea premiilor literare. Nu există regulă, pentru că înseși juriile nu par a avea reguli. Vedem că premiul Goncourt sau alte mari premii literare franceze se acordă foarte adesea unor lucrări de foarte bună calitate și, din cînd în cînd, unor lucrări extrem de mediocre. Adică, e aici și un joc al împrejurărilor, ținînd de actualitate, de informație, de publicitate și, foarte adesea, de puterea de convingere a marilor case de editură. Li s-a reproșat destul membrilor juriilor că dau mereu premiile la două sau trei mari case de editură, care au mijloace de persuasiune. Cînd vorbesc despre mijloace de persuasiune, nu trebuie să vă gîndiți la bani, ci la mijloace mai subtile, care sînt totuși mijloace de presiune. Prin urmare, jocul premiilor literare este adeseori falsificat. Cu citeva săptămîni înainte, numărul cărților reținute, care au șanse de a primi premiul, este deja foarte restrîns. Sîntem anunțați, de exemplu, pentru moment, în august 1981, că vor apărea cel puțin o sută saizeci de romane pînă la 15 octombrie... 15 octombrie — 1 noiembrie este perioada de decizie pentru premiile din noiembrie și decembrie. E evident că, într-un timp foarte scurt, se va ști care sînt cele zece-douăsprezece cărți care rămîn la suprafață și care vor aparține, fără îndoială, unor case de editură importante — și pe drept cuvînt, căci ele au comitete de lectură care pot alege, care au o continuitate în ajutorul pe care-l pot da tinerilor scriitori. Există, desigur, și cărți care se pierd în citeva luni sau într-un an-doi. Pot fi văzuți autori care au fost laureați ai unui mare premiu literar și care au vîndut, prin urmare, o sută, două sute de mii de exemplare și uneori chiar mai mult, și care vînd după aceea o mie sau nici atît. E vorba de un fenomen sociologic, premiul literar fiind un fel de marcă pe care publicul o urmează aproape orbește. Există un public imens care se încrede în aceste etichete, și nu se știe de ce, pentru că el nu-i cunoaște, în general, pe membrii juriilor, nu cunoaște „bucătăria“ care decide acordarea premiilor unei cărți sau alteia. De exemplu, premiile din 1980, ultimele acordate, mi se par deosebit de mediocre. Au fost date unor case de editură aflate oarecum în afara circuitelor, poate pentru a înlătura suspiciunile la adresa juriilor, unor scriitori ca Yves Navarre sau doamna Arnothy, care se află de vreo 10—15 ani printre aspiranții la premiile literare.

— Cunoașteți foarte bine atmosfera literelor pariziene. Care credeți că sînt schimbările cele mai importante petrecute aici în ultimii ani?

— Ultima mișcare care a marcat viața literară franceză — și care are deja o vechime de 15—20 de ani — este ceea ce s-a numit „noul roman“. Iar „noul roman“ nu mi se pare că ar fi avut, din păcate, o mare fecunditate și o mare durată. Acum el pare oarecum epuizat, se acordă mai puțină importanță acestor opere. Niște scriitori care s-au remarcat (l-am citat

mai înainte pe Le Clézio, aș mai putea cita pe Modiano sau pe alții), tinerii scriitori care s-au remarcat nu se află deloc în linia „noului roman“. Prin urmare, e mai degrabă un fenomen negativ, o decădere a ceea ce s-a numit „noul roman“. Dar este oare un fenomen negativ, sau, mai curînd, eliberarea de un „sistem“? „Noul roman“ aducea o retorică — și poate că această retorică începe astăzi să fie uzată, poate că romancierii au mai multă libertate de invenție, în alegerea subiectelor, în dezvoltarea personajelor sau a romanescului lor.

— Ce credeți că se întîmplă mai semnificativ în critica literară? În acest domeniu au avut loc de asemenea schimbări, dacă privim mai ales spre grupul „Tel Quel“, spre avangardă...

— Da, poate că critica de avangardă este ceva mai puțin structurată, dacă pot folosi acest cuvînt fără ironie, fără aluzie la filosofia în discuție... Reprezentanții tradiționali ai criticii literare recistigă, poate, o anumită pondere. E un fapt ce poate fi pus, probabil, în relație cu ceea ce spuneam despre evoluția literaturii românești. Cred că criticii dogmatici, criticii teoreticieni au ceva mai puțină importanță astăzi, decît acum cinci-sase ani. Cît privește raportul criticii cu societatea, modul de a judeca relațiile literaturii cu societatea, ceva s-a schimbat, în sensul că ne aflăm ceva mai departe astăzi de literatura strict angajată, de acum 20—25 de ani. Influența doctrinelor politice e poate mai puțin evidentă — eu există încă, dar e mai puțin evidentă în cea mai mare parte a criticii care se face în publicațiile cotidiene, în hebdomadare, adică în critica ce are contact cu publicul, independent de critica mai profesională sau mai doctrinară, ce se exprimă în reviste ca „Poétique“, care este cea mai bună revistă actuală de critică.

— Sînteți și un critic de teatru, urmărind foarte îndeaproape mișcarea teatrală...

— Cred că există, în acest domeniu, o mișcare care acordă ceva mai multă atenție textelor decît punerii în scenă, în raport cu perioada anterioară. Iesim dintr-o perioadă cînd regizorii dominau mișcarea teatrală, dirijînd spectacole în care înscenarea era adesea nefastă: adică, inventau puneri în scenă, gesturi teatrale, dar de cele mai multe ori încercau să se dispenseze de text, scriind ei înșiși un text care convenea temperamentului lor. Cred că se va reveni, că se revine la un teatru de text, ceva mai susținut. Pentru moment, ceea ce pare să domine în programele teatrelor pariziene și îndeosebi ale celor din provincie, după descentralizarea caselor de cultură, este o masivă întoarcere la autorii clasici francezi sau străini. Autorii cei mai iucați sînt, fără îndoială, Marivaux, Molière și Shakespeare. Asistăm mereu la reluarea lor în reprezentații noi, uneori interesante și originale, în vînta de a sublinia trăsături care au trecut neobservate. Realismul lui Marivaux învîinge acum ceea ce se numea, cu o oarecare usurință, „marivaudage“, accentuîndu-se latura socială. Sînt iucați și autori moderni. Cred că autorul modern francez cel mai iucat, cel mai marcant, este Samuel Beckett. El va împlini în acest an 75 de ani, și cred că vor avea loc, la începutul stagiunii, multe manifestări cu această ocazie, printre care crearea, în franceză, a unei mici piese noi, jucate în S.U.A. Beckett este, desigur, autorul ale cărui piese sînt redate cel mai frecvent — Așteptîndu-l pe Godot, Sfîrșit de partid și altele. În afară de el, se joacă mult și Ionescu. Desore autorii mai recenți e mai greu de vorbit. Există, poate, într-un anumit teatru, o tendință de întoarcere la naturalism, la realismul de toate zilele. Pot fi văzute piese în care dialogul e construit din fraze de fiecare zi, în care acțiunea e calchiată pe realitatea cea mai cotidiană. Nu știu dacă această mișcare va supraviețui prea multă vreme, dacă va interesa foarte mult publicul. Pînă în prezent, n-am avut mari succese de public ale autorilor despre care vorbesc (Beckett și Ionescu sînt excepții), în afara teatrului de bulevard, adică a teatrului de pur divertisment, care o duce întotdeauna destul de bine...

— Pentru a încheia, am putea relua o formulă din cartea dv. de amintiri, definind criticul ca pe un „paznic de far“...

— Da... Este oarecum în opoziție cu formula lui Sartre, care spunea că criticul e un paznic de cîmîtir. Eu cred tocmai că el nu este un paznic de cîmîtir, că, dacă se interesează de scriitorii trecuțiului, este mai degrabă pentru a-i trezi, pentru a-i reînvia, decît pentru a-i lăsa în mormîntul lor... Dar cred că criticul trebuie, sau ar trebui să se intereseze de autori, să încerce să-i facă să iradieze nu numai în domeniul pur tehnic al literaturii, ci în existența tuturor oamenilor. Este evident că a face o carte înseamnă a face un instrument (făci o carte așa cum construiești un ceasornic — spune încă La Bruyère) și că nu poți face o carte bună numai cu lirism, numai cu viața ta personală. În măsura în care are totuși anumite raporturi cu viața oamenilor, a cititorilor pe care îl impresionează, îl emoționează, mi se pare că ea poate iradia asupra existenței.

Interviu realizat de
Ion Pop

Paris, 1981

Pierre și Jacques

● E vorba de Pierre (în stînga) și Jacques Prévert, cei doi frați, ambii cineaști, cel de-al doilea devenit celebru ca poet. Primul lor film, *L'Afrique est dans le sac*, avînd ca realizator pe Pierre, iar ca scenarist pe Jacques, a fost redifuzat în luna octombrie pe Antena 2 a Televiziunii franceze. Prilej pentru presa culturală de a reaminti și alte filme-opere ale celor doi frați. Prévert: *Adieu, Léonard, Voyage-Surprise*. Acestea sînt

lung-metraje; altele: *Paris la belle, Paris mange son pain*, *Le Petit Claus et le Grand Claus*, *La Maison du passeur*, de dimensiuni mai modeste, dar toate pline de un farmec propriu poeziei lui Jacques, care a scris scenariile și dialogurile a peste 30 de filme. După moartea poetului, Pierre a continuat să-și cultive — cu destule dificultăți — pasiunea de cineast, un veritabil succes fiind purtat cu serialul *Les Compagnons de Baal* ș.a.

Pio Baroja

● La Academia de Arte din Madrid și în toată presa spaniolă a fost comemorată împlinirea unui sfert de veac de la moartea marelui romancier spaniol Pio Baroja (1872—1956), autor, între altele, al cunoscutului roman *Zalacain aventurierul* (tradus și în limba română, în 1973, la ed. Univers). În 1913, Pio Baroja a inițiat ciclul de romane *Memoriile unui om de acțiune*, care cuprinde 22 de volume. Despre personalitatea lui Pio Baroja, Ortega y

Gasset spunea: „nelimitat de liber străbate omul spaniol, purtînd în piept o inimă îndurerată și în același timp surizătoare. Incapabil de concesi, trăiește senin și izolat, fără a dispune de megafone care să-i amplifice vocea. Perpetuu vagabond, croiește drum spiritului său ascuțit și nobil ca oțelul vechi. Întotdeauna va spune ceea ce simte, ceea ce gîndește, fiindcă nu acceptă să slujească alt stăpîn decît viața, justiția”.

„Interallié” și „Chateaubriand”

● Premiul Interallié, care recompensează un scriitor-ziarist sau un ziarist-scriitor, a fost decernat lui Louis Nucera pentru romanul *Chemin de la Lanterne* (Grasset), o emoționantă poveste de dragoste, prilej pentru scriitor de a infătîșa viața locuitorilor din regiunea sa natală — Nisa — cu farmecul ei desuet și nealterat. Scriitorul Camille Bour-niquel a obținut, pentru romanul său *L'Empire Sarkis* (Julliard), al șaptelea premiu Chateaubriand. Apreciat drept unul din cei mai dotați reprezentanți ai generației sale, Bourniquel își consacră romanul descrierii unui imperiu al petrolului, unei lumi dominate de legile marilor finanțe.

„Mefisto” ecranizat

● Prin romanul *Mephisto*, Klaus Mann — fiul cel mare al lui Thomas Mann — îl infiera pe fostul său cumnat, Gustaf Gründgens, actor celebru și director de teatru, care făcuse carieră, fără scrupule, în epoca nazistă. Cineastul Istvan Szabo din R.P. Ungară a eliminat această dimensiune biografică, pentru a se concentra asupra tipologiei reprezentate de un individ

care, pentru a-și asigura ascensiunea pe treptele gloriei, difuzează ideologia unui regim terorist. Filmul reconstituie amănuntit atmosfera anilor 1920 și 1930. Actorul Klaus-Maria Brandauer de la Burgtheater din Viena interpretează rolul principal (în imagine), secundat de actori și actrițe din Ungaria, R.D.G. și R.F.G.

Plehanov — 125

● La 29 noiembrie s-au împlinit 125 de ani de la nașterea revoluționarului și teoreticianului marxist rus G. V. Plehanov (1856—1918). Între altele, el este autor al *Scrisorilor fără adresă*, 1900, în care studiază geneza artei de pe o platformă materialistă. Plehanov este un promotor al esteticii sociologice materialiste, prin studiile *Literatură dramatică franceză și pictură franceză a secolului al XVIII-lea*, din punct de vedere sociologic, 1905, *Miscarea proletară și arta burgheză*, 1905. *Artă și viața socială*, 1912. El a consacrat numeroase studii istoriei esteticii ruse, gîndurilor democrat-revoluționari, clasicilor literaturii ruse, cu deosebire lui Tolstoi. G. V. Plehanov a dezvoltat principiile unei estetici științifice și a unei arte militante. Ca filosof, Plehanov a evoluat de la narodnicism la materialismul empiric și apoi la materialismul marxist, scriind, între altele, lucrările *Socialismul și lupta politică*, 1883, *Cu privire la dezvoltarea concepției moniste a istoriei*, 1895 (trad. în rom., 1931), *Rolul personalității în istorie*, 1898 (trad. rom., 1945).

Literatură și apartheid

● Cenzura sud-africană a ridicat interdicția instituită asupra primei cărți (1947) a marelui romancier afrikanner Andre Brink, intitulată *Ken-nis van die aand* (Mai întunecat decît noaptea) și avînd ca subiect dragostea dintre un negru și o albă. Anunțînd noua măsură, directorul cenzurii l-a „sfătuit” totuși pe editor să nu retipărească romanul.

Enciclopedie de folclor

● Cercetătorii de la filiala din Başkîria a Academiei de Științe a U.R.S.S. au realizat o enciclopedie completă a eposului bașkir, în 15 volume. Lucrarea pregătită pentru tipar cuprinde toate genurile folclorice, începînd cu antichitatea și terminînd cu epoca contemporană. Enciclopedia va fi tradusă și în limba rusă.

„West Side Story”

● La Teatrul muzical din Paris și-a început, la 14 noiembrie, turneul o trupă de teatru american, prezentînd noua versiune a celebrei comedii muzicale *West Side Story*, creată în 1957 pe Broadway de către coregraful Jerome Robbins, multă vreme asociat baletelor lui Balanchine, muzica aparținînd lui Leonard Bernstein. Versiunea actuală,

aparținînd tot lui J. Robbins, dar care și-a asociat pe Richard Caceres a fost lansată pe Broadway în 1979. Ea este jucată — cîntată și dansată — de tineri actori de 20 de ani, al căror ritm „depășește” — scrie presa — pe al antecesorilor lor de acum aproape un sfert de secol. (În imagine, o scenă din actuala versiune.)

„Moștenire pierdută”

● Se știe că în a treia decadă a lui mai 1981, a fost organizat — de către Commonwealth Arts Association și Africa Centre — un colocviu care a reunit personalități de la muzeele britanice, reprezentanți ai U.N.E.S.C.O., ai muzeelor din Lumea a treia și ziaristi. A fost dezbătut dreptul moral al țărilor depozitate de a-și recupera diferite obiecte de artă. Fapt e că ecoul dezbaterii continuă a se prelungi și, practic, se înregistrează, pe de o parte, oferte de restituire din partea unor state, pe de alta refuzuri. Astfel, grație concursului dat de către Australian Museum

o importantă piesă (în imagine) din patrimoniul insulelor Salomon a revenit... la mamă; pe cînd aceste uși — o capodoperă a sculpturii în lemn din Nigeria (a doua imagine), British Museum refuză a le înapoia, cu toate insistențele statului nigerian. De altfel, numeroase exemple s-ar putea da în această privință. De pildă, precum s-a arătat la colocviul amintit, trei din cele mai vechi copii ale Coranului se află astăzi în muzee ne-musulmane; marea majoritate a capodoperelor artei din Benin se găsesc în mîinile în afara Beninului ș.a.m.d.

Povestiri chineze

● Sub titlul *Șapte vic-time pentru o pasăre* (ed. Flammarion), André Levy a adunat un ansamblu de nouă povestiri chineze din secolul XI pe care le încadrează în genul „poli-tist”. Aceste scrieri sînt fie centrate în jurul unei enigme sau al unei anchete, fie mențin o stare de remarcabil suspens. Agrementate cu citate din poezia chineză, povestirile vădesc, după cum scrie „Le Monde”, un uimitor rafinament, ironie, senzualitate, toate acestea schițînd un tablou al moravurilor vremii respective.

Premiul Alfonso Reyes

● Cea mai importantă distincție conferită unui intelectual de către guvernul mexican — premiul Alfonso Reyes — a fost acordată de președintele republicii, José Lopez Portillo, lui Jacques Soustelle pentru ansamblul operei sale. Laureatul a publicat nu de mult cartea *Les Olmèques*, el consacrand Mexicului o parte substanțială a studiilor sale. Înaintea lui, ultimul francez distins cu acest premiu a fost André Malraux.

Felicia Antip

Am citit despre...

Năstrușnica Sophie

■ Ionel și Ionică (așa suna titlul românesc al romanului pentru copii *Jean qui grogne et Jean qui rit*), *Nenorocirile Sofiei*, După ploaie vreme bună și celelalte cărți ale Contesei de Ségur traduse în românește, ca și cele care, ceva mai tirziu, aveau să-mi mijlocească bucuria de a înțelege buchea franțuzească, îmi stîrneau curiozitatea, mă țineau cu sufletul la gură, mă făceau să rid sau să mă întunec, de multe ori mă iritau, uneori situațiile mi se păreau confuze, mai ales anumite dezlegări mă deranjau prin naivitatea lor, iar episoadele prea naturalist brutale le săream sistematic, sau le înghiteam repede, ca pe o doctorie amară.

Da, am citit-o pe Contesa de Ségur, desti personaje le el îmi rămîneau indiferente (nici pe departe atît de dragi ca Fram, ursul polar, sau stranii și incîntătoare ca figurile născocite de Andersen, sau măcar simpatice și antipatice ca palizii eroi ai lui Hector Malot): mi se păreau ilustrative, nu vii, inventate de hațîrul unui dialog spiritual, pe care îl gustam din plin, mai la locul lor într-o fabulă decît într-un roman. Copiii mei, însă, n-o mai cunosc, copiii lor probabil că nici numele nu i-l vor ști. Pînă în 1981, totuși, „numai editura Hachette anunță 28 250 000 de exemplare vindute în colecția Bibliothèque rose”, ne informează Marie Louise Audiberti în interesantul ei studiu *Sophie de Ségur, născută Rostopcin, Contesa de neuitat — ingerășii și drăcușorii ei*.

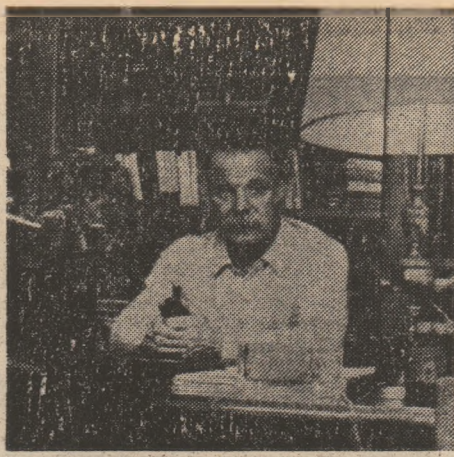
Formidabilă femeie a fost această fiică a contelui Rostopcin (cel ce a dat foc Moscovei pentru ca să nu cadă intactă în mîinile lui Napoleon și mai tirziu, tratat de compatrioții săi ca incendiator, a încercat să se justifice în cartea *Adevărul despre incendiul de la Moscova*) măritată cu nepotul unuia din marșalii lui Napoleon, mamă a opt copii și scriitoare abia după 57 de ani, cînd, bunică fiind, a simțit nevoia să compună niște povestiri educative pentru nepoțelele și nepoțelii ei, luîndu-și ca model, și a mai avut timp să publice 25 de volume, devenind una din cele mai citite autoare ale tuturor timpurilor.

Copil precoce (se zice că la patru ani vorbea patru limbi), crescută în mijlocul unei bogății de neimăginat (tatăl ei poseda moșii cit o țară) în condiții de fruga-

litate monahală (atît de des fusese pedepsită prin privarea de mincare incît pînă la adînci bătrîneți desfătările culinare i se păreau a fi maxima fericire pentru un copil), ferventă catolică (pentru că mama ei se convertise la acest rit) între ortodocși, și apoi mult mai catolică decît catolicii între care se stabilise (a scris, pentru uzul lor, și citeva cărți de doctrină religioasă, femeie cu obiceiuri sobre măritată cu un prea frumos și ușuratic om de viață, mamă a unui preot orb și întemeietoare a unei stîlpe de scriitori (nici unul măcar de departe faimos ca ea), Contesa de Ségur a transpus o experiență de viață de un tip foarte singular în scrieri care aveau să modeleze, vreme de peste un secol, mentalitatea unor copii din țări, medii sociale și epoci cum nu se poate mai diverse.

Marele merit al romancierii Marie-Louise Audiberti care a analizat această carieră unică în felul ei a unei femei de o vitalitate extraordinară, marcată de evenimente și încorsetată de prejudecăți nu mai puțin viguroase decît pornirile ei vijelioase în sălbăticia sau în generozitatea lor, este de a pune ferm punctele pe niște i-uri nedescifrate înainte. Dacă faptul că, pe vremea ei și chiar în familia ei, copiii mureau ca muștele explică puzderia de decese premature din operă, dacă de la o tină răscătată în cultul iobăgismului nu se putea aștepta să vadă lumea altfel decît împărțită în stăpîni și servitori, dacă frustrările trăite de o fetiță educată de către o mamă feroce în severitatea ei și un tată perfect indiferent și, în continuare, de o femeie urîțică neglijată de soțul ei afemeiat, tind să se manifeste literar prin involuntara mărturisire a unor impulsuri violente, dacă o pioșenie excesivă este oricînd aptă să denatureze percepția realității și dacă toate ciudățeniile viziunii despre viață a Contesei de Ségur își găsesc, la o examinare atentă, justificarea istorică, psihologică etc. — nu-i mai puțin adevărat că mesajul ei e de mult desuet, că în ciuda farmecului incontestabil pe care îl emană talentul și inventivitatea ei, e greu pentru micii cititori de azi să nu fie frapați de ceea ce a devenit ridicol sau penibil în cărțile atît de îndrăgite de străbunicii lor. E preț și răzbu-narea atitudinii didactice, singura, cred, care face o operă literară să „dateze”, să se învechească, pentru că pretinde să impună ca etern valabile dogmele și preceptele mărginite ale unui moment fugitiv, în loc să fie o simplă, curată și în veci incontestabilă oglindă a lui.

Documentar Brassens

● Presa franceză continuă să consacre articole și reportaje evocând pe Georges Brassens, care — măcinat de un cancer — și-a dat sfârșitul în noaptea de 30 octombrie. „France-Soir Magazine” i-a închinat de curând un număr special, cu zeci de documente fotografice.

Întâ-l, în 1963, cînd s-a lansat cu adevărat și a devenit o „vedetă” și (a doua imagine), spre sfârșitul vieții, fotografiat în biroul său, între cărți, cu ciinele său, prieten nedespărțit.

„Le Nouvel Observateur” omagînd, și el, pe Brassens, reamintește 4

versuri deosebit de semnificative dintr-o șansonetă a marelui dispărut: „Il est toujours joli le temps passé / Une fois qu'ils ont cassé leur pire / On pardonne à tous ceux qui nous ont offensés / Les morts sont tous de braves types”.

„Walter Benjamin, o sensibilitate rebelă”

● Centrul Georges Pompidou din Paris a organizat, la sfârșitul lunii octombrie, o reuniune publică dedicată operei lui Walter Benjamin, cu ocazia apariției unui număr al publicației „Revue d'Esthétique”, consacrat în întregime criticului și teoreticianului german. Cu un număr, „Revue d'Esthétique” inaugurează noua ei serie, revista aparînd într-un nou format și fiind tipărită de un nou editor (Ed. Privat). Reuniunea, animată de Olivier Revault d'Allonnes, co-director al revistei, avînd ca participanți pe Maurice de Gandillac, N. Tertulian, Marc Jimenez, Jean René Ladrinier și Marc de Launay, colaboratori la „Revue d'Esthétique”, a prilejuit un viu schimb de opinii în jurul scrierilor lui Benjamin. Opera lui Benjamin, prieten al lui Ernst Bloch, Bertolt Brecht și Th. W. Adorno, considerat unul dintre cei mai de seamă critici lite-

rari germani ai acestui secol, capătă în mod evident o tot mai mare audiență și în alte țări europene. Dezbaterile de la Paris, desfășurate în „Sala de actualități” a Centrului Pompidou, în prezența unui public numeros, care a luat parte activă la discuții, a abordat succesiv diferite probleme: există o coerență doctrinară în scrisul lui Benjamin (teză susținută de N. Tertulian și de profesorul american Irving Wohlfarth, specialist în opera lui Benjamin) sau a fost Benjamin fragmentar și „eseistic”, un critic prin definiție cu o repulsie principală față de sistem (teză susținută de Marc Jimenez, specialist în opera lui Adorno)? Se pot oare stabili apropieri între preocupările de filosofie limbajului ale lui Benjamin și semiologia literaturii preconizată de Roland Barthes? Au fost raporturile dintre Benja-

min și reprezentanții „Școlii de la Frankfurt” armonioase sau versiunea despre presiunile exercitate asupra sa de Adorno și Horkheimer are o bază reală? Parisul, căruia Benjamin i-a dedicat în scrisul său o atenție aproape fără egal în comparație cu alți critici germani (nu numai în remarcabilele sale studii despre Baudelaire, dar și în numeroase alte texte), a adus, din nou, prin numărul special al revistei franceze de estetică și prin dezbaterile de la Centrul Pompidou, un omagiu binemeritat criticului și filosofului care plănuse să consacre capitalei franceze și reflexului ei în literatură opera sa fundamentală. Precum se știe, Benjamin nu a reușit să ducă la bun sfârșit acest proiect. El s-a sinucis în 1940, la frontiera dintre Franța și Spania, într-un hotel din Pirinei, pentru a nu cădea în minile Gestapoului.

Peter Weiss, aniversare

● O suită de cronici, analize literare, esuri critice și biografice dedicate scriitorului Peter Weiss (a doua imagine) cu ocazia împlinirii vârstei de 65 de ani, au apărut recent în publicațiile culturale din R.F.G. Considerat ca unul dintre cei mai importanți scriitori de limbă germană din epoca postbelică, Weiss a parcurs o evoluție complexă și sinuoasă, marcată de căutări solitare, certitudini efemere și succese durabile, care i-au adus celebritatea pe plan mondial. Primul său manuscris a fost respins în 1948 de editura Suhrkamp, pe motivul cultivării de către autor, din sensibilitate excesivă, a unei izolări interioare rupte de realitatea altor oameni. Weiss însuși s-a detașat mai tîrziu de faza incipientă a creației sale, fază „pubertar-subiectivistă”, cum a numit-o el.

Treptat, însă, creația sa a regăsit lumea cu implicațiile ei sociale, politice și ideologice. Proza și piesele sale de teatru nu s-au oprit la analiza și explicarea componentelor vieții sociale, ci au urmărit soluții pe care Weiss le-a găsit în ideologia progresistă, în gândirea social-politică marxistă. Peter Weiss este considerat un inovator în domeniul tehnicilor și metodelor de creație literară. Ele includ

procedee ca redarea obșnuitului într-o perspectivă nefamiliară pentru suscitarea unei noi atenții din partea cititorilor, efortul de creare a situațiilor și nu a caracterelor, utilizarea limbajului, a gesturilor etc. Preocuparea permanentă pentru formă, limbaj, precum și dialogul cu sine însuși au fost consecința firească a faptului că Weiss a dorit mereu să abordeze frontal toate problemele acute ale omului și ale societății contemporane. O dovedesc principalele sale creații: romanele „Umbră birjarului”, „Punctul de evadare”, trilogia romanescă „Estetica rezistenței”, piesa „Urmărirea și asasinarea lui Jean Paul Marat”, reprezentată de formația de actori a ospiciului din Charenton sub conducerea d-lui de Sade.

Scriitorul în grădină

● Americana Eleanor Perenyi este o grădină-reasă serioasă și, de asemenea, un autor cu experiență și măiestrie literară. Cunoștințele ei horticoale, îmbinate cu numeroasele ei observații asupra vieții, au dat o carte care a fost remarcată în „The Washington Post's Book World” ca bogată în informație și plăcută la lectură. Titlul acestei cărți aparute în prestigioasa editură Random House este „Green Thoughts — A Writer in the Garden” (Gîndurile verzi. O scriitoare în grădină) și acoperă o largă gamă de subiecte, organizate în formă enciclopedică, dar și referiri la știință și pasiunea grădinarului, la oameni de literă, artă și știință celebri. O mențiune nu

lipsită de interes: prin grădinarit, Eleanor Perenyi nu înțelege cultivarea doar a florilor și plantelor de ornament, ci și a folositoarelor legume, de la cele mai obișnuite — tomate, morcov, pătrunjel, ceapă — și pînă la cele mai sofisticate — anghinare, sparanghel etc. Același înțeles îl dă grădinarului și Henry Mitchell, un alt pasionat cultivator de flori și legume profesionist, înzestrat și el cu o bogată cultură și un generos condei. Cartea lui, „The Essential Eartham (Pămîntul esențial)”, publicată de Indiana University Press, este o încîntătoare imagine a „grădinarului care-și lubește ocupația și apreciază rezultatele ei, atît sub raport material, cît și moral-estetic.

Pirandello ecranizat

● Romanul „Il Turno” publicat în 1902 de Luigi Pirandello a fost ecranizat de curînd de Tonino Cervi, după un scenariu de Nicola Badalucco și Gianni Manganielli, avînd ca interpreți principali pe Laura Antonelli, Vittorio Gassman, Paolo Villaggio și filmul beneficiază de scenografia lui Giancarlo Bantolini Salimbeni și de muzica lui Vince Tempera și Raoul Casalei.

„Afinitățile electice” la televiziune

● Romanul lui Goethe „Afinitățile electice” a fost adaptat pentru micul ecran. Realizat în coproducție franco-cehoslovacă (regia: Claude Chabrol), filmul este interpretat de Stephane Audran, Helmut Griem și Michael Degen.

ATLAS

○ soluție

■ O SĂ-MI AMINTESC întotdeauna cu un amestec puțin intimidat, de uimire, curiozitate și admirație, perechea de bicicliști olandezi pe care am întâlnit-o la un izvor de pe marginea unei șosele. Erau o femeie și un bărbat, tineri, desigur, dar nu într-atît încît să li se poată spune o fată și un băiat, cu lungi plete extrem de deschise la culoare, dar fără lumina care le-ar fi dat dreptul să fie numite blonde, și atît de asemănătoare încît, în orice caz, nu după plete ar fi putut fi deosebiți între ei. Îmbrăcați identic și strict necesar — un șort, un maieu, sandale — stăteau în canicula năucitoare, abia îmblînzită de umbră și umezeală, fără să vorbească între ei, prăbușiți aproape, ascultîndu-și fiecare oboseala propriului trup. Nu erau frumoși — de altfel efortul le descompusese trăsăturile și nu reușeau încă să se refacă liniile inițiale care, nemișcate, ar fi putut însemna frumusețe — dar exista în atenția aceea visătoare, concentrată asupra lor înșile, atîta lumină, atîta beatitudine, încît am știut că oboseala pe care și-o ascultau în trupuri era ca o revelație melodică ce merita efortul de a o putea auzi. Se odihneau și așteptau să se usuce și să li se usuce hainele spălate și întinse în jur pe crengi și pe ghidoanele bicicletelor, culcate într-un evident repaos și ele. Nu numai bluzele, ci și părul lung — atîrnat acum pe umeri în șuvițe ude și răsucite, ca într-un tablou de Cranach cel Bătrîn — și le spălaseră în apa rece a celui izvor care le servea de hotel și pe pietrele căruia ne-au făcut loc ospitalieri. Porniseră din Olanda cu mai bine de trei luni în urmă și numai peste alte trei luni aveau să ajungă înapoi, după ce vor fi însemnat cu urmele îngemănate și subțiri ale rațiilor o bună parte din drumurile Europei. De portbagajul mai mult teoretic al bicicletei aveau legat: unul, sulul unui cort, celălalt, două paturi. Ascultam povestind despre șerpi (întîlniseră, ca și noi, familii întregi, otrăvitoare și indolente, întinse pe asfaltul fierbinte) și îi priveam cu uimire și nesăț. Poate că erau foarte săraci sau poate că duceau la îndeplinire cu supremă încăpăținare un pariu pe care spiritul lor îl pusese cu materia pe care o locuia. În orice caz, exista în efortul acela benevol o atît de mare forță a sufletului, o atît de mare capacitate a voinței de a se desprinde de servituțiile cărnii și de a exista liberă, în afara oricăror determinări, încît excursia lor devenea o victorie existențială și o întreprindere filosofică. Sărăcia lor liber consimțită și singurătatea lor deliberată se inscriu în perimetrul aglomerat și consumator al epocii ca un semn și ca o soluție. Cei doi bicicliști mă făceau să mă gîndesc — și chiar figurile lor emaciate de lumină și oboseală îmi sugerau comparația — la asceticii discipoli ai lui Diogene și la anahoreții creștini. Bicicletele obosite, cu tricourile puse la uscat pe ghidon, se deseneau ca niște subțiri simboluri heraldice pe blazonul acestei nobile descendențe.

Ana Blandiana

Samson și Dalila (Atelierul de tapiserie din Bruxelles, secolul al XVII-lea. Din colecția Școala flamandă și olandeză, secolele XV-XVIII, organizată din inițiativa Muzeului de artă al R. S. România)

La Casa culturii R.S. Cehoslovace

■ EXISTĂ literatură pentru copii, muzică pentru copii, teatru și film pentru copii. N-am auzit pînă acum că ar exista o plastică propriu-zisă pentru copii.

Eva Krystynova, cu obiectele ei de ceramică (expuse la Casa culturii Republicii Socialiste Cehoslovace), ne dovedește că o astfel de plastică există. Ansamblul de figurine, așezat cu multă ingeniozitate, ca un adevărat marș al jucăriilor, amintește de ingenuitatea, dușoșia și umorul desenele animate. Spre deosebire însă de acestea, obiectele Krystynovej au o suculență aproape agresivă, foarte carnală. O privești și priviri și iată că aceste jucării pot deveni deodată expresia unui alt univers decît cel al basmelor copilăriei. Forme, culori, subiecte evocă lumea folclorului sâtesc dar și orășenesc al zonelor Europei Centrale.

O compoziție cu muzică de fanfară, personaje a căror îmbrăcăminte reia în forme vesele și imediat accesibile încărcăturile arhitecturii baroce din Boemia și Slovacia, alăturări de elemente florale cu alte animale în viziunea explozivă a Jugendstilului se leagă nemijlocit de evoluția raporturilor dintre folclor și arta aplicată în Boemia, în Slovacia, în Austria, în Iugoslavia începutului de secol XX. Alte lucrări de ceramică ale Krystynovej indică o mai accentuată aplecare pentru construcția savantă a obiectului, pentru desprinderea lui de ambianța imediată. Așa ar fi ceramica de perete, cu figuri de păsări intercalate, cu funcție de simboluri, în alcătuirea geometrică a întregului obiect, care amintește de unele

ceramici ale lui Gauguin. Uneori geometria își impune rolul principal și obiectul de ceramică de perete dobindește un caracter aproape abstract, păstrîndu-și însă carnalitatea, datorită culorii și unui lucru deosebit de strălucitor al suprafeței.

În schimb, în tapiseriile ei, Eva Krystynova rămîne fidelă ideii de a se consacra unei arte pentru copii. Basme cunoscute: „Frumoasa din pădurea adormită”, „Hänsel și Gretel” redau cu un realism de tip naïf și multă sensibilitate pentru unor toate detaliile pe care copiii doresc să le regăsească întotdeauna într-o poveste.

În expoziție figurează o serie de picturi ale lui Bohumir Krystyn. Elev al lui Emil Filla, Bohumir Krystyn se arată a fi un iubitor al peisajului, foarte atent la exactitatea formulărilor. Un Sat slovac este pictat cu intuiția fină a coloritului arhitecturii rurale slovace; un Peisaj urban atrage prin pensulația energică care contrastează cu spiritul constructiv al ansamblului compoziției. Această intervenție geometrică în unele din lucrările lui Krystyn se leagă de dominantă constructivă a picturii cehoslovace din perioada interbelică. O notă mai lirică străbate peisajele din Mongolia, ca și naturile moarte cu flori.

Cei doi artiști care expun în aceste zile lucrările lor la Casa culturii Republicii Socialiste Cehoslovace ne aduc un mesaj al creatorilor din regiunea Moraviei de nord.

A.P.

Helsinki — Monumentul Sibelius (sculptură de Eila Hiltunen)

Pe urmele eroilor „KALEVALEI”

FINLANDA s-a trezit la cîntecul Kalevalei — spusese Georges Duhamel referindu-se la zburcîmarea ei istorie și la drama luptă pentru independență a poporului finlandez. Pentru că, după ce fusese încorporată regatului Suediei timp de aproape șapte secole, Finlanda trece, în 1809 (printr-un joc al marilor puteri și, desigur, fără voia sa) în componența imperiului țarist ca „mare ducat”. Ajuns în culmea gloriei sale, Napoleon va hotărî sparta multor popoare și, fiindcă Suedia refuza cu îndârjire să închidă porturile sale navelor englezești, împăratul Franței promise țarului Alexandru I Finlanda, cu condiția ca acesta să forțeze Suedia să participe la blocada împotriva Angliei. Ca urmare a acordului încheiat, trupele țariste trec, la 21 ianuarie 1808, frontiera și, cu toată rezistența opusă de finlandezi, sprijiniți de suedezi, Suedia semnează, în cele din urmă, pacea de la Hamina, iar aliatul lui Napoleon își adaugă la titlurile sale și pe cel de „mare duce al Finlandei”.

În aceste împrejurări, o puternică mișcare culturală cu scopuri politice se formează, mai întâi la Turku și apoi la Helsinki. Avînd în frunte cele mai luminate minți ale epocii, acest curent — care mai târziu va fi numit „romantismul național de la Turku” — va antrena mase din ce în ce mai largi. Un tânăr universitar, Adolf Ivar Arwidsson, va formula și lansa celebra frază devenită istorică: „Suedezi nu putem fi; ruși nu vrem să devenim; să fim, deci, finlandezi”. Filosoful Suellman va defini spiritul național drept principala forță de coeziune a poporului și a viitorului stat finlandez independent. El va înființa ziare în care vor fi expuse ideile mișcării.

Trezirea conștiinței naționale își căuta argumente mai ales în limba și în literatura populară. De aceea un alt reprezentant al mișcării, profesorul Elias Lönnrot, va străbate țara pe jos pentru a culege eroicele cîntece populare pe care le va uni în marea epopee Kalevala. Nici o altă lucrare n-a avut o influență mai mare asupra destinului istoric și cultural al Finlandei cum a avut Kalevala, epopee a patriotismului care — prin fapte de un eroism legendar — cucerește lumina libertății pentru poporul și țara cărora li se răpise soarele, luna și focul.

ALEKSIS KIVI, primul scriitor de limbă finlandeză, se va alătura acestei școli și va pune bazele literaturii culte finlandeze în bunele tradiții populare. El este nu numai creatorul primului mare roman finlandez *Cei șapte frați*, dar și intemeietorul dramaturgiei finlandeze, prin realizarea tragediei *Kullervo* inspirată din Kalevala. Pe aceeași linie se vor înscrie lucrările lui J. H. Erkko, poetul naturii pastorale, Minna Canth, luptătoare pentru drepturile și emanciparea femeii, Juhani Aho, liric al peisajului național, care se apleacă asupra „comorilor celor umili” și asupra „sfintei mizerii”.

Din literatură personajele legendare au trecut și în alte arte. În pictură exponentul autorizat al romantismului național este Akseli Gallen-Kallela. El își construiește un studiu în pădurile Finlandei Centrale unde pictează pinze monumentale inspirate din faetele „Kalevalei”: *Făurirea morii Sampo de către meșterul Ilmarinen*, *Călătoria în corabie a lui Väinämöinen*, *Răzbunarea lui Lemminkäinen*, *Mama lui Lemminkäinen* etc. În lucrarea *Simpozion* a surprins cîțiva artiști în atmosfera de discuții atît de prolice curentului: Sibelius, Kajanus, Merikantos. În picioare apare pictorul însuși sub aripa unei păsări legendare care-l cheamă pe finlandezi la luptă.

Luînd contact cu ideile intelectualilor adepți ai lui Snellman, pentru care toată producția literar-artistică a vremii trebuia să se desfășoare sub semnul independenței țării, Sibelius va îmbrățișa și el aceste idei fără rezerve. Aproape întreaga operă a marelui compozitor își ia motivele din „Kalevala”: *Kullervo*, *Karelia*, *Lemminkäinen*, *Fiica Pohjalei*, *Cîntecul lui Väino* etc. El înțelege că prin apariția unei arte patriotice se crează un domeniu în care stăpînii vremelnici nu se pot aventura. După audiția lucrării *Kullervo*,

compozitorului i se face o mare manifestare de simpatie, fiind declarat compozitor național, iar poemul este considerat „prologul unor năzuințe eroice”. În 1899, intelectualii din Helsinki organizează un mare spectacol patriotic pe motive din Kalevala și-i cer lui Sibelius să compună muzica pentru el. Sibelius va scrie poemul simfonic *Finlandia*. Execuția publică a poemului este însă interzisă. În Scandinavia se va cînta sub numele „Suomi”, iar pe afișele din Germania i se va spune „Patria”. După cîștigarea independenței, la 6 decembrie 1917, cînd parlamentul sărbătorește într-o ședință solemnă noul statut al țării, în aula Universității din Helsinki se va cînta pentru prima dată poemul simfonic *Finlandia*.

Întreaga cultură finlandeză a secolului al XIX-lea are la origine Kalevala, iar mesajul ei patriotic a însușit un întreg popor. Kalevala a demonstrat finlandezilor că asupritorii pot fi învinși, că țara poate deveni liberă și că oamenii pot trăi fericiți. La un popor cultivat, care avea deprinderea de a citi (Finlanda a fost prima țară din lume care a lichidat neștiința de carte), Kalevala a avut efectul unui manifest politic.

PE această bază traică se va dezvolta, în noile condiții ale statului independent, literatura și artele, întreaga viață spirituală finlandeză. Realitatea de altădată sau prezentul imediat vor figura în romanele celor mai de seamă scriitori contemporani: Frans Eemil Sillanpää (Premiul Nobel) cu romanele sale celebre *Silja*, sau o soartă zburcîmă și *Sfînta mizerie*; Mika Waltari (*Sinuhii Egipteanul* și *Ingerul Negru*); Pentti Haanpää (*Războiul în deșertul alb*); Väino Linna (*Soldați necunoscuți*); Ilmari Kianto (*Linia roșie*); M. Lessilä (*Învîiat din morți*); Veijo Meri (*O poveste de sîmoră*); Martti Larni (*A patra vertebră și Prea frumoasa porcăriță*) etc. O puternică afirmare cunoscută artele plastice, dar domeniul în care Finlanda avea să se impună în fața întregii lumi va fi cel al arhitecturii. Puține sînt țările care au adus o contribuție atît de importantă la dezvoltarea arhitecturii moderne ca Finlanda. Eliel Saarinen, Erik Bryggman, Reima Pietilä, Viljo Revel, Aarne Ervi, Heikki Siren, dar mai ales Alvar Aalto au reușit, prin lucrările lor, să învingă barierele care se crează în jurul personalităților provenite din țările mici sau din cele care n-au avut o veche tradiție culturală, și să se impună în rîndul celor mai mari arhitecți contemporani. Ei au cîștigat concursuri internaționale și au construit în Statele Unite și în Canada, în Republica Federală Germania și în Berlinul Occidental, în Danemarca și în Suedia, dar marile lor opere se găsesc pe teritoriul propriei lor țări. Lucrările lor sînt dintre cele mai variate: case individuale, ansambluri de locuințe, clădiri publice, fabrici și uzine și chiar orașe întregi.

Urmașii meșterului Ilmarinen, cel care construia nave pentru Väinämöinen, au transformat visul în realitate. Finlanda este azi una dintre cele mai mari exportatoare de spărgătoare de gheață din lume, avînd o industrie siderurgică selectă care-i permite să construiască și să vîndă nu numai vapoare dar și mașini pentru fabricarea hirtiei, mașini agricole, fabrici de sticlă etc. Finlanda deține locul 5 în lume în ceea ce privește consumul de energie electrică și se află în rîndul primelor zece țări ale lumii în ceea ce privește venitul pe cap de locuitor. Țara care, pînă la eliberare, mîncă piine din făina făcută din scoarța copacilor, azi exportă produse agricole, fiind, după Danemarca, cea mai mare producătoare de unt pe cap de locuitor și una dintre cele mai mari exportatoare de produse lactate. Alte ramuri ale economiei o situează, de asemenea, pe locuri de frunte în lume: industria chimică, industria textilă, industria lemnului și a hirtiei etc.

Refacerea economică a țării, care s-a realizat într-o perioadă extrem de scurtă, a determinat înflorirea tuturor domeniilor vieții spirituale, încît azi, la 64 de ani de la cîștigarea independenței, Finlanda este un nume nu numai pe harta lumii, dar și în conștiința ei.

George Radu

Prezențe românești

U.R.S.S.

● Revista sovietică de literatură universală „Saunge” („Tezaur”) care apare la Tbilisi în limba gruzină, publică în nr. 4/1981 piesa de teatru **Simbătă la Veritas** de Mircea Radu Iacoban. Traducerea este semnată de Gari Gingișvili și G. Dolidze.

R. S. Cehoslovacă

● Revista „Nove Slovo”, (Cuvîntul nou) din Bratislava, publică pe două pagini, frumos ilustrate, opt poeme de Anghel Dumbrăveanu în traducerea poetului Ondrej Stefanko. În numărul 29, „Literarna priloha Smeny na nedelu” (Suplimentul literar al săptămînalului „Smena” de duminică), care apare la Bratislava, înserează o pagină de traduceri din poezia tinăra din România. Sînt publicate traduceri din poezia lui Mircea Dinescu, Dorin Tudoran, Vasile Dan și Magdalena Ghica. Prezentarea și traducerea sînt semnate de poetul Ondrej Stefanko.

Spania

● La Festivalul internațional al filmului fantastic desfășurat recent în localitatea spagnoală Sitges, actorul-copil Mircea Bogdan a primit premiul de interpretare pentru rolul său din cunoscuta creație a lui Ion Popescu Gopo **Povestea dragostei**.

Franța

● În Buletinul „Rimbaud Vivant”, numărul 20, din 1981, a apărut textul integral al conferinței roșite de Petre Solomon la Biblioteca Franceză din București, în toamna anului 1980, cu prilejul apariției studiului său „Rimbaud — o călătorie spre centrul cuvîntului” (Editura „Albatros”, 1980). Buletinul „Rimbaud Vivant”, editat de asociația „Les Amis de Rimbaud” din Franța, salută ca pe „un eveniment excepțional” apariția acestui studiu despre Rimbaud în România.

Italia

● Recent, revista „Pomezia Notizie” din Roma a publicat o scurtă prezentare a revistelor „Convorbiri literare” și poezii de Virgil Teodorescu și Vasile Nicolescu, în traducerea poetelor Margherita Guidacci și Mariana Costescu.

S.U.A.

● La 65 de ani de la „Inscripția de la Zürich” și crearea Dadaismului de către Tristan Tzara (1916), prestigioasa galerie newyorkeză „Franklin Furnace” a avut inițiativa de a deschide o expoziție documentară cu tema: „Contribuția românească la Dadaism și Supra-realism”. Expoziția (14 octombrie — 12 decembrie), organizată de poetul Val Eyston, încearcă să releve originalitatea și universalitatea artiștilor români și aportul de excepție (cantitativ și calitativ) pe care aceștia l-au adus în avangarda artistică a secolului XX. Sînt expuse documente de valoare ale mișcării, incluzînd cărți de poezie, proză, teatru și critică, cărți de artă, cataloage de expoziții, afișe, fotografii, lucrări originale de artă, facsimile, reviste, antologii, etc. Din lunga listă a artiștilor români prezențați în cadrul acestei manifestări spicim: Urmuz, Tristan Tzara, Constantin Brîncuși, Victor Brauner, Gellu Naum, Sașa Pană, Marcel Iancu, Gherasim Luca, Jacques Herold, Virgil Teodorescu, Stefan Roll, M. Blecher, Eugen Ionescu, Leonid Dimov. La vernisaj au fost recitate poezii de Tristan Tzara și Gellu Naum, pentru prima dată traduse în limba engleză. Expoziția se bucură de succes în rîndul oamenilor de cultură și artă și în paginile revistelor de specialitate newyorkeze.

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România
Director **GEORGE IVAȘCU**